

Rozmer

XVIII. 3/2014
ročník

Časopis pre kresťanskú duchovnú orientáciu

2,50 €

Ked' zlyhajú
proroctvá...

Charizmatické
dary Ducha Svätého?

Cúvajúca reforma
v Katolíckej cirkvi

Náboženstvá
pred príchodom Svetla

Reinkarnácia
nekonečný kolobeh šancí?

Z obsahu čísla:

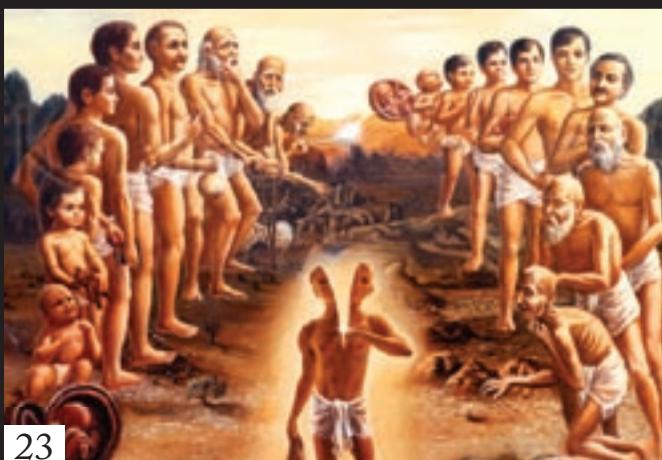
13

Ako zvládnúť sklamanie – Predpovede konca sveta – od očakávania Ježišovho návratu cez príchod Maitreym až po lietajúce taniere – majú za sebou už bohatú história nezdarov. Proroci ale používajú osvedčené spôsoby, ako zakryť svoje rozpaky, keď sa, ako zvyčajne, nič nestane.

18

Ked zlyhajú proroctvá... – Ak nahliadneme do minulosti, často sa v nej stretávame s vlnami masového poblúnenia vyvolanými apokalyptickými predpoveďami. Tento strach aj dnes predstavuje mocnú motivačnú silu, ktorá môže viest až k vybičovaným formám ľudského konania.

23

Reinkarnácia – nekonečný kolobeh šancí? – Viera v prevteleovanie duše dnes takmer zľudovela u mnohých priaznivcov alternatívnych smerov. Čím je pre nich lákavá a čo prináša človeku moderných čias? V čom sa tento prístup odlišuje od pôvodného východného konceptu?

Falošní proroci

„Dajte si pozor, aby vás nikto nezviedol. Lebo mnohí prídu v mojom mene a povedia: »Ja som Kristus«. A mnohých zvedú. Budete počuť vojnový ryk a chýry o bojoch. Hľaďte, aby ste sa nepreplakli. Lebo to musí byť, ale ešte nie je koniec. Lebo povstane národ proti národu a kráľovstvo proti kráľovstvu, miestami budú hladomory a zemetrasenia. Ale to všetko je začiatok útrap. Potom vás vystavia súženiu, budú vás vraždiť a všetky národy vás budú nenávidieť pre moje meno. Vtedy sa mnohí pohorsia, budú sa navzájom udávať a nenávidieť. Povstane aj mnoho falošných prorokov a zvedú mnohých. A pretože sa rozmnoží neprávost', v mnohých vychladne láska. Kto však vytráva do konca, bude spasený.“ (Mt 24, 4–13)

Predplatné na rok 2014 a staršie ročníky:

- ◆ ročník 2014 (1 – 4/2014) – 10,00 €
- ◆ ročník 2013 (1 – 4/2013) – 8,00 €
- ◆ ročník 2012 (1 – 4/2012) – 8,00 €
- ◆ ročník 2011 (1 – 4/2011) – 4,00 €
- ◆ ročník 2010 (1 – 4/2010) – 4,00 €
- ◆ ročník 2009 (1 – 4/2009) – 4,00 €
- ◆ ročník 2008 (1 – 4/2008) – 4,00 €
- ◆ ročník 2007 (2 – 4/2007) – 3,00 €

Rozmer si môžete predplatiť:

písomne: Svoradova 3, 811 03 Bratislava 1

telefonicky: 02/207 22 838

e-mailom: rozmer@sekty.sk

na webstránke: <http://www.rozmer.sk>

Rozmer

časopis pre kresťanskú duchovnú orientáciu

štvrťročník

Vydavateľ: Ekumenická rada cirkví v SR
Palisády 48, 811 06 Bratislava, IČO: 30806631

Spoluvedavateľ: Ekumenická spoločnosť
pre štúdium siekt, Svoradova 3, 811 03 Bratislava
IČO: 31746772

Šéfredaktor: ThDr. Boris Rakovský

Grafický redaktor: ThDr. Boris Rakovský

Jazyková redaktorka: PhDr. Alžbeta Mráková

Adresa redakcie: Svoradova 3, 811 03 Bratislava

Telefón: 02/207 22 838, 02/207 88 307

E-mail: rozmer@sekty.sk

Internet: <http://www.rozmer.sk>

Registračné číslo: EV 751/08

ISSN: 1335–2660

Dátum vydania: 30. septembra 2014

Cena: 2,50 €

Tlač: Alfa print, s.r.o., Robotnícka 1, 036 01 Martin
Časopis vyšiel s finančnou podporou
Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR.

Sú mnohé otázky, na ktoré sa len ľažko hľadá odpoved' . Každý racionalny pokus zodpovedať ich akosi pokrívka. Medzi takéto otázky nepochybne patria i tie, ktoré pátrajú po pôvode zla a ľudského utrpenia. Prečo človek trpí, prečo vo svete zúria vojny, prečo...? Hinduisti a dnes už i mnohí tzv. moderní „kresťania“ či stúpenci početných smerov new age poznajú na prvý pohľad veľmi logické zdôvodnenie – karmický zákon. Biblicky povedané, čo človek zaseje, bude i žať. Každé zlo je pre týchto ľudí následok predchádzajúceho nesprávneho konania a všetko, čo sa nám v živote stáva, deje sa výhradne ako dôsledok našich činov z minulosti. Ale ako sa na zlo pozerať my, ktorí v karmu a reinkarnáciu neveríme? Ak neprijmemme takýto pragmatický argument, čím zdôvodníme prítomné zlo a ľudskú zlobu? Nie je lepšie, aby sa ľudia navzájom milovali, aby spolupracovali, jeden druhého si väzili a priali si iba to najlepšie? Aká sila nás núti k opaku: nenávisti, sebectvu, závisti? Všetci chápeme, že svet bez vojen by bol krajsí – prečo potom ale ustavične pretrvávajú?

Narázam na fakt, že aj v dnešných časoch sa čoraz intenzívnejšie vraví o hroziacom celosvetovom konflikte. Zarážajúce na tom ale je, že na oboch znepriateľených stranách tentoraz stoja krajiny, ktoré sa hlásia ku kresťanstvu. Alebo že by to už dávno neplatilo? Aké hodnoty skutočne vyznávame? Sme spoločenstvom ducha, alebo hmoty? A ak sme konzumnou spoločnosťou, ide len o materiálny konzum, alebo už aj o ten duchovný? Duchovné, či presnejšie povedané pseudoduchovné smery sa množia závratnou rýchlosťou a pomaly to vyzerá, ako keby už každý z nás mal svoju vlastnú vieru. Podobne, ako keď staviteľia Babylonskej veže hovorili každý iným jazykom. Náboženské presvedčenie a vzťah k Bohu je pre mnohých Európanov už dávnejšie tabu, o ktorom sa na verejnosti nepatrí rozprávať. Je to niečo intímne, privátne. Takáto viera však neslúži na spoločné duchovné obohacovanie a spásu, ale iba na uspokojenie našich vnútorných predstáv a „duchovných“ potrieb, ktoré si často úzkostlivu strážime a na ktoré pred ostatnými nedáme dopustiť.

Ale sú i takí, a nie je ich málo, ktorí naopak nemajú svoj názor. Prežívanie vzťahu k Bohu zamenili za bezstarostné anonymné členstvo v cirkvi. Dodržiavajú sice cirkevné nariadenia a Desatoro, ale akosi duchovne odumreli. Iní sú zase ovládaní vodcom sekty, ktorého vo všetkom fanaticky nasledujú. A tak neviem, čo je horšie: privátna viera, často špekulačná a pohlcujúca rôznorodé, aj protichodné elementy, viera zmanipulovaná samozvanou autoritou, a či viera vlažná. Ak chceme v budúcnosti čeliť akémukoľvek zlu, mala by byť naša viera predsa len o čosi iná.

BORIS RAKOVSKÝ

obsah

02 *A za koho ma pokladáte vy?*
Biblické slovo

03 *Satanizmus – revolta v znamení šelmy (3)* – Tretia časť štúdie o satanizme poodhalí satanskú symboliku a používanie a nebezpečenstvo, ktoré predstavuje.

07 *Charizmatické prejavы Ducha Svätého?* – Kontroverzný aspektom pentekostalizmu sú extrémne prejavys ľudského správania, za ktorých pôvodcu sa označuje Duch Svätý.

13 *Ako zvládnut' sklamanie*

Predpovede konca sveta majú za sebou bohatú história nezdarov. Proroci však poznajú spôsoby, ako zakryť rozpaky, keď sa, ako vždy, nič nestane.

18 *Ked' zlyhajú proroctvá...*

Strach vyvolaný očakávaním apokalypy predstavuje mocnú motivačnú silu, ktorá môže viest' až k vybičovaným a zhubným formám ľudského konania.

23 *Reinkarnácia – nekonečný kolobeh šancí? (1)* – Aké dôvody podnietili záujem Západu o východné učenie o prevteleovaní? V čom sa odlišujú tieto dva prístupy ku kolobehu životov?

30 *Cúvajúca reforma v Katolíckej cirkvi (2)* – Druhá časť príspevku sa zaobráva tradicionalistickými skupinami stojacimi mimo Katolíckej cirkvi.

35 *Náboženstvá pred príchodom Svetla (3)* – Náboženstvo Egyptanov

39 *Sekty v období druhého Jeruzalemského chrámu (7)*
Míľniky dvoch tisícročí

REPORT

Polícia zháňa svedectvo proti drsnej sekte, údajne týra svojich členov

TŘEBÍČ – Vodkyňa sekty svoje ovečky presviedča o tom, že má nadprirodzene schopnosti a vyučuje ich vlastné duchovné teórie. Na tom by nebolo nič nezákonné, ak by neexistovali viero hodné dôkazy o týraní členov sekty, a to vrátane malých detí. Políciu sa ozvali traja bývalí členovia sekty a poskytli svedectvo o týraní a bití medzi členmi sekty. Predovšetkým od jej líderky prezývanej matka La. Títo traja ľudia pred časom poskytli i exkluzívne rozhovory pre Deník.cz. V nich potvrdili nielen ochotu svedčiť proti sekete a jej vodkyni pred súdom, ale predložili i lekárske správy, ktoré týranie dokladajú. Napríklad Lucia, ktorá žila v sekete trinásť rokov, zistila po svojom útek u lekára, že má zlomený nos a mnohonásobnú fraktúru tváre. Prípad riešila polícia, ako aj Okresné štátne zastupiteľstvo v Třebíči. A práve to muselo i napriek zhromaždeným dôkazom prípad tento rok odložiť. Vzhľadom na to, že všetci traja svedkovia opisovali obdobie medzi rokmi 2004 a 2006, bolo týranie premlčané. „Boli tam indície týrania a bitia tých členov, ale bolo to, bohužiaľ, premlčané,“ uviedol štátny zástupca Zdeněk Špaček.

Desivé na tom je, že aj napriek odchodu spomínaných členov sa sekta nerozpadla a funguje ďalej, v bývalej hájovni v Kuroslupech v trebíčskej oblasti. Komunita vychováva i deti. Metódy výchovy sú ale – jemne povedané – dosť neortodoxné a násilné. „Neznášala som krik a pláč detí. Nedalo sa s tým nič robiť. V priebehu rokov sa mi vytrácal zmysel toho všetkého, pretože sme podľa matky nikam duchovne nepokročili, nič nepochopili, ale trestalo sa aj tak. Naopak, tresty boli tvrdšie. Pribúdalo prípadov, keď som nechápala, za čo vlastne tresty prichádzajú,“ povedala bývalá členka sekty Deníku Vysočina. Políciu a justícii ostáva jediná cesta, ako proti sekete zasiahnuť. To by sa mohlo podať až vtedy, ak by sa objavilo svedectvo z roku 2010 alebo z neskoršieho obdobia. Potom by sa Ladislava Kujalová-Jurová alias matka La musela zo svojich skutkov zodpovedať pred súdom. A hrozilo by jej až osem rokov väzenia.

<http://krimi.eurozpravy.cz>, 2. 9. 2014

A ZA KOHO MA POKLADÁTE VY?

„Ježiš sa vybral aj s učeníkmi do dedín pri Cézarei Filipovej. Cestou položil učeníkom otázku: Za koho ma ľudia pokladajú? Odpovedali mu: Za Jána Krstiteľa, jedni za Eliáša a iní za jedného z prorokov. On sa ich opýtal: A za koho ma pokladáte vy? Peter mu odpovedal: Ty si Kristus! No Ježiš im dôrazne prikázal, aby o ňom pred nikým nehovorili.“ (Mk 8, 27–30)

Nik nemôže spochybniť fakt, že Ježiš Kristus je ten, o ktorom sa vo svete najviac diskutuje. Mnohí sa odvolávajú na jeho autoritu, rozprávajú o jeho výnimočnosti či božkosti, ale ak by sme dnes položili ľuďom otázku, za koho ho pokladajú, zrejme by sme sa dočkali veľmi rôznorodých odpovedí. Podobne, ako to bolo i v minulosti. Celými dejinami, počínajúc Kristovým narodením, sa tiahne nit' rozličných heréz a každá z nich videla Ježiša v inom svetle: jedni hľásali, že nie je Bohom, ale iba človekom (arianizmus), iní naopak, že má iba jednu, a to božskú prirodzenosť (monofyzitizmus) či vôlu (monotheizmus). Apollinarizmus učil, že Ježiš má iba ľudské telo, ale Božieho ducha a rozum. Konštantínopoljský patriarcha Nestor zase tvrdil, že sú v ňom obe podstaty – božská i ľudská – navzájom nezávislé a že keď trpel na kríži, trpel iba ako človek, nie ako Boh. Ešte vyhrotenejšiu náuku hľásal doketizmus, podľa ktorého mal Ježiš počas svojho pozemského života iba zdanlivé ľudské telo, preto jeho utrpenie na kríži nebolo skutočné. Podobne gnostici vidia v Ježišovi a Kristovi dve odlišné bytosti: podľa nich bol Ježiš do svojho krstu iba obyčajným človekom a až počas krstu do neho vstúpil Kristus, slnečný Logos, Lúč stvorenia, ktorý je ako energia príčinou vzniku všetkých existujúcich jahov. Tento Kristus ho však pred jeho ukrižovaním opustil.

Ale nielen medzi kresťanmi sa viedli spory o tom, kto je vlastne Ježiš Kristus. O židoch je známe, že ho ako mesiáša dodnes odmietajú uznať (výnimkou sú tzv. mesiášski židia). Islam ho súčasne považuje za jedného z najväčších Božích poslov a prorokov, ale už ho nekladie na roveň Bohu. Osobité postavenie má Ježiš v mystickej vetve islamu, v súfizme, kde sa považuje za vzor askézy a zjednotenia s Bohom. V hinduizme a budhizme sa o Ježišovi veľa nevraví. V súčasných hinduistickej smeroch, ktoré sa rozširujú na Západ, sa prezentuje ako veľký duchovný majster, ba niektorí sú presvedčení, že je to avatár – inkarnácia boha Višnu, resp. Krišnu, alebo že Krišna a Kristus sú tou istou osobou, ale to snáď iba preto, aby ich angažovaní stúpenci zmatili dôverčivých, neistých a už i tak pomerne dezorientovaných kresťanov.

Pohľadov na Ježiša je i v súčasnosti skutočne mnoho. Jedni tvrdia, že bol iba výnimočnou historickou osobnosťou, Jehovovi svedkovia ho považujú za prvú stvorenú bytosť a za archanjela Michaela, nehovoriac o početných tzv. gnostických či apokryfných evanjeliách, ktoré ohlasujú Krista úplne odlišne ako tradičné cirkevní. Zo všetkých strán teda na nás doliehajú mnohokrát protichodné náhlady, ktoré svedčia o tom, že tento svet je duchovne hlboko roztrieštený, až chaotický. Je neľahké sa v ňom orientovať. A aj keď ako kresťania vychádzame z Nicejsko-carihradského vyznania viery a denne čítame Sväté písma, i nám Ježiš adresuje tú istú otázku ako apoštolom: A za koho ma pokladáte vy? Úprimne na ňu odpovedať nie je ale vôbec jednoduché. „Nie každý, kto mi hovorí: Pane, Pane! vojde do nebeského kráľovstva, ale iba ten, kto plní vôlu môjho Otca,“ napomína Ježiš svojich poslucháčov. Preto sa nazdávam, že ak v nás a našich činoch skutočne prebýva Kristov duch, potom i náš vnútorný pohľad na neho bude jasný a správny. Nezávislý od toho, čo si o ňom myslí tento

BORIS RAKOVSKÝ

SATANIZMUS - REVOLTA V ZNAMENÍ ŠELMY (3)

Žijeme vo svete symbolov. Schopnosť uvažovať v symboloch je jednou z hlavných schopností, ktorou sa ľudia odlišujú od iných tvorov tejto planéty. Symboly sú jazykom ľudskej civilizácie. Avšak tak, ako každý jazyk nie je zrozumiteľný každému, aj symboly sú vlastné a zrozumiteľné vždy určitej skupine ľudí; či už historicky, sociálne, geograficky alebo profesijne. Kedysi ľudia používali menej symbolov, no lepšie im rozumeli. Používali ich s väčšou úctou, pretože cítili ich skrytú moc a energiu. V dnešných časoch dochádza k devalvácii tradičných hodnôt a prejavuje sa to aj vo vzťahu k symbolom. Cez komunikačné kanály k nám prichádzajú symboly z rôznych kultúr, odlišných od tej našej, z nových vedných odborov, a tiež z iných kontinentov. Napriek tomu, že pomocou nich hľadáme a definujeme svoju identitu, často pôvod a skutočný význam mnohých z nich nepoznáme. Nasledujúca časť našej štúdie o satanizme sa pokúsi poodhaliť satanskú symboliku a poukázať na jej vznik, význam a používanie, ale i na nebezpečenstvo, ktoré predstavuje.

JOZEF TRSTENSKÝ

SATANSKÝ KRÍŽ

Kríž patrí k najstarším symbolom, ktorí poznali a používali viaceré starobylé náboženstvá. V starovekom Egypte bol populárny kríž *anch*, ktorý symbolizoval život. Kríž bol aj symbolom gréckeho Dionýza, babylonského Baala, týrskeho Dumuziho a nórskeho Odina. Indoeurópske národy Perzie a Indie používali kríž, ktorý mal podobu svastiky. S náboženským významom kríž používali aj čínski budhisti a predkolumbovské civilizácie Aztékov a Mayov. Aj Kelti, Slovania a Germáni používali tento symbol dávno pred

začiatkom kresťanskej éry. Medzi Slovanmi bol rozšírený tiež kríž so šiestimi a ôsmimi ramenami, často vpísanými do kruhu, tzv. slnečný kríž. U Indoeurópanov sa spájal so silami prírody, hlavne so slnkom, ohňom a životom. Zároveň symbolizoval kozmickú rovnováhu. Takto mal zabezpečiť šťastie, blahobyt a náklonnosť bohov.¹

Rimania taktiež používali symboliku kríza od najstarších čias. Július Cézar umiestnil tento symbol na minci so svojou podobou. Rímsky boh Bakchus bol niekedy predstavovaný s krízmi na hlave. Kríž získal najväčšiu slávu v Ríme v 2. a 3. storočí s rozvo-

jom kultu perzského boha slnka Mitru. Jeho vyznávačom bol i sám cisár Konštantín Veľký, ktorý kríž umiestňoval na minciach a vojenských štandardoch. Konštantín sa zaslúžil o legalizáciu kresťanstva a mal veľký vplyv na jeho rozvoj, hoci kresťanom sa paradoxne stal až na smrteľnej posteľi. Existuje legenda, podľa ktorej mal vidieť pred bitkou na Milvijskom moste (tal. *Ponte Molle* alebo *Ponte Milvio*, lat. *pons Milvius* alebo *pons Mulvius*) v roku 312 na nebi kríž a počuť slová: „V tomto znamení zvíťazíš“. Keď kresťanstvo získalo status štátneho náboženstva, kríž sa stal jeho symbolom.

Podľa cirkevných otcov ale kríž ako symbol kresťanstva bol známy a šírený dávno pred Konštantínom. Už Tertulián, Origenes a Hypolit Rímsky zdôrazňovali dôležitosť prežehnávania kresťanov v každodennom živote. Klement Alexandrijský a Irenej písali o analógií gréckych písmen *chí* a *ró* a kríža.³ V neskorsích storočiach sa kríž stal jedným z najčastejších ornamentálnych a dekoračných symbolov v kresťanskom sakrálnom umení. Najsúkromnejšie sa zobrazoval Kristus s držiacim krížom. Časom sa vytvoril kríž v podobe krucifixu, ktorý bol zložený z kríza a na ňom ukrižovaného Krista.⁴

V priebehu storočí sa vytvorilo vyše štyristo rôznych druhov kríža. Napríklad latinský, grécky, hákový, maltezsky, patriarchálny, jeruzalemský, keltsky, kríž sv. Petra, sv. Andreja, pápežský kríž, kríž kardinálsky, pravoslávny a mnoho ďalších.⁵ V Katalickej a Pravoslávnej cirkvi sa krízu preukazuje osobitná úcta. Umiestňuje sa v centrálnej časti sakrálnych stavieb. Kríž symbolizuje umučenie Krista. Protestantské cirkvi uznávajú kríž ako svoj symbol, ale odmietajú jeho kult. Jehovovi svedkovia zavrhujú kríž ako nekresťanský symbol a tvrdia, že Ježiš Kristus zomrel na kole.⁶

Satanský kríž vo svojej vizuálnej podobe je podobný krízu svätého Petra (obrátený kríž). Tento symbol vychádza z tradície o Petrovej smrti, ktorý bol odsúdený na smrť ukrižovaním, ale pretože rovnakú podobu smrti, akou zomrel Kristus, považoval za nezaslúženú poctu, bol na vlastnú žiadosť ukrižovaný hlavou dole.⁷ V 20. storočí začali symbol používať satanisti, ktorí vidia v otočení hlavného symbolu kresťanstva symbol negácie kresťanstva. Toto nové použitie prinieslo krízu ďalšie pomenovanie – satanský kríž.

Satanisti, hlavne nasledovníci La Veyeho satanizmu, túto podobu obráteného kríža pokladajú za symbol rôznych významov čísla štyri (štvorčí, štvor svetové strany), symbol duchovnej križovatky a zároveň za symbol odmietnutia kresťanských hodnôt či zosmešnenia a odmietnutia symboliky Krista a jeho utrpenia na kríži.⁸ Obrátený kríž satanisti často nosia na krku alebo na oblečení

a dostal sa tiež do znakov mnohých hudobných skupín. Podľa niektorých výkladov znázorňuje zo zeme zrodený meč mieriaci k nebu ako symbol smerujúci proti Bohu. V tejto súvislosti odkazuje aj na príbeh o Babylonskej veži.⁹ I keď satanský kríž vznikol obrátením latinského kríža, poukazuje sa tiež na to, že práve apoštola Petra Kristus v evanjeliu oslovuje ako satana, keď ho Peter chce odvrátiť od úmyslu nechať sa ukrižovať: „Chod’ za mňa, satan, lebo nemáš zmysel pre Božie veci, len pre ľudské.” (Mk 8, 33) S pôvodou symbolikou kríža svätého Petra ale satanistický symbol kríža nemá žiadnu súvislosť.

SATANSKÝ PENTAGRAM

V starovekom Egypte bola päťcípa hviezda, pentagram, symbolom boha Hora. V staroegyptských hrobkách bolo na maľbách znázornené hviezdnaté nebo posiate päťcipymi hviezdami. Pentagram sa vyskytuje aj na etruskej keramike či gréckych a sýrskych minciach. Druidi ho používali v podobe so špicom nahor a bol pre nich označením pre človeka. Päťramenná hviezda je taktiež častým motívom zobrazovaným na neskorantických amuletoch z drahých kameňov. Mohlo na nich byť napísané napríklad meno gréckej bohyne zdravia Hygieie (lat. Hygia), vďaka čomu bol jeden z názvov pre pentagram aj signum Hygaei. Ďalšie boli signum salutatis (značka zdravia) a signum Pythagoricum (značka pythagorovcov). U Pytagora a jeho stúpencov bol pentagram posvätným symbolom telesnej a duševnej harmónie, teda i značkou zdravia. Vytvorili ho predĺžením strán päťuholníka alebo z piatich písmen alpha. Jedným z jeho názvov je teda aj pentalpha. Päť písmen znamenajúcich „bud’ zdravý” zdobilo často päť jej rohov. Pre pythagorovcov bol pentagram znakom tajomstva, dokonalosti, vesmíru, pozdravu a vzájomného spoznania sa. Prebrali ho aj novoplatonici.

V hinduistickej symbolizme bola päťcipa hviezda znakom Šivu, boha skazy a plodnosti. Jednoduchý päťuholník bol obklopený piatimi trojuholníkmi, ktoré tvorili lúče ohňa vychá-

dzajúce z lingham – kameňa v tvare fusala symbolizujúceho Šivu ako božstva plodnosti. Za čias raného kresťanstva, v gnosticko-manichejských náboženských komunitách, bol pentagram hlavnou symbolickou značkou. Ich posvätným číslom bola päťka, keďže uznávali päť elementov: svetlo, vzduch, vietor, oheň a vodu. Neskôr tento symbol prijali aj mladšie sekty, napríklad bogomilovia na Balkáne. Vyskytuje sa na ich náhrobných kameňoch, niekedy aj v zastrenej forme ako päťprstá ruka.¹⁰

Pentagram je známy aj ako Šalamúnova pečať, ktorý ju dal vraj vytiesať do základného kameňa Jeruzalemského chrámu. Označuje sa tiež ako kľúč do nebeského kráľovstva a znamená inšpiráciu a dokonalosť. Každý cíp znamená jednu cnost: veľkodusť, dobrotu, zdržanlivosť, láskavosť a pietu. Kresťanská ikonografia využíva pentagram ako symbol pre päť rán ukrižovaného Krista. Tento harmonicky tvorený päťuholník možno nájsť tiež v architektúre, napríklad na vitrážach, okenných ružiciach a svorníkoch gotických stavieb (napr. katedrála v Rouene vo Francúzsku).¹¹ V stredoveku sa pentagram používal ako značka tajných spoločností, stavebných cechov a ako častý zaklínací prostriedok pri magických rituáloch. Do znaku pentagramu bola niekedy vkreslená capia hlava.

Svoju úlohu má pentagram tiež v tarotových kartách. Predstavuje jednu zo štyroch suít Malej arkány, a to konkrétnie Mince označované aj ako Pentakle či Disky. Pentakel symbolizuje telo, telesné pôžitky a vnímanie, praktické schopnosti, konkrétné materiálne podmienky života. Jeden z mnohých spôsobov vykladania kariet sa preto nazýva Pentagram. Každá karta je umiestnená pri jednom jeho vrchole, smerom odhora doprava znamenajú veľký cieľ osoby, ktorá si karty vykladá, kam smeruje, čo jej dáva zmysel, čo jej je začažko a odkiaľ prichádza.¹²

Veľmi dôležitú úlohu hrá pentagram ako tzv. planúca hviezda v symbolike slobodomurárstva. V každej krajine je to jeden z jeho všeobecných symbolov. Už v roku 1735 bol v Anglicku súčasťou lóže. Okolo hviezdy je veniec lúčov, prípadne vychádzajú

z jej špicov zväzky lúčov či plamienkov, v strede je písmeno „G“. Hviezda slobodomurárom pripomína Slnko, ktoré svojimi lúčmi ožaruje Zem. Ľudstvu sa dostáva požehnanie tým, že všetkému na zemi dáva svetlo a život. Písmeno G sa vysvetľuje rôzne: ako gnóza, geometria – jedna z veľkých kráľovských umení – Boh (Gott, God), glória a pod.¹³

Zelenú päťcípu hviezdu vybral tiež tvorca esperanta, varšavský lekár Ludwik Zamenhof, za symbol tohto umelého medzinárodného jazyka. Zelená farba symbolizuje nádej, päť hrotov vyjadruje päť svetadielov, ktoré má tento nový univerzálny jazyk spojiť. Od roku 1887, keď bola publikovaná prvá správa o esperante, je tento symbol všeobecne platný až do súčasnosti.¹⁴

Päťcípa hviezda sa zaradila tiež medzi symboly revolty. Biela hviezda znamená lásku k slobode a demokracii, možno práve preto sa objavuje v tituloch mnohých denníkov hlavne v USA a anglicky hovoriacich krajinách. Americká zástava, na ktorej každému štátu USA prislúcha jedna päťcípa hviezda, je aj symbolom slobody. Takzvaná Hviezda slobody sa stala oblúbeným symbolom v boji Ázie a Afriky o nezávislosť. Stala sa symbolom povstaleckých organizácií a mnoho krajín ju v rôznom farebnom vyhotovení prebralo do svojej štátnej zástavy.

Červená päťcípa hviezda sa zaradila medzi symboly s politicko-publicistickým obsahom. Po červenej zástave je najrozšírenejším symbolom komunizmu. Začala sa používať v Rusku po Veľkej októbrovej socialistickej revolúcii ako sovietska hviezda značiacia ústrednú moc Najvyššieho sovietu a prejav mocenského nároku, čoskoro však prerástla do všeobecne používaného komunistického znaku. Spôsobom svojho znázornenia mala pripomínať *quasi* – religiózny symbol prinášajúci spásu a ukazujúci cestu. Mala sprístupniť ľuďom eschatologický charakter komunistickej náuky, špeciálny historický materializmus nameraný do budúcnosti. Mala svietiť na cestu k spáse, raju na zemi, ktorá podľa komunistického poňatia a náuky marxizmu-leninizmu vedie k beztriednosti. Päťcípu červenú hviez-

du si doteraz ponechalo Rusko ako odznak pre svoju armádu.¹⁵

Najznámejším symbolom čiernej mágie a satanizmu je obrátený pentagram – tri hroty obrátené nadol a dva nahor, často umiestnený v uvažretom kruhu. Podľa interpretácie satanistov zostupujúce hroty symbolizujú pád a poníženie svätej Trojice, prípadne reprezentujú Kernosa, rohatého nočného lovca. Do pentagramu býva často dokreslovaná hlava cara nazývaného Mendézsky, Čierny či Judášsky kozol. Všeobecne sa spolu s pentagramom nazýva Bafomet. Reprezentuje existenciu Satana a zároveň protiklad k Božiemu Baránkovi. Dáva sa do súvisu so staroizraelským capom, ktorý býval symbolicky vycháňaný do púšte k zlému duchovi Azazelovi. Symboliku Bafometa používali už templári ako znázornenie Satana.¹⁶

K popularite obráteného pentagramu prispieva heavymetalová hudba, ktorej texty sa často týkajú práve okultizmu, čiernej mágie a satanizmu. V súčasnosti sa pentagram považuje za magický symbol, ktorý niektorí chápú ako aktívny prvak pri rituáloch, alebo sa ním len určíti jedinci chcú zaradiť a hlásia sa k sympatiantom satanizmu. Obrátený satanský pentagram je symbol postavený na hlavu a má mať aj taký úchinok – pritáhať zlo. Byť akýmsi kondenzátorom zlej energie, vďaka ktorej sa bude ľahšie manipulovať s ľuďmi a spôsobovať im zlo.

SATANSKÉ ČÍSLO 666

Číslo 666 nie je neznámy pojem a vzbudzuje pozornosť mnohých. Viacerí sa s ním už stretli alebo o ňom počuli. Kto číta Bibliu, nájde, že číslo 666 sa spomína v knihe *Zjavenie Jána* v priamej súvislosti so znamením šelmy. Je tam tiež výzva: „V tomto je múdrost: Kto má rozum, nech spočíta číslo šelmy, lebo je to číslo človeka. Jeho číslo je šesťstošesťdesaťšest.“ (Zj 13, 18)

Pre pochopenie tohto odkazu Písma musíme vedieť, že v hebrejčine, v gréckine, ale i v latinčine majú písmená svoje číselné hodnoty, čo umožňuje vyjadriť mená aj vo forme čísla. Na ilustráciu hebrejské

litery: A (alef) = 1, B (bét) = 2, G (gímel) = 3, D (dét) = 4, atď. Súčet číselných hodnôt jednotlivých písmen dáva číslo menu, a meno šelmy musí byť, prirodzene, vopred známe. V prípade Antikrista sú však teoreticky možné mnohé kombinácie písmen, ktoré by mohli čiselne vyjadrovať hodnotu 666. Preto je vylúčené, aby sme jeho meno vopred dešifrovali z čísla 666. Keď sa však Antikrist jedného dňa objaví, tak bude známe i jeho meno a podľa Jánovho zjavenia budú tiež ľudia, ktorí vypátrajú číslo 666 z číselných hodnôt jednotlivých písmen Antikristovho mena.

Prirodzene vzniká otázka, aký zmysel má vlastne takýto výpočet. Prečo Božie slovo tak dôrazne vyzýva na to, aby sme meno nastupujúceho vládcu nad svetom skúmali na základe nejakého čísla? Odpoveď na túto otázkou nájdeme, keď zameriame svoju pozornosť na jednu dôležitú funkciu, ktorú číslo 666 bude v kráľovstve Antikrista splňať. Bude nevyhnutné, aby sme Antikrista spoľahlivo rozpoznali, lebo podľa Písma budú klamstvo a zvod v kráľovstve Antikrista dosahovať také rozmery, že dokonca ani vyvolení Boží by nemali tú najmenšiu šancu, keby tu Boh nezasiahol (porov. Mt 24, 24). Obzvlášť to platí v súvislosti s rozoznaním Antikrista. Keď tento zvodca reálne vstúpi na svetovú scénu, zdá sa hned neprejaví ako dravá šelma, ktorou však v skutočnosti je.

Princíp zvodu spočíva vždy v tom, že zvodka sám zostane nepoznaný tak dlho, kým nedosiahne ciel zvodu, a tým je úplné zatratenie ľudstva. Najprv sa Antikrist bude pred verejnosťou prezentovať spôsobom, ktorý sa u ľudí stretne s nadšeným ohlasom. Existuje množstvo biblických miest, ktoré poukazujú na to, že Antikrist svojimi skutkami vovedie svet do úžasu, a ten sa u ľudí vystupuje do obdivovania a povedie až k utievaniu Antikrista: „Klaňali sa drakoví, že dal vládu šelme, a klaňali sa aj šelme, hovorili: »Kto je podobný šelme a kto môže proti nej bojovať?«.“ (Zj 13, 4) Alebo: „Budú sa jej klaňať všetci obyvatelia zeme, ktorých meno nie sú od založenia sveta zapísané v knihe života Baránka, ktorý bol zabity.“ (Zj 13, 8)

Nástup a rozmach pôsobenia Antikrista bude významnou historickou udalosťou. Bude sa diať za nadšeného súhlasu más, ktoré sa nechajú úplne zaslepiť priam neuveriteľnou mocou, znameniami a lživými zázrakmi, veľkolepými činmi tohto človeka. (2 Tes 2, 9; Zj 13, 2) Pritom prehliadnu, že sa v skutočnosti stali obeťami hrozného podvodu. Mocné znamenia a zázraky, ktoré sa pod vedením Antikrista budú diať verejne (2 Kol 2, 8), nakoniec utvrdia podvedených ľudí v omyle, že človek s takou mocou a schopnosťami predsa môže mať iba Boží pôvod. Preto ho aj budú uctievať ako Boha. (Zj 13, 4, 8, 12; 14, 11) Sami Židia, vyvolený Boží ľud na tejto zemi, sa stanú obeťou satanského podvodu a Antikrista budú považovať za dlho očakávaného mesiáša – presne tak, ako im to Boží Syn kedysi prorokoval. (Jn 5, 43)

Je teda viac ako nevyhnutné, aby sme Antikrista včas rozpoznali. Boží plán spásy pamäta i na možnosť, ako tomuto pekelnému podvodu uniknúť. Včasnym rozpoznaním identity satanského zvodcu sa ľudia môžu vyhnúť tomu, aby úplne neprepadli tejto šelme a aby sa obrátili k Bohu a tak našli cestu k spaseniu. Sväté písma na viacerých miestach dosvedčuje, že skutočne budú existovať ľudia, ktorí šelme neprepadnú. V Jánovom zjavení (Zj 15, 2–4) je napríklad reč o tých, ktorí „zvítazili nad šelmou i nad jej obrazom a nad číslom jej mena“. Títo ľudia sa nepoddali a nenechali sa zvestiť Antikristovi a patria teraz v nebi medzi spasených.¹⁷

INÉ SATANSKÉ SYMBOLY

K ďalším satanským symbolom môžeme priradiť symbol blesku, trojuholníka a symbol rohatej ruky.

Symbol blesku predstavuje satana. Ježiš Kristus oňom hovorí v evanjeliu: „Videl som satana padáť z neba ako blesk“. (Lk 10, 18) Šéf gestapa Heinrich Himmler použil tento symbol pre svoju neslávne známu organizáciu SS (Schutzstaffel). Mnoho rockových skupín, ako napríklad skupina KISS (Knights in Satans Service – Rytieri v satanových službách), Black Sabbath, AC-DC (AntiChrist – DeathtoChrist), Raven, Metalica, Krokus, Judas Priest,

Keel, Marilyn Manson, Lady Gaga atď. používajú symbol blesku, čím naznačujú, komu patria ich sympatie. Niekedy okultisti používajú symbol okrídleného blesku, čo umocňuje myšlienku satanovej rýchlosťi a moci. Pohanské božstvá, ako sú Jupiter, Neptún (Poseidon) a Šiva sa často znázorňujú s trojzubou vidlicou, ktorá je symbolom blesku. Mená všetkých týchto božstiev sú zástupnými menami jednej a tej istej osoby, ktorá sa nazýva Satan.

Rovnostranný trojuholník je dôležitý pre viaceré kultúry. Trojuholník so špičkou hore bol v starovekom Egypte symbolom boha Seta, ktorý bol pre Egyptanov diablon. V hinduizme je bohom ničiteľom Šiva. Trojuholník so špičkou dole reprezentuje dokonalého, božského človeka. Myšlienka, že človek je ako Boh, je populárna v okultizme, new age, ezoterike a satanizme. Prapôvod tejto myšlienky sa objavuje v biblickom rozprávaní o raji (Gn 3, 5), keď diabol presvedčal Evu, že keď budú jest' zo zakázaného ovocia, budú ako Boh.

Symbol rohatej ruky, alebo tzv. paroháč používajú satanisti ako svoj rozpoznávací znak. Vyjadruje sa zásadne ľavou rukou. Takto poukazujú na jej protikladnosť k pravej ruke, ktorá symbolizuje spravodlivosť. Podľa biblického obrazu, pri poslednom súde si spravodlivý zasadnú po kráľovej pravici. (Mt 25, 34) Zároveň preto ľavá ruka, aby pravá ruka bola pripravená na útok. Aj na *Satanskej biblii* La Veyova ruka ukazuje tento symbol. Taktiež mnohí účastníci haevymetalových koncertov dvihajú takto ľavé ruky, ako symbol prináležania k negativizmu šírenému touto hodbou.¹⁸

Apoštol Pavol vo svojom *Prvom liste Tesalonicičanom* odporúča: „...ale všetko skúmajte; dobrého sa držte! Chránte sa zla v akejkoľvek podobe!“. (1 Tes 5, 21–22) Jeho slová sú stále aktuálne a aj dnes sú dobrým vodidlom pre zaujatie správneho postoja k satanským symbolom. Ako viďieť z predchádzajúcich riadkov, satanské symboly nie sú len obyčajnými výrazovými prostriedkami, ale sa tvoria ako revolta voči kresťanstvu a jeho symbolom a aj navonok sa chcú prezentovať ako prevrátené, vysmie-

vajúce, zosmiešňujúce a potupujúce Boha, Ježiša Krista, Cirkev, ich symboly a znaky. *Katechizmus Katolíckej cirkvi* preto upozorňuje na nosenie amuletov a na obracanie sa k satanovi a zlým duchom ako na nesprávne, duchovne škodlivé a vážne odporújúce čnosti nábožnosti.¹⁹

V poslednej našej štúdii o satanizme sa zameriame na satanské praktiky vyskytujúce sa a používané v modernej hudbe. ■

Foto: archív

Poznámky:

- ¹ Danielou, J.: *Le symbolisme cosmique de la Croix*. La Maison Dieu, 75, 1963
- ² <http://www.newadvent.org/cathen/04517a.htm>
- ³ Porov. Erny, P.: *Le signe de la croix chez Tertullien*. Présence Orthodoxe 1988, No. 79, s. 19–28
- ⁴ Porov. Leclercq, H.: *Croix et Crucifix*. In: *Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie* 3/2, Paris 1914, s. 3045–3131
- ⁵ Mohr-Heinz, G.: *Lexikon symbolů*. Obrazy a znaky kresťanského umenia. Volvox Globator, Praha 1999, s. 122–123
- ⁶ <http://www.jw.org/pl/nauki-biblijne/pytania/czy-jezus-umar%C5%82-na-krzy%C5%BCCu>
- ⁷ Judák, V.: *Na Petrovom stolci I*. SSV, Trnava 2010, s. 11
- ⁸ <http://www.cirkevsatanova.cz/symbolikakrize.htm>
- ⁹ <http://kojot.name/2007/12/07/627944-symbolika-satanskoho-krize>
- ¹⁰ Porov. Becker, U.: *The Continuum Encyclopedia of Symbols*. Continuum Books, New York 1994, s. 230
- ¹¹ Ferguson, G.: *Signs and Symbols in Christian Art*. Oxford University Press, Oxford 1966, s. 59
- ¹² http://en.wikipedia.org/wiki/Pentacle#Pentacles_in_tarot
- ¹³ <http://freemasonry.bcy.ca/anti-masonry/pentagram.html>
- ¹⁴ http://sk.wikipedia.org/wiki/Esperanto#mediaviewer/S%C3%A9Babor:Flag_of_Esperanto.svg
- ¹⁵ Juríčková, V.: *Socialistický realizmus*. Prešov 2012, s. 6–20
- ¹⁶ <http://altreligion.about.com/od/symbols/ig/Pentagrams/Baphomet-Pentagram.htm>
- ¹⁷ Porov. Grebe, D.: *Und seine Zahl ist 666. Wann kommt das Malzeichen des Tieres?* – http://www.himmels-engel.de/deutsch/svetelna_knihovna/htm/de/de_kniha_jeho_cislo_je_666.htm
- ¹⁸ http://www.brazylia.chrustusowcy.pl/multimedia/Zagrozenia-duchowe_602
- ¹⁹ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. SSV, Trnava 1998, čl. 2116 a 2117

CHARIZMATICKÉ PREJAVY DUCHA SVÄTÉHO?

Jedným z najkontroverznejších aspektov globálneho pentekostalizmu, obzvlášť jeho neocharismatickej vetvy, sú rôzne extrémne prejavy ľudského správania, za ktorých pôvodcu sa označuje Duch Svätý. K tomuto náboženskému fenoménu sa väčšinou skepticky až odmietavo stavia nielen sekulárna verejnosť, ale aj kresťanské cirkvi hlavného prúdu. Na Slovensku sa bizarné manifestácie pripisované Duchu Svätému bežne vyskytujú v náboženskej praxi Kresťanského spoločenstva Milosť (KSM), ktoré je v našom geografickom kontexte vhodným objektom na ich opisanie a posúdenie. Obdobne ako v ostatných dôležitých otázkach viery a praxe tohto rozporuplného spoločenstva nie je ani jeho učenie o Duchu Svätom fixne a formálne systematizované a pre jeho správne pochopenie je potrebné sa zameriť predovšetkým na analýzu kázňového materiálu a pozorovanie bohoslužobných zhromaždení.¹ Primárne sa sústredíme na dve tematické kázne² pastora KSM v Nitre Milana Dupana, z ktorých budeme v záujme autentického priblíženia predmetného učenia viackrát pomerne rozsiahlo citovať. Dupan je blízkym spolupracovníkom a „úspešným učeníkom“³ hlavného predstaviteľa KSM Jaroslava Kříža a jeho pohľady na danú tému výrazne nedivergujú od ostatných pastorov tohto náboženského zoskupenia. V druhej časti článku ponúkneme stručné hodnotenie predmetného náboženského fenoménu.

LUBOMÍR M. ONDRÁŠEK

PREJAVY PRIPISOVANÉ DUCHU SVÄTÉMU

Približne dve hodiny po začiatku bohoslužobného zhromaždenia pristupuje senior pastor KSM v Banskej Bystrici Jaroslav Kříž k osobe sediacej v prvom rade, položí na jej hlavu svoju ruku a ona sa vzápäť začína bujaro smiať, kričať, až napokon zoštáva ležať na zemi. Tieto neobvyklé prejavy Kříž následne vysvetľuje zhromaždeným veriacim takto: „Haleluja. Toto nie je čarование, lebo tam, kde

je radosť, tam nie je čarование. Ľudia napríklad hovoria, môžu si myslieť, že v cirkvi manipulujeme. Keď je tam radosť, tak tam nie je manipulácia. Bijem ho po hlave? Nie. S cieľom čarowania? S cieľom dobro dávania. To je veľký rozdiel. Čiže kráľovstvo Božie je spravodlivosť, pokoj a radosť a keď pastor položí svoju ruku na tohto brata, tak začína byť naplnovaný radosťou. Prečo? Lebo pastor je pomazaný a on to uznal.“⁴

S uvedenými a ďalšími prejavmi, ktoré budeme prezentovať v tomto článku, sa v katolíckej, pravoslávnej

alebo niektornej z protestantských cirkví počas bohoslužobných zhromaždení nestretávame. O to prekvapujúcejšie sa môže zdať, že duchovní vodcovia KSM považujú takéto prejavy za normatívny jav, ktorý by mal byť bežnou súčasťou bohoslužobných zhromaždení a kresťanského života.

V pentekostálnom hnutí je dôležitou formou náboženského diskurzu osobné svedectvo. Začnime teda relevantnou svedeckou výpovedou pastora Dupana: „Preto ja mám rád, keď so mnou myká, keď jednoducho sa trasiem, keď sa smejem, keď pa-

dám, keď behám, keď skáčem, keď kričím – jednoducho je to fantastické. Prečo? Lebo vždy pritom niečo zažíjem. A viete, ako sa mi to stalo? Ne-mal som také prejavy, ale hľadal som Boha. Proste rozmyšľal som nad tým, že ako to je, Pane? A chodieval som sa modliť von na jeden kopec. Vtedy som ešte býval na Horehroní a tam som si vždy vyhliadol nejaké pekné miesto v prírode a raz, ako som sa modlil, modlil, modlil, tak zrazu to na mňa prišlo. Teraz si zober, ja som nevedel, čo mám robiť. Teda sám zo seba som bol hotový, že zrazu sa tra-siem. Čo toto je? Potom sa smejem, potom pláčem, potom zrazu som sa ocitol na zemi atď. A najhoršie na tom bolo to, že keď som prišiel na našu skupinku, vtedy sa nás tam stretávalo nejakých päť, začal som sa modliť a všetci sa zrazu začali napínať Svätým Duchom – začali sa triašť, začali tam robíť čudné veci.”⁵

V tomto krátkom vyjadrení sa uvádzajú viaceré zvláštnych prejavov pripisovaných DUCHU SVÄTÉMU a zaujímavé je všimnúť si tiež dôraz na zážitkovú spiritualitu, ako aj súvislosť medzi prejavmi DUCHA a konceptom napĺňania sa DUCHOM SVÄTÝM.

NAPLŇANIE SA DUCHOM SVÄTÝM

KSM kladie vo svojom učení a praxi mimoriadne silný dôraz na skúsenosť „napĺňania sa DUCHOM SVÄTÝM“, ktorého priamym následkom sú vyššie uvedené „prejavy DUCHA“, alebo presnejšie – vonkajšie fyzické prejavy človeka na vnútorné pôsobenie DUCHA SVÄTÉHO. Tieto sa zvyknú tiež spájať s „extatickým stavom“, do ktorého má človeka uvádzať DUCH SVÄTÝ: „Však určite ste už videli také prejavy, že niekoho napríklad švaclo o stoličku a teraz jednoducho všetci (si pomyslite, že) určite sa mu niečo stalo – on sa zodvihne a nič, žiadna modrina, žiadna bolest, nič prosté. Úplne je v po-riadku. Prečo? Lebo je ako keby pod narkózou ten človek, alebo je akoby necitlivý na úder, na dotyk, lebo DUCH ho tak naplní, že znecitlivie-je-ho telesné zmysly, všetko a teraz ten človek zažíva extatický stav. A preto napríklad aj opitý, keď spadne, on to necíti ako hroznú vec, ale on sa po-vála v blate, zodvihne sa a ide d'a-

lej. A to, že príde domov a rodina je zhrozená, aký je špinavý, to je dru-há vec, ale jemu je dobré, on to ne-rieši. Čiže jemu je fajn. Prečo? Lebo on necíti tie veci tak, lebo je vypnú-tý. Jeho zmysly sú vypnuté, sú ako-by omámené. A preto aj Svatý Duch, keď príde, tak on určitým spôsobom ta chce vypnúť z tej tvojej sebakon-troly a z takej kontroly, že ty máš pod kontrolou svoj život.“⁶

Naplnenie Duchom Svätým a stav extázy sa v KSM prirovnáva k stavu intoxikácie alkoholom alebo droga-mi. Za pôvodcu takéhoto stavu sa zvykne označovať tretia osoba Naj-svätejšej Trojice, ktorá ho sprostred-kúva a vlastne tak prináša „kúsok neba“ na zem: „Takže pozri sa, Svätý Duch je takisto taký, ktorý chce tvoj život dostať do určitej extázy. Toto teraz budem veľa používať na tom-to zhromaždení, lebo ľudia v rámci kresťanskej viery nie sú naučení na extatické stavy, lebo proste to ne-chápu, že to je ako v súvislosti s Bohom. (Čo) si myslíte, že Boh v nebi sa ako správa? Áno, jak opitý. Nor-málne má extatické stavy, že z toho budeš prekvapený. Že normálne tam nebude normálna chôdza občas, úplne tam bude taká atmosféra, že extatická atmosféra, to znamená, ako keď sa človek napríklad nadro-guje alebo nafetuje.“⁷ Dupan ďalej ozrejmuje, že hoci „Svatý Duch nie je ako marihuana, nie je ako droga, ale predsa ta vie nadrogovať, predsa má také isté účinky spoločenstvo s ním, že si ako nadrogovaný, že si ako na-fetovaný, že si ako opitý, ale pritom ti to neškodí a pritom si šťastný“.⁸

BIBLICKÉ ZDÔVODŇOVANIE ZVLÁŠTNÝCH PREJAVOV

Vo svojej vyučovacej kázni Dupan ponúka základný zoznam a biblické zdôvodnenie prejavov DUCHA: opitost (Sk 2, 12–15; Ef 5, 18), kričanie (Sk 8, 7; Zj 7, 9–10), radosť (Sk 8, 7–8), skákanie (Sk 3, 6–8; 2 Sam 6, 14–16), pláč (Sk 20, 36–37) a pada-nie (Zj 1, 10). Predstaviteľia KSM po-dobne ako neocharizmatickí kazatelia zo zahraničia používajú na zdôvod-nenie a podporu kontroverznej pra-xe tieto a ďalšie vybrané biblické pasáže. Autorita Biblie je invokova-

ná ako nevyvrátitelný dôkaz na pod-poru tejto praxe: „Takže pozrite sa, je to biblické, takéto opitie? Je. Je to v Biblia? Je to v Biblia. Preto nech to nie je pre teba nenormálne, keď vi-díš na bohoslužbe, že sa niekto tac-ká, že s ním všelijako kyvoce, že má podobné prejavy ako opitý, že sa smeje tak nepríčetne, tak nekon-trolovateľne, že sa to prejavuje ako-by bol opitý, nadrogovaný, omáme-ný atď., lebo toto spôsobuje Svätý Duch. Čiže dneska dávam základy k prejavom Svatého Ducha, aby kaž-dý vedel, že čo sa deje na boho-slúžbe, keď sa deje a keď sa bude diať, a zároveň aby si po tom i ty tú-žil, aby sa to dialo i v tvjom živote, lebo uvidíš, že nebudeš ľutovať, nič tým nestratíš, naopak, len získaš.“⁹

Tiež niekoľko biblických veršov z *Prvého listu apoštola Pavla Korin-tanom* (1 Kor 1, 25; 2, 9 a 14) býva citovaných v súvislosti so zdôvodňo-vaním predmetnej praxe. Na ilustráciu možno uviesť narábanie s biblickým textom: „Božie bláznovstvo je totiž múdrejšie ako ľudia a Božia slabost silnejšia ako ľudia.“ (1 Kor 1, 25) Dupanova interpretácia je nasledovná: „Tu vidíte, že Biblia hovorí o tom, že Boh robí také veci, ktoré ľuďom pri-pomínajú určité bláznovstvo, alebo vyzerajú ako bláznivé. Ale Biblia ho-vorí, že to bláznivé Božie je múdrejšie ako ľudia a to slabé Božie je sil-nejšie ako ľudia. Vieš, ak si už videl niekoho riadne naplneného Svätým DUCHOM tak, že sa zo zeme nevládal zodvihnuť, ale proste sa rehotal nepríčetne – ako kobyla napríklad a všetci sa pozerali, že čo mu je pro-ste, že z čoho sa tak rehoce, alebo proste sa triasol ten človek, alebo zažíval rôzne takéto prejavy vecí, alebo začal behať dookola, že nikto nechápal, že čo to robí. Tak jedno-ducho toto je presne to, že o tom-to Biblia hovorí, že toto je to bláznivé Božie, ktoré je múdrejšie ako to, čo chcú ľudia, ako to, čo ľudia považujú za múdre. A preto i ty buď taký človek, že to bláznivé Božie prijmeš za dobré do svojho života, lebo charizmatické prejavy Svatého DUCHA nikdy nebudú pre triezvych ľudí, ale pre opitých. Čiže pre takých, ktorí sa dokážu opit zo Svatého DUCHA, ktorí vedia, že čo to je opitost“

zo Svätého Ducha, ktorí to už zažili a ktorí s tým majú skúsenosť, že Svätý Duch v ich živote už takto pôsobí a že nežijú len tak triezvo, ale že sa nechajú Svätým Duchom vždy z času na čas naplniť, občerstviť a že toto im veľmi dobre robí, lebo ich to vypne napríklad, dostanú sa akoby pod narkózu – zrazu nič necítia.¹⁰

EXKLUZIVISTICKÉ SEBAPONÍMANIE

Predstaviteľia KSM vítajú prítomnosť bizarných prejavov na bohoslužobných zhromaždeniach a považujú ich za niečo, čím sa ako „prebudenecká cirkev“ zásadne odlišujú od „mŕtvych cirkví“. Sú presvedčení, že ako spoločenstvo zažívajú Božie navštívenie, ktoré je pre súčasnú cirkev zasľúbené v Biblia a prináša blahodarný účinok pre tých, ktorí sa pre Božie pôsobenie otvoria. Kríž vysvetluje, že „skutočné prebudenie nie je veľmi pekné“ a je spojené s „množstvom zmätkov“ a súčasne nabáda veriacich, aby sa bohoslužobné zhromaždenia vyznačovali nie „kostolným poriadkom“, ale „charizmatickým neporiadkom“.¹¹ Podobne Dupan tvrdí, že vôleou Ducha Svätého pre veriacich KSM je, aby neboli „nejaký ten tradičný, nejaký Boží ľud, ktorý sa zíde, muchy počujeme bzučať a nič sa nedeje, a tak, ako sme prišli, tak aj odídeme. Ale pekne sa máme pováľať, zasmiať, potriast, podupotať, odísť úplne v extatickom stave.“¹²

Jednou z praktík prítomných počas bohoslužobných zhromaždení KSM je povzbudzovanie veriacich k spoločnému vyznávaniu, respektívne k opakovaniu kratších alebo dlhších vyhlásení predriekaných duchovnou autoritou. Kríž napríklad nabáda zhromaždených veriacich, aby nahlas vyhlásili: „Som milovník Svätého Ducha. Milujem Ježiša, ale milujem aj Svätého Ducha, hovorenie v jazykoch, padanie. V zhromaždení môžeme hovoriť v jazykoch, radi sa naplníujeme, keď niekto spadne – tešíme sa.“¹³ Pastor KSM v Liptovskom Mikuláši Mário Ovčar tiež radikálne porovnáva ráz prostredia vo vlastnom zhromaždení s prostredím v kostole: „A je tu silná charizmatická atmosféra, nezabudni. Náboženská atmosféra je taká tichá, trápna. Kde je krá-

ľovstvo Božie, tam je radosť, jasot, plesanie, sila. Duch Svätý je duch sily. V náboženskej atmosfére, keď sa v kostole stretnú, kde sú kosti mŕtvyx, rozumieš, tam je mŕtvolná (atmosféra), tam je duch smrti.“¹⁴

INTERPRETÁCIA PREJAVOV A ROZSUDZOVANIE

Čo sa vlastne deje na bohoslužobných zhromaždeniach KSM? Odpo-veď na túto otázkou bude závisieť od toho, komu ju položíme. Antropológovia nám pravdepodobne ponúknu inú odpoveď ako psychológovia, a tí zase inú ako sociológovia, religionisti alebo odborníci na nové náboženské hnutia. Tieto odpovede môžu byť v rôznej miere komplementárne alebo kontradiktórne. Hoci každý z vyššie uvedených prístupov môže obohatiť naše porozumenie predmetného fenoménu, v tomto článku ho bude- me hodnotiť z perspektívy kresťanskej teológie. Pre túto perspektívku sú relevantnými prameňmi autority – popri ľudskom rozume a skúsenosti – aj Biblia a Tradícia. Napriek tomu, že kresťania zastávajú rôzne názory na to, akú váhu majú jednotlivé prameňe autority a aká je ich vzájomná súvislost, zhodnú sa, že teológia sa nesmie odvodzovať od skúsenosti, ale že skúsenosť sa musí posudzovať vo svetle biblického zjavenia. A v procese posudzovania je nielen dovolené, ale tiež nevyhnutné pochybovať – konštruktívna pochybnosť je nevyhnutnou podmienkou inteligentného ľudského myslenia a nie je identická s neverou.

V spisoch Novej zmluvy nachádzame množstvo priamych aj nepriamych výziev súvisiacich s potrebou rozsudzovania a tieto sú adresované tak cirkevným vodcom, ako aj individuálnym veriacim. Jedna z najznámejších je výzva apoštola Pavla, ktorý po tom, ako nabáda veriacich, aby „Ducha neuhásali“ a „proroctvami ne-pohádali“, ich povzbudzuje, aby „všetko skúmali“. (1 Tes 5, 21) Kresťanskí veriaci majú teda zodpovednosť rozlišovať medzi duchovnými prejavmi, čo nevyhnutne implikuje, že niektoré z nich nemusia byť autentické. Zodpovednosť rozsudzovať prináleží najmä duchovným vodcom, ktorí bo-

li povolaní viesť Cirkev, majú adekvátne teologické vzdelanie, pastoračné skúsenosti a sú tak pre Cirkev darom od Boha. Pre našu diskusiu je namiestne otázka: ak sú extatické prejavy naozaj spôsobené Duchom Svätým, prečo toto nie je rozpoznané, validované a propagované vedeniami kresťanských cirkví a tiež absolútnej väčšinou radových veriacich?

Niekedy sa stretávame s názorom, že pochybujúci alebo kritizujúci kresťania by sa mali riadiť radou váženého židovského farizeja Gamaliela. (Sk 5, 38–39) Tento biblický príbeh na jednej strane povzbudzuje veriacich k uvážlivému rozsudzovaniu a upozorňuje na pokušenie unáhlených záverov, avšak na druhej strane ich nezbavuje zodpovednosti rozsudzovať a zaujať stanovisko. Navyše, Gamalielova rada by sa nemala používať ako tromfová karta na vyrovnanie sa s legitímnou kritikou.

PRÍČINA ZVLÁŠTNYCH PREJAVOV

Väčšina kresťanských teológov a duchovných verí, že Boh môže – a to i v súčasnosti – konať nadprirodzene. Je potrebné byť pokorný a opatrny, aby sme predčasne nezavrhli možnosť Božej aktivity, ktorá sa môže vymykáť nášmu rozumovému poznaniu alebo doterajším skúsenostiam. To ale neznamená, že každý prejav, ktorý sa vydáva za dôsledok práce Božieho Ducha, ním aj skutočne je. Niektorí pozorovatelia fenoménu tzv. Torontského požehnania tvrdia, že extrémne prejavy ľudského správania, ktoré sa v súvislosti s ním vyskytujú, možno rozdeliť do troch základných kategórií: 20% duchovné, 70% prirodzené a 10% démonické.¹⁵ Bez ohľadu na to, čo si môžeme myslieť o percentuálnom rozdelení týchto prejavov, zjednodušene je možné konštatovať, že z pohľadu kresťanskej teológie môžu mať príčinu či impulz v Bohu, človeku alebo diablove. Z môjho pohľadu možno väčšinu zvláštnych prejavov v KSM vysvetliť prirodzene, ako spôsobených človekom – či už jeho externým pričinením, alebo samoindukovanou manipuláciou.

V Biblia sa sporadicky vyskytujú prejavy ľudského správania, ktoré by mohli niekomu pripomínať tie, s ktor-

rími sa stretávame na bohoslužobných zhromaždeniach KSM. Dôležitou otázkou ale je, či ide o identické prejavy, aký bol kontext, v ktorom sa manifestovali, ako sa vysvetlovali a aké priniesli ovocie. Rovnaké otázky sú relevantné aj pri prejavoch, ktoré sa objavili napríklad počas prebudení Johna Wesleyho (1703 – 1791), Georgea Whitefielda (1714 – 1770) alebo Jonathana Edwardsa (1703 – 1758) a zväčša sa uvádzajú ako dôkaz, že v KSM a podobných spoločenstvách ide o legitímne prejavy Ducha Svätého. Takéto porovnanie by vyžadovalo seriózny výskum, ktorý by ponúkol odpovede i na vyššie postulované otázky, avšak niektoré zásadné rozdiely sú zrejmé na prvý pohľad. Na jeden z nich upozorňuje aj teológ Reinhard Hempelmann (nar. 1953), ktorý poukazuje, že na rozdiel od prejavov, ktoré sa vyskytovali v súvislosti s Torontským požehnaním, boli prejavy počas niektorých historických prebudení „sporadicími manifestáciami, o ktoré nie je usilované počas formálnych bohoslužieb, ani nie sú vyzdvihované a vyhľadávané ako pravidelná skúsenosť Ducha“.¹⁶

TORONTSKÉ POŽEHNANIE

Z globálnej perspektívy vyššie diskutované prejavy nereprezentujú nejaké nómum. Identické alebo similárne prejavy bolo možné v znásobenej miere pozorovať v kanadskom neocharizmatickom spoločenstve Toronto Airport Christian Fellowship (TACF) už v 90. rokoch 20. storočia, odkiaľ sa Torontské požehnanie šírilo do rôznych krajín sveta a prostredníctvom zahraničných kazateľov zasiahlo aj KSM. Torontské požehnanie sa považuje za ambivalentný náboženský fenomén, čo potvrzuje aj fakt, že napriek ohromujúcej popularite – ktorej výrazne napomohlo, že TACF sa nachádzalo v blízkosti medzinárodného letiska – bolo toto spoločenstvo v roku 1996 kvôli „(údajne) kultom podobným a manipulatívnym praktikám“¹⁷ vylúčené z Association of Vineyard Churches, ktoré v tom čase združovalo vyše 500 cirkevných spoločenstiev. Hoci v slovenskom kontexte je diskutovaný náboženský fenomén zatiaľ nedostatočne

preskúmaný, v zahraničí sa už dve desaťročia oňom vedú diskusie,¹⁸ ktoré môžu pomôcť osvetliť aj prejavy prítomné v KSM. Nezvyčajné prejavy bolo možné sledovať nielen v TACF, ale tiež na zhromaždeniach kontroverzných kazateľov, ako Rodney Howard-Browne, Claudio Freidzon, Benny Hinn či Kenneth Hagin. Je zaujímavé, že niektoré z týchto prejavov sa vyskytujú aj vo východnom mysticizme a hnúti New Age.

Na jednej strane nemožno ignorovať, že bizarné prejavy v KSM sú podobné tým, ktoré sa objavujú – z perspektívy kresťanskej teológie alebo teológií hlavného prúdu – skoro výlučne v rozporuplných náboženských kontextoch. Na druhej strane je nevyhnutné ku KSM pristupovať ako k náboženskému subjektu sui generis a nepripisovať mu vinu z dôvodov spoluúčasti. V záverečnej časti tohto článku sa pozrieme na niektoré dôvody, ktoré vo mne vyvolávajú pochybnosti o autenticite a neškodnosti diskutovaných prejavov v KSM.

MANIPULATÍVNE PRAKTIKY KONTROLY

Jednou z klúčových otázok je, či sú diskutované prejavy dôsledkom autentickej práce Božieho Ducha, alebo ľudskej manipulácie s vedomím, emóciami a vôleou človeka. Zodpovedať túto otázkou nám môže uľahčiť zamyslenie nad kontextom, v ktorom sa tieto prejavy vyskytujú. KSM je – napriek tomu, že sa hlási ku kresťanstvu – silne kontroverzným náboženským spoločenstvom, ktoré vykazuje známky deštruktívnych náboženských skupín.¹⁹ Boris Rakovský, riaditeľ Centra pre štúdium siekt pri Ekumenickej rade cirkví, uvádza, že „percentuálne najviac dotazov, ktoré naše Centrum pre štúdium siekt za posledné roky dostalo, sa týkalo práve neocharizmatických spoločenstiev hlásiacich sa k Hnutiu viery. Konkrétnie ide o Kresťanské spoločenstvo Milosť, ktoré pre svoj silný exkluzivizmus a konfrontačné postoje voči iným kresťanským cirkvám a denomináciám vzbudzuje najväčšiu pozornosť a odmietavé reakcie.“²⁰ Otázkou je, prečo by sa mali autentické prejavy Ducha Svätého vyskytovať práve

v takomto spoločenstve a neprejavovať sa v žiadnej inej kresťanskej cirkvi pôsobiacej na Slovensku.

Pozrime sa teraz na užší kontext, v ktorom sa tieto zvláštne manifestácie odohrávajú, respektívne čo im obvykle predchádza. Priebeh pozorovaných zhromaždení sa odohrával pod pevnou taktovkou duchovného vodcu, ktorý riadil každý aspekt bohoslužobného zhromaždenia, či už priamo alebo skrze delegovanie úloh. Zväčša na priamu výzvu duchovnej autority sa u veriacich hromadne prejavovala glosolalia a pastor ju praktizoval cez mikrofón. Glosolalické prejavy ani v jednom prípade nesprevádzal verejný výklad (porov. 1 Kor 14, 27). Zvláštne prejavy sa začali manifestovať počas dlhotrvajúceho hrania hudobnej skupiny, ktorej úlohou je skrze pôsobivé chválospevy navodiť atmosféru, ktorá má veriacim uľahčiť „dostať sa do Božej prítomnosti“. Inokedy sa prejavovali počas kázne senior pastora na veriacich zhromaždených v jeho bezprostrednej blízkosti (väčšinou v prvom rade), kde má byť Božie pomazanie „najhustejšie“.²¹ Hromadnejšie sa zvláštne prejavy vyskytujú na konci niekoľkohodinových bohoslužobných alebo konferenčných zhromaždení počas takzvanej služby, keď sa duchovný vodca za veriacich modlí a kladie na nich ruky.

Ako sme už v tomto článku naználi, z perspektívy kresťanskej teológie stojí prítomnosť špecifických fyzických prejavov – ktoré nemožno jednoducho stotožňovať s charizmatickými prejavmi Ducha (1 Kor 12, 7) – na bohoslužobných zhromaždeniach KSM a spôsob ich zdôvodňovania na značne sporných základoch. V tejto súvislosti je obzvlášť vypuklé problematické narábanie s biblickým textom, čo je z časti spôsobené absenciou adekvátneho teologickeho vzdelania na strane hlavných predstaviteľov KSM. Za závažný problém možno považovať, že sa tieto prejavy vyskytujú s výrazným pričinením manipulatívneho správania duchovnej autority a že prítomnosť týchto prejavov slúži na legitimizovanie autority duchovného predstaviteľa, ktorého veriaci vnímajú ako „pomazaného“ a niekoho, skrže koho „Boh pôsobi“.

Niektorí odborníci považujú hypnózu za pravdepodobnú príčinu diskutovanych prejavov²² a existuje podozrenie, že hypnotické postupy sa (vedome alebo nevedome) využívajú aj v prostredí KSM.

Za problematický aspekt tiež možno považovať uzavretosť a netransparentnosť KSM v danej oblasti a fakt, že o týchto zvláštnych prejavoch nie je dovolené v spoločenstvách KSM pochybovať, alternatívne ich interpretovať, alebo ich z odbornej perspektívy hodnotiť. Spochybňovanie či kritika týchto prejavov sa prezentuje ako „satanova práca“, nielen v nejakom abstraktnom alebo symbolickom význame, pretože „satan sa prejavuje skrže ľudí“. KSM sa jednoznačne vyhradzuje proti tým, ktorí tieto prejavy neprijímajú či ich verejne kritizujú.

Jedna z používaných metód na odradenie od reálnej či potenciálnej kritiky je duchovné zastrašovanie. Dupan napríklad uvádza: „Prejavy Svätého Ducha sú jedným znamením toho, že Boh koná svoju prácu v našich životoch a kto nimi pohrdne alebo to začne kritizovať, alebo začne to ohovárať, alebo začne ísiť proti tomu, tak sa postaví vlastne proti Bohu.“²³ Kříž prezentuje konkrétny prípad toho, čo sa môže stať kritikom prejavov pripisovaných Duchu Svätému: „Viackrát sme videli, keď sa niekto začal rúhať proti Božiemu dielu, ako skončil. Jedna žena prišla o majetok v hodnote desiatok miliónov v priebehu pári mesiacov. Prečo? Lebo verejne, na verejnem mieste sa postavila proti nám. Na verejnem mieste išla ohovárať to, čo robí Svätý Duch medzi nami!“²⁴ Pastor KSM v Prievidzi Ján Hudec podobne spomína prípad muža, ktorému po lekárskom zákroku „prerušili nerv a pol tváre mu ochrnulo. (...) On ráno vedel, že sa mu to stalo preto, lebo bojoval proti charismatickému hnutiu a proti mne hlavne. Hned' to vedel. Nech nemusíme dopadnúť takto, lebo niekto dopadne aj takto alebo až takto.“²⁵

VPLYV PRAKTIK A PREJAVOV NA ŽIVOT VERICACEHO

Ďalšou dôležitou otázkou je, či môžu mať diskutované praktiky a prejavy deštruktívny vplyv na osobnosť

a konanie veriacich. Teológ sa môže pokúsiť o posúdenie predovšetkým duchovnej prospešnosti konkrétneho spoločenstva na život veriaceho a z môjho pohľadu je tento v prípade KSM prevažne negatívny. Exkluzivistické sebavnímanie, autoritárské praktiky, egocentrická spiritualita, triumfalizmus a niektoré ďalšie efekty heterodoxnej teológie robia z KSM duchovne škodlivé náboženské spoločenstvo. Vážnym problémom, ktorý so zvláštnymi prejavmi úzko súvisí, sú praktiky duchovného boja a oslobodzovania od démonov – táto problematika si však vyžaduje osobitné spracovanie.

Potvrdiť prítomnosť deštruktívneho vplyvu v iných oblastiach, prípadne určiť rozsah a mieru jeho závažnosti, je úloha pre odborníkov z oblasti psychológie. Podľa vyhlásení Dupana aj ďalších vodcov KSM sa však javí, že počas bohoslužobných zhromaždení KSM dochádza pod vplyvom psychomanipulácie k zmene stavu vedomia u niektorých participantov, čo môže mať negatívny až nebezpečný dopad na ich fyzické a duševné zdravie. Silný akcent na potrebu naplňať sa Duchom Svätým – čo Dupan označuje tiež ako „tankovanie“ a zhromaždenia, kde Svätý Duch pôsobí ako „dobýiaci“²⁶ – vytvára vo veriacich nielen povzbudzovánu túžbu takéto extaticke stavov opäťovne zažívať, ale môže budovať u nich aj určitú nelátkovú závislosť od osoby pastora a spoločenstva, ktoré takúto skúsenosť sprostredkuje.

Počas svojej výskumnej činnosti v oblasti pentekostálnych štúdií som sa stretol s viacerými prípadmi bývalých členov KSM a podobných spoločenstiev v zahraničí, ktorí tvrdili, že v týchto spoločenstvach sa „vyrába zdanie prítomnosti moci Ducha Svätého“. Duchovný vodca v snahe demonstrovať, že prostredníctvom neho „prúdi Božia moc“ pri vkladaní rúk na veriacich, vyvíjal fyzický tlak a oni následne spadli na zem. Relatívne často sa tiež možno stretnúť s imitáciou zvláštnych prejavov pripisovaných Duchu Svätému – najčastejšie sa to deje z dôvodu, že veriaci nechce byť v očiach duchovnej autority a spoločenstva vnímaný ako „menej duchovný“, alebo sa

obáva, že absenciou očakávanej reakcie by mohol spochybniť autoritu duchovného vodcu. Tvrdenia, „že to ľudia hrajú, že sme dopredu dohodnutí, že tento má spadnúť, tá sa má smiať, ten má plakať atď.“²⁷ Dupan ale odmieta.

Ako osobitý problém možno vnímať prítomnosť maloletých detí, ktoré boli súčasťou niektorých pozorovaných zhromaždení. Podľa vyjadrenia Dupana sa s uvedenými prejavmi deti môžu niekedy stretnúť aj v domácom prostredí a pýtajú sa: „Otec, čo ti je?“ a čo sa týka ich vlastného správania „najskôr sa začnú hrať, hej, na to, že čo to je naplnenie Svätým Duchom, ale potom to aj budú zažívať“. Ani táto problematika nie je zatiaľ hlbšie preskúmaná, avšak nie je vylúčené, že vystavenie detí extrémnym prejavom ľudského správania či dokonca povzbudzovanie k ich prežívaniu môže mať negatívny dopad na všeobecné blaho a rozvoj osobnosti dieťaťa.

ZÁVER

Sami predstavitelia KSM nepopieračí, že zvláštne prejavy pripisované Duchu Svätému sú „veľmi kontroverznou témove“ a môžu pôsobiť pohoršujúco a inkompabilne s učením obsiahnutým v kresťanskej tradícii. O tom, že ide o sporné praktiky, svedčí i súdne konanie v susednom Maďarsku, ku ktorému sa István Meszáros, jeden z pastorov maďarských Zborov viery, vyjadril na konferencii KSM nasledovne: „Máme v Budapešti teraz jeden prebiehajúci súdny proces s radikálnym poslancom a jedna žaloba, ktorú na nás vznesli, je práve kvôli prejavom Svätého Ducha. Strana Jobbik podala na súd ako dôkaz videonahrávku, kde sa ľudia naplnia Svätým Duchom. Týmto chcú dokázať, že my sme sektoú a nie sme hodní cirkevného štatútu.“²⁹

Jedno zo zlých ovocí, ktoré tie-to dramatické prejavy z globálnej perspektívy so sebou priniesli, bolo okrem chaosu a zmätku (pozri 1 Kor 14, 40) tiež rozdelenie medzi kresťanmi, čo je paradoxné, ak si uvedomíme, že autentická práca Ducha Svätého prispieva k budovaniu kresťanskej jednoty medzi veriacimi a

REPORT

Žiadny dalajláma už nemusí byť, vyhlásil najvyšší tibetský duchovný
 Podľa dalajlámu už nie je potrebné, aby mal nástupcu. Najvyšší tibetský duchovný to uviedol v rozhovore pre nemecké noviny. Dalajláma ušiel z Tibetu do Indie po neúspešnom protičínskom povstani roku 1959 a v exile žije dodnes. Peking ho celé desaťročia tiež označuje za separatistu a nepriateľa vládnucnej komunistickej strany. Súčasný dalajláma sa domnieva, že by mal byť posledný. Ako ďalej v rozhovore pre nemecký denník Welt am Sonntag uviedol, Tibetánia mali dalajlámu takmer päť storočí, súčasný 14. dalajláma je ale veľmi populárny, a s ním by preto táto takmer päťstoročná tradícia mala i skončiť.

Dalajláma býval aj politickým vodcom Tibetánov už od roku 1642, pred troma rokmi v máji sa ale tejto pozície súčasný najvyšší tibetský duchovný vzdal. Napriek tomu však aj potom zostal najrespektovanejšou osobou, a to jednak v samom Tibete, jednak v exile. 14. dalajláma sa v nedávnej minulosti už niekoľkokrát vyjadril k osoobe svojho možného nástupcu, teda k reinkarnácii. Dokonca povedal, že by ho mohol vybrať ešte za svojho života, čo je tiež proti tradíciam.

Dalajláma dobre vie, že po jeho smrti by Číňania sami rozhodli o jeho nástupcovi, dokonca vydali zákon, ktorý jasne hovorí, že len komunistické vedenie rozhodne o tom, kto bude reinkarnovaný. A keby si ho vybrali aj sami Tibetánia, tak by mohla existovať možnosť dvoch dalajlámov. Aj preto mnohí budhisti a stúpenci Tibetu dúfajú, že súčasný 79-ročný dalajláma bude ešte dlho žiť.

Stále sa uvažuje o tom, či je šanca, že by sa 14. dalajláma vrátil do rodnej krajiny, do Tibetu. Na túto otázku už dalajláma niekoľkokrát odpovedal. „Tibetánia ma žiadajú, aby som sa vrátil, želajú si to,” povedal dalajláma v jednom z interview. Na druhej strane ale vraj veľa ľudí, politicky aktívnejších, vzdelanejších, mu odkazujú, aby to nerobil, že by tam žil ako vo väzení. ► 17

napomáha tým vypočutie Ježišovej modlitby k Otcovi „aby všetci boli jedno“. (Jn 17, 21) Pozitívnu správou je, že mnohí veriaci a spoločenstvá, ktoré boli v minulosti zasiahnuté rozporuplným vplyvom Torontského požehnania alebo príbuzných fénoménov, od kontroverzných prejavov neskôr upustili. To okrem iného svedčí o tom, že Duch Svätý, ktorý je durom pravdy, pracuje aj v dnešných časoch. ■

Foto: <http://prostejov.milost.cz>

Poznámky:

- 1 V rámci výskumu som sa popri iných prameňoch oboznámil s vyše 250 kázňami a vyučovaniami pastorov KSM a nimi pozvaných hostí a s priebehom približne 60 bohoslužobných zhromaždení.
- 2 Kázeň *Charizmatické prejavy Svätého Ducha* prednesená Milanom Dupanom 17. marca 2013 v domovskom zbere v Nitre a rovnomená kázeň, ktorú tento pastor prednesol o tri dni neskôr z pozície hostujúceho kazateľa v spriaznenom zbere v Poprade – pomerne jasným a detailným spôsobom (dĺžka každej kázne presahuje 80 minút) objasňujú skúmaný fenomén.
- 3 Prášil, J.: *Letnično-charizmatické hnutie na Slovensku po roku 1989*. Diplomová práca. Szent Pál Akadémia, Budapešť 2012, s. 44
- 4 Kříž, J.: Bohoslužobné zhromaždenie, KSM Banská Bystrica, 7. 7. 2013
- 5 Kázeň M. Dupana *Charizmatické prejavy Ducha*, Dom viery Poprad, 20. 3. 2013
- 6 Tamže
- 7 Tamže
- 8 Tamže
- 9 Kázeň M. Dupana *Charizmatické prejavy Svätého Ducha*, KSM Nitra, 17. 3. 2013
- 10 Kázeň M. Dupana *Charizmatické prejavy Ducha*, Dom viery Poprad, 20. 3. 2013
- 11 Kázeň J. Kříža *Milování pravdy*, Církve víry Milost Praha, 24. 8. 2013
- 12 Kázeň M. Dupana *Charizmatické prejavy Ducha*, Dom viery Poprad, 20. 3. 2013
- 13 Kříž, J.: Bohoslužobné zhromaždenie, KSM Banská Bystrica, 20. 6. 2013
- 14 Kázeň M. Ovčara *Silné charizmatické uctievanie*, KSM Liptovský Mikuláš, 5. 5. 2013
- 15 The Theological Commission of the Charismatic Renewal in the Catholic Church of Germany: *Concerning Extraordinary Bodily Phenomena in the Context of Spiritual Occurrences*. In: Pneuma, 18:1, Spring 1996, s. 25
- 16 Hempelmann, R.: *Der Segen von Toronto*. Materialdienst der Evangelische Zentralstelle für Weltanschauungsfragen 2/95, s. 37. In: *Concerning Extraordinary Bodily Phenomena in the Context of Spiritual Occurrences*, c. d., s. 21
- 17 Pozri viac: Percy, M.: *Power and the Church: Ecclesiology in an Age of Transition*. Cassell, Washington DC 1998, s. 102
- 18 Pozri napr.: Beverly, J. A.: *Holy Laughter & The Toronto Blessings: An Investigative Report*. Zondervan Publishing House, Grand Rapids 1995; Hunt, S.: *The „Toronto Blessing“: A Rumour of Angels?* Journal of Contemporary Religion, 10/3, 1995; Porter, S. E., Richer, P. J. (eds.): *The Toronto Blessing – or is it?* Longman and Todd, London 1995; Hibborn, D. (ed.): *Toronto in Perspective: Papers on the New Charismatic Wave of the Mid 1990s*. Paternoster, Carlisle 2001
- 19 Pozri viac: Ondrášek, L. M.: *Neocharizmatické hnutie na Slovensku: Analýza základných aspektov teológie a praxe Kresťanských spoločenstiev*. Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, Bratislava 2011; Ondrášek, L. M.: *Náboženský radikalizmus, náboženská sloboda a registrácia náboženských subjektov v Slovenskej republike*. In: Šmid, M., Moravčíková, M. (eds.): *Konvergencie a divergencie v slovenských a českých štátne-cirkevných vzťahoch – dvadsať rokov od vzniku samostatnej SR a ČR*. Trnavská univerzita, Trnava 2014, s. 129–153; Modoroši, I.: *Zázraky, démoni a triumfálna viera*. In: Rozmer 3/2011, s. 21–24; Sú náboženstvá nebezpečenstvom pre štát a spoločnosť?, TV Lux, 11. 3. 2014; *Kulty a sekty – Kresťanské spoločenstvo Milost*, Rádio Lumen, 18. 8. 2013
- 20 Rakovský, B.: *Extrémistické prejavy a tendencie v neocharizmatických spoločenstvách hlásiacich sa k Hnutiu viery*. In: Klátk, M. (ed.): *Misia a charizmatické hnutia*. GBÚ ECAV na Slovensku, Martin 2011, s. 178
- 21 Kázeň M. Ovčara *Silné charizmatické uctievanie*, KSM Liptovský Mikuláš, 5. 5. 2013
- 22 Pozri viac: Middlemiss, D.: *Interpreting Charismatic Experience*. SCM Press, London 1996, s. 241–252
- 23 Kázeň M. Dupana *Charizmatické prejavy Svätého Ducha*, KSM Nitra, 17. 3. 2013
- 24 Kázeň J. Kříža *Boh je láska – chodenie v láske*, KSM Banská Bystrica, 22. 1. 2006
- 25 Kázeň J. Hudeca *Ako nebyť zahorknutý*, KSM Prievidza, 27. 7. 2014
- 26 Kázeň M. Dupana *Charizmatické prejavy Ducha*, Dom viery Poprad, 20. 3. 2013
- 27 Kázeň M. Dupana *Charizmatické prejavy Svätého Ducha*, KSM Nitra, 17. 3. 2013
- 28 Tamže
- 29 Meszáros, I.: *Kresťanská konferencia*, KSM Banská Bystrica, 20. 7. 2013

AKO ZVLÁDNUŤ SKLAMANIE

Predpovede konca sveta – od očakávania Ježišovho návratu cez príchod Maitreyu až po lietajúce taniere – majú za sebou už bohatú história nezdarov. Proroci však používajú osvedčené spôsoby, ako zakryť svoje rozpaky, keď sa – ako zvyčajne – nič nestane.

DAVID V. BARRETT

Na 21. decembra Mayovia prorokovali, že nastane koniec sveta – aspoň podľa mnohých vedátorov z prostredia new age a autorov prekvapivého množstva kníh. V skutočnosti však Mayovia nič také nepredpovedali. V nápisoch vztahujúcich sa k mimoriadne zložitému mayskému kalendáru sa nachádza iba jeden odkaz na dátum, ktorý môže byť zhodný s 21. decembrom 2012 – a to (navzdory presvedčeniu apokalyptikov) bez jasného náznaku, čo by sa malo v tomto dni stať. Navyše existujú stovky mayských nápisov, ktoré odkazujú na iné dátumy – a značný počet z nich sa vzťahuje na dátumy ďaleko po roku 2012.^{1, 2} Médiá si kurióznu tému náležite užívali, no keď sa ako obyčajne nič nestalo, máloktorým sa chcelo k tomu vracať.

Niečo podobné sa stalo (či nestalo) rok predtým: americký evanjelista Harold Camping po prvýkrát predpovedal Kristov možný návrat na 21. mája, a potom – keď sa neuskutoč-

nil – na 21. októbra. Menej je však známe, že Camping takto prorokoval už skôr, na 6. septembra 1994, a predtým dokonca na 21. mája 1988. Po októbri 2011 sa na nejaký čas odmlčal a následne dal vedieť, že upúšťa od predpovedania; len Boh vraj vie, kedy sa Kristus vráti.

Všetci proroci (zriedkavejšie prorokyne), ktorí stanovili dátum konca sveta, Kristovho návratu alebo príchodu našich bratov z vesmíru, majú jedno spoločné – mylili sa. Akým spôsobom sa vyrovnávajú s faktom, že Kristus alebo lietajúce taniere nedodržali termíny, ktoré pre nich iní ustavične chystajú?

Klasickou štúdiou na túto tému je *Keď zlyhá proroctvo: Sociálna a psychologická štúdia modernej skupiny, ktorá predpovedala zánik sveta*.³ Roku 1956 ju napísal Leon Festinger a jeho spolupracovníci a skúmala malú skupinu veriacich v UFO, ktoré ich mali zachrániť od zničenia sveta. Festingerova teória kognitívnej disonancie,

ktorá z tohto výskumu vychádza, sa venuje psychologickým dôsledkom vyvrátených očakávaní. Festingerova teória i metodológia boli však spochybnené najvýraznejšou vodcovskou osobnosťou americkej vedy o nových náboženstvách, J. Gordonom Meltonom, ktorý poukázal na trhliny vo Festingerových predpokladoch a argumentácii i na nedostatok porozumenia miléniovým náboženstvám.⁴

V nasledujúcich odsekoch budeme sledovať, aké techniky zvládania⁵ rozvinuli naprieč storočiami proroci a náboženské skupiny na to, aby sa vyrovnali so sklamaním svojich hlbokých presvedčení.

APOKALYPTICKÉ PRESVEDČENIA V JUDAIZME A KRESTANSTVE

Viera v bezprostredný Ježišov návrat má počiatok priamo u pisateľov Nového zákona⁶ a v takmer každom nasledujúcom storočí bola definujúcim rysom kresťanských miléniových sku-

pín.⁷ Myšlienku, že svet sa skončí katalizmom alebo transformáciou, môžeme sledovať už od čias Zarathuštru, zakladateľa prvého monoteistického náboženstva na Strednom východe. Podľa Zarathuštru nastane posledný konflikt, keď Ahura Mazdá (Boh) porazí Angra Mainjua (Ahrimana – toho Zlého). To povedie k tzv. frashá'-kar (doslova utváraniu zázračného) – večnému blahu pravoverných. Ak sa nám táto myšlienka zdá povedomá, je to pre veľký vplyv mazdaizmu (zoroastrizmu) na rozvíjajúci sa judaizmus, kresťanstvo a islam: keď sa okolo roku 538 pred Kr. vrátili Izrael-

vého zákona, bola svojho času len jednou z mnohých podivných a podivuhodných apokalyptických diel; proroctvá Ježišovho nadchádzajúceho návratu by bez nej boli oveľa menej pestré. Kresťanský koncept Krista ako univerzálneho záchrancu ľudstva z jeho hriechov je mimočodom veľmi odlišný od predstavy židovského mesiáša (Pomazaného), kňazskej a kráľovskej postavy, ktorá ich vyslobodí od nepriateľov a okupantov – človeka, zrejme ustanoveného samotným Bohom, ale v žiadnom prípade nie bohočloveka známeho ako Kristus.⁸

tum medzi rokmi 799 a 806. Obaja stanovili dátumy múdro až na roky dávno po svojej smrti.

Jachym z Fiore (tal. Gioacchino de Fiore, 1135 – 1202) učil, že sú tri veky, vek Otca, Syna a Svätého Ducha. Tretí vek mal prísť okolo roku 1260 (znovu prezieravo až po jeho smrti), počínajúc krátkou vládou Antikrista, po ktorej mal nasledovať príchod nového Adama alebo nového Krista. Jachym z Fiore veľmi ovplyvnil medzi inými i Danteho a Františka z Assisi.

Ale predstava, že tisíce veriacich vo vrecovine a popole očakávali Ježišov druhý príchod v roku 1000 (presne tisícročie po jeho prvom príchode na svet), je len „romantickej výmyslom, ktorý nevznikol skôr ako v 16. storočí“.⁹ Práve v 16. storočí bol súdny deň predpovedaný na roky 1524, 1525, 1528, 1533, 1534, 1535, 1544, 1555, 1556, 1558 (tomuto dátumu veril matematik, kartograf a okultista John Dee a kráľovná Alžbeta) a 1593. V 16. storočí predpovedal Martin Luther Ježišov návrat o 300 rokov – teda okolo obdobia 1830 až 1850. Na konci 18. storočia to prorokoval John Wesley o roku 1836.

Ale s proroctvom neprichádzali vždy len kazatelia. Krištof Kolumbus (1451 – 1506) veril, že koniec príde roku 1656. John Napier (1550 – 1617), objaviteľ logaritmov a prvého logaritmického pravítka, určil posledný súd na rok 1688 (podľa knihy *Zjavenie Jána*) či 1700 (podľa knihy proroka Daniela). Sir Isaac Newton (1642 – 1727) neskôr hovoril o roku 1948 – alebo možno 2060, takže ešte stále môže mať pravdu...

Aj devätnásťte storočie bolo semeinskym miléniových očakávaní. Dnes najznámejším hnutím sú Jehovovi svedkovia, ktorí urobili už mnoho predpovedí konca. Ich zakladateľ Charles Taze Russel určil rok 1874, neskôr svedkovia potom 1914, a tiež 1925, 1941 a 1975. Russelov nástupca „Sudca“ Joseph Rutherford, ktorý dal hnutiu jeho súčasné meno, razil do roku 1920 majstrovský slogan: „Milióny teraz žijúcich nikdy nezomrú!“ Napriek tomu, že niektorí z ľudí, ktorí žili v roku 1920, sú stále medzi nami, môžeme zrejme bezpečne povedať, že i toto proroctvo sklamalo.

„Apokalyptický autobus“ aktívnych stúpencov Campingových predpovedí

liti z babylonského zajatia, priniesli si so sebou súbor nových presvedčení a mýtov, ktoré sa vstrebali do vznikajúceho judaizmu a zahrnuli do Starého zákona. Je medzi nimi tiež príbeh stvorenia, potopy a mazdaistickej predstavy, okrem iných i jedného Boha so zlým náprotíkom, posmrtného života v nebi alebo pekle a posledného súdu – myšlienky apokalypsy (gréc. odkrytie, zjavenie, odhalenie), ktorá je s dokonale farbistou obraznosťou opísaná v starozákonnej knihe proroka Daniela.

Po niekoľkých storočiach okolo Ježišovej doby bol židovský svet zaplavený apokalyptickým vzrušením, ako Židia dychtivo očakávali príchod mesiáša. Kniha *Zjavenie Jána*, ktorá sa skoro ani nedostala do kánonu No-

Raní cirkevní otcovia – Hippolytus, Origenes, Hieronym, dokonca aj smerodajný Augustín z Hippa v 4. storočí – tvrdili, že druhý príchod by sa mal chápať alegoricky, a nie doslovene. Kazatelia a proroci ich však ustačiace úplne ignorujú. Každý z nich to zjavne vie lepšie než Ježiš, ktorý poviedal: „No o tom dni a o tej hodine nevie nik, ani nebeskí anjeli, ani Syn, iba Otec“. (Mt 24, 36)

Navzdory tomuto výroku ľudia od prvých storočí predpovedali blízkosť konca časov. Montanus v 2. storočí po Kr. veril, že Nový Jeruzalem zostúpi z nebies nedaleko mesta vo Frýgii (dnes Turecko). Biskup Hilarion napísal v roku 397 po Kr., že posledná bitka bude o 101 rokov a biskup Gregor z Tours v 6. storočí určil dátum medzi rokmi 799 a 806. Obaja stanovili dátumy múdro až na roky dávno po svojej smrti.

Zakladateľ mormónskeho náboženstva Joseph Smith vyhlásil roku 1832, že sa Ježiš vráti v roku 1890. Dr. John Thomas, zakladateľ christadelfiánov, povedal roku 1866: „Je celkom isté, že sa Ježiš vráti za života dnešnej generácie.“

Katolícka apoštolská cirkev, založená Edwardom Irvingom v raných tridsiatych rokoch 18. storočia verila, že Kristus sa vráti medzi rokmi 1838 a 1855. Hnutie zaniklo, lebo po dátume Kristovho návratu nenašlo nijaky spôsob, ako oprávnene ustanoviť nové duchovenstvo.

Americký kazateľ William Miller vyhlásil, že sa Kristus vráti „niekedy medzi 21. marcom 1843 a 21. marcom 1844“. Keď sa tak nestalo, zdráhal sa stanovovať ďalšie dátumy; boli to jeho nasledovníci, ktorí stanovili 22. október 1844. Tento dátum je teraz známy ako tzv. veľké sklamanie. Z neho však vyrastá v 60. rokoch 19. storočia cirkev Adventisti siedmeho dňa. Z toho istého hnutia tiež vzišli davidiáni (ktorým nastal ich vlastný hrozný deň súdu roku 1993) a Svetová cirkev Božia (WCG) založená roku 1934 Herbertom W. Armstrongom.

Armstrong roku 1958 vydal brožúru *Rok 1975 v proroctvách*, z ktorej bolo jasné, že vtedy sa Kristus vráti. Brožúra sa preto stala od polovice sedemdesiatych rokov tiažko obhájiteľnou a WCG stratila pomerne dosť členov. Ale Armstrongova odpoveď bola jednoduchá: jeho slová boli údajne prekrútené a on nikdy nepovedal, že sa Kristus hodlá v roku 1975 vrátiť. Po Armstrongovej smrti nastali vo vieri WCG radikálne zmeny. Stovky duchovných a tisíce členov odišli, aby založili nové cirkvi, ktoré neprestanú zvestovať blízky Kristov návrat. Zaoberal som sa týmito odštiepenými cirkvami a priebehom schizmy vo svojej rigoróznej práci a tento záujem som neopustil ani potom.¹⁰

Jednou z mnohých malých odnoží Svetovej cirkvi Božej je Cirkev Božia pripravujúca sa na Božie kráľovstvo (Church of God – Preparing for the Kingdom of God) vedená Ronaldom Weinlandom, „prorokom tohto posledného času“.¹¹ V jeho knihách *Prorokovaný koniec času* (2004) a *2008: posledný Boží svedok* (2006)

opisuje veľmi skoré udalosti a vyhlasuje sa za jedného z dvoch svedkov z knihy *Zjavenie Jána* (11. kap.) a knihy *Zachariáš* (Zach 4, 14);¹² neskôr oznámil, že tým druhým je jeho žena.¹³ Za jedného z dvoch svedkov sa vyhlásilo tiež niekoľko ďalších bývalých členov WCG (jeden duchovný mi povedal, že už stretol spolu päť z dvojice svedkov), avšak Weinland je z nich výrazne najvýznamnejší, a to aj napriek tomu, že – ako to už býva – jeho internetová popularita značne prevyšuje počet skutočných nasledovníkov.

V knihe *2008: posledný Boží svedok* Weinland napísal: „Keby sa udalosti vypísané v tejto knihe čoskoro nevyplnili, potom je to falošné a falošný som aj ja.“¹⁴ Avšak nezdá sa, že by ho zlyhanie všetkých jeho konkrétnych proroctiev na rok 2008 akokoľvek znepokojovalo. Podľa zásady, že najlepšia obrana je útok, namiesto toho karhá tých, ktorí ho kritizujú: „Sú takí blázni, ktorí sa ponáhľajú, aby našli chybu a mohli povedať, že sme sa zmýlili alebo že som falošný prorok, pretože k hmotnej deštrukcii nedošlo v čase, ktorú som určil.“¹⁵ Na vysvetlenie, prečo sa Kristus neobjavil, používa obvyklú copingovú stratégiju: „Boh je milosrdný a dočasne pozastavil príchod dňa, v ktorom zaznie druhá poľnica a nastane hmotná deštrukcia... Toto „pozastavenie“ je z veľkej časti Božia odpoveď na modlitby jeho ľudu, ktorý si vyhradil čas na pôst.“¹⁶

Kristovho návratu?“ Jeho odpovedou bolo: „Pozeral som sa na to fyzickým spôsobom, kym Boh neodhalil, že ide o duchovný proces.“¹⁸ O ďalšie týždne bol schopný výrok spresniť a použil dve ďalšie bežné stratégie zvládania: redefiníciu pojmov

Výstražný prst Harolda Campinga

(posunutím „cieľovej čiary“) a presun dátumu: „Áno, „deň Pána“ trvá v skutočnosti rok. Dvadsiaty siedmy máj 2012 bol začiatkom „dňa Pána“ a Ježiš Kristus sa vráti v posledný deň svätodušných sviatkov 2013“ – teda 19. mája 2013.¹⁹ Jeho posledné vysvetlenie, prečo sa nemýlil, hoci sa Kristus neobjavil, je dokonca ešte dôvtipnejšie. Boh mu teraz odhalil, že „sú dva oddelené dni predvídaneho „dňa Pána“, jeden pre cirkev a jeden pre svet. Devätnásteho mája

VYSVETLENIA PRE NESPLNENÉ PROROCTVÁ

pozitívny / úprimný postoj

Ľudská chyba: Zmýlil som sa.

Duchovné vysvetlenie: Boh vo svojom milosrdenstve zadržal svoju ruku.

Prehodnotenie situácie: Naše výpočty boli nesprávne, v skutočnosti príde budúci rok.

negatívny / vyhýbavý postoj

To sme nikdy nepovedali.

Viera ľudí nebola dostatočne silná.

Napríklad: Vrátil sa, no nie viditeľne, ale na duchovnej úrovni.

Potom R. Weinland predpovedal Kristov návrat na 27. mája 2012. Vo svojej „poslednej kázni“, uverejnej online pri sobotnej bohoslužbe 26. mája, deň pred „veľkým dňom“, vyhlásil: „Od Kristovho návratu do atmosféry našej Zeme nás delia už iba hodiny.“¹⁷ O tri dni neskôr napísal: „27. máj prišiel a odišiel, tak ako môžem povedať, že je to stále deň

2013 „Boh odhalil, že tento zvláštny „deň Pána“ sa týkal jeho cirkvi a že ten druhý ešte príde. Kristus sa vráti na konci prorokovaného dňa, ktorý sa týka tohto sveta.“²⁰

Pre Weinlanda, ktorý si práve odpykáva trest odňatia slobody na tri a pol roka za daňový únik, bude Kristov príchod (nech už nastane kedykoľvek) vítaným osloboodením. Sudca

zjavne preukázal porozumenie pre Weinlandovo presvedčenie a „strážcovia apokalypsy“ určite čoskoro rozoznajú 3,5 roka ako prvú polovicu času súženia.²¹

INÉ NÁBOŽENSTVÁ

Deštruktívny výhľad konca sveta nemajú iba kresťania. Iní proroci skazy sú v predpovedaní ale rovnako zlí.

Oblúbeným dátumom bol rok 1999. Šoko Asahara, vodca hnutia Óm shinrikjó a strojca sarínových útokov v tokijskom metre roku 1995, vylásil, že Armageddon nastane 2. či 3. septembra 1999. Philip Berg, predstaviteľ Kabalistického centra, tvrdil, že 11. septembra 1999 Zem zasiahne veľká ohnivá guľa, ibaže by sa podarilo zhromaždiť dostatok peňazí na otvorenie mnohých ďalších kabalistických centier...

Zo zdvorilosti ponechajme bohom množstvo spletitých interpretácií Nostradama, vrátane knihy V. J. Hewitta a Petra Lorieho z roku 1991, v ktorej sa píše (okrem mnohých iných vecí), že 2. mája 1992 uvidíme korunováciu kráľa Karola III. a jeho ženy, kráľovnej Diany, že 8. mája 1993 nastanú ohromné zemetrasenia v Kalifornii, že Margaret Thatcherová sa stane roku 1996 opäť predsedníčkou britskej Konzervatívnej strany a že roku 2000 sa uskutoční let na Mars s ľudskou posádkou.²²

R. Weinland, zakladateľ Cirkvi Božej pripravujúci sa na Božie kráľovstvo.

Roku 1982 ohlásil pôvodom škótsky umelec Benjamin Creme (nar. 1922), že Maitreya, dlho prorokovaný piaty Budha, žijúce vtelenie Majstra a nový učiteľ sveta, žije anonymne v ázijskej komunithe vo východnom Londýne a že sa čoskoro dá poznať svetu. Médiá musia byť pripravené. V roku 1985 sa 22 novinárov stretlo v indickej reštaurácii v londýnskom East Endu. Dúfali, že Maitreya príde. Boli však sklamaní. To, že sa Maitreya neobjavil v daný čas, Creme vysvetlil nedostatkom úprimnosti a viery novinárov, ktorí sa zhromaždili, aby ho uvítali (alebo neuvítali).²³

Napokon sa krátko pozrime na dve ufologické náboženstvá. Ruth Normannová alias Uriel (1900 – 1993), spoluzačitateľka hnutia Unarius v San Diegu, povedala svojim stúpencom, že mimozemšťania zreteľne prídu na Zem v roku 1974, potom 1975, 1976 a nakoniec 2001. Vtedy ju už nesplnené proroctvo nemohlo uviesť do rozpakov. Hnutie Unarius ospravedlňovalo fakt, že mimozemšťania neprišli tým, že naši vesmírni bratia sa teraz rozhodli neukázať sa viditeľne, „kým ľudia neupustia od agresívnych postojov a praktík“. To si možno ešte chvíľu počkajú.

Roku 1973 bol mladý francúzsky športový novinár Claude Vorilhon (dnes známy ako Rael) kontaktovaný tvorením z inej planéty, od ktorého dostal posolstvo pre ľudstvo: bo-

li sme stvorení manipuláciou s DNA, ktorú uskutočňovala mimozemska rasa, na ktorú odkazuje kniha *Genesiz* ako na Elohim. Nie je to boh alebo bohovia, ale ľudia, v mnohom ako my. O dva roky neskôr navštívil Rael ich planétu. Ako sa ukázalo, Rael je Ježišovým nevlastným bratom, lebo mal rovnakého biologického otca. Elohim sa zjavili Raelovi ako prorokovi nášho veku, vysvetlili svoju podstatu zrozumiteľnou vedeckou terminológiou a zakrátko sa fyzicky vrátia na Zem, aby nás pozdravili. Raela inštruovali, aby vybudovalo veľvyslanectvo, kde sa budú môcť stretnúť so sietovými vodcami. Raeliáni očakávajú príchod Elohim na Zem pred rokom 2030, ale už teraz oznamili, že vesmírni návštevníci neprídu, kým budú cítiť, že nie sú vítaní väčšinou ľudstva. Zdá sa, že táto podmienka už v predstihu umožňuje bezpečný únik.

ZÁVER

Rozumné je prorokovať Kristov návrat alebo prílet vesmírnych lodí na čas, o ktorom predpokladáte, že sami už na tomto svete nebudecie. Tým sa človek vyhne tŕžkostiam. Ale ak trváte na stanovení konkrétneho dátumu, pripravte si nejaký typ racionalizácie, keď hnutia (aby sme citovali neskoroviktoriánskeho spisovateľa písuceho o Katolíckej apoštolskej cirkvi): „sú prinútené prísnou logikou života, aby sa obrátili chrbotom k historii a prispôsobili svoje doktríny faktom, keď sa fakty zaťato odmietajú prispôsobiť doktrínam“,²⁵ čo je mimochodom bravúrne vyjadrenie kognitívnej disonancie z 19. storočia. Navrhol som typológiu (model ideálnych typov) na kategorizáciu stratégií, ako zvládať nesplnené proroctvá.

Prikladmi dvoch aspektov ľudskej chyby môžu byť na jednej strane Ježovovi svedkovia a Harold Camping (v jeho poslednom prípade), a na druhej strane Herbert W. Armstrong a jeho Svetová cirkev Božia. Oba typy duchovného vysvetlenia môžu každému prorokovi priniesť len úžitok. Keď povie: „Prosil som Boha o milosť a on ma vypočul“, vzbudí dobrý dojem. Tvrdením, že viera ľudí nebola dostačne silná, presmeruje príčinu zlyhania na druhých. Ronald Weinland je

príkladom prvého prípadu, Benjamin Creme a raeliáni toho druhého.

V prípade prehodnotenia situácie sú mnohým prorokom spoločné zmeny dátumov. Takto postupoval William Miller, Harold Camping, Ronald Weinland, hnutie Unarius a mnoho ďalších. Dôvodnejšie vyhýbavé prehodnotenie spočíva v zmene zmyslu slov, ako to urobil Weinland s „dňom Pána“ alebo Adventisti siedmeho dňa vo vyhlásení, že sa Kristus vlastne vrátil v stanovený čas, ale nie viditeľne, lež na duchovnej úrovni. To má dve obrovské výhody: jednak môžu stále tvrdiť, že majú pravdu a jednak to nikto nemôže vyvrátiť.

Vyzývam všetkých budúcich prorokov konca časov na štúdium tejto typológie, aby boli pripravení na čas, keď budú musieť vysvetľovať, prečo ich proroctvo zlyhalo.

(Edičná poznámka: Z pôvodného originálu *Coping Strategies for Failed Prophecies* do češtiny preložil Ondřej Vojtíšek.) ■

Z časopisu Dingir 2/2014
preložila ALŽBETA MRÁKOVÁ
Foto: archív

Poznámky:

- 1 Päť výborných článkov Teda Harrisona, Josepha Gelfera, Johna Hoopso, Kevina Whitesidesa a Richarda Stanleyho vo Fortean Times (roč. 285, marec 2012, s. 33–47 a 72–75) poskytujú využavený, vnímavý a informatívny prehľad fenoménu „mayských proroctiev“, vrátane zrozumeiteľného vysvetlenia systému mayského kalendára.
- 2 Greer, J. M.: *Apocalypse: A History of the End of Time*. Quercus, London 2012, s. 6, 184
- 3 Festinger, L., Riecken, H. W., Schachter, S.: *When Prophecy Fails: A Social and Psychological Study of a Modern Group that Predicted the Destruction of the World*. University of Minnesota Press 1956
- 4 Melton, J. G.: *Spiritualisation and Reaffirmation: What Really Happens When Prophecy Fails*. American Studies No. 26, 1985, s. 17–29
- 5 Coping (techniques, strategies) prekladáme ako „zvládanie“ – v českej psychológií sa taktiež vyskytuje výraz copingové stratégie (pozn. prekl.).
- 6 Prvý Petrov list 4, 17; Prvý Jánov list 2, 18 a i.
- 7 Pozri kap. 7: *It's the End of the World as We Know It* v publikácii: Barrett, D. V.: *The New Believers: A Survey of Sects, Cults and Alternative Religions*. Cassell, London 2001, s. 70–81; tiež: Weber, E.: *Apocalypses: Prophecies, Cults and Millennial Beliefs throughout the Ages*. Hutchinson, London 1999; Thompson, D.: *The End of Time: Faith and Fear in the Shadow of the Millennium*. Random House/Minerva, London 1996 atď.
- 8 Barrett, D. V., c. d., 2001, s. 72–74; Aslan, R.: *Zealot: The Life and Times of Jesus of Nazareth*. Westbourne Press, London 2013, s. 27–28, 131–136, 165–168 atď.
- 9 Thompson, D., c. d., 1996, s. 37
- 10 Pre viac informácií o Svetovej cirkvi Božej a jej zhruba 400 odnožiach pozri: Barrett, D. V.: *The Fragmentation of a Sect*. Oxford University Press, Oxford 2013
- 11 Weinland, R.: *The Prophesied End-Time*. TX: The-end.com, Dallas 2004 (záložka knižného obalu)
- 12 Weinland, R.: 2008: *God's Final Witness*. TX: The-end.com, Dallas 2006, s. 16
- 13 Ronald Weinland – <http://ronaldweinland.com/?p=75>, 18. apríla 2008
- 14 Weinland, R., c. d., 2004, s. 145
- 15 Ronald Weinland – <http://ronaldweinland.com/?p=80>, 6. marca 2009
- 16 Tamže
- 17 Kázeň A New Word – http://www.cog-pkg.org/audio/docs/2012-05-26_A_New_World.pdf, 26. mája 2012
- 18 Ronald Weinland – <http://ronaldweinland.com/?p=115>, 30. mája 2012
- 19 Ronald Weinland – <http://ronaldweinland.com/?p=117>, 15. júna 2012
- 20 Still Pentecost to Pentecost: Ronald Weinland – <http://www.ronaldweinland.com/2013/05/19/stillpentecost-to-pentecost-2>
- 21 Kniha Daniel 9, 27; 12, 11; Zjavenie Jána 11, 3
- 22 Hewitt, V. J. & Lorie, P.: *Nostradamus: The End of the Millennium – Prophecies 1992–2001*. Bloomsbury, London 1991, s. 25, 72–97, 110, 130
- 23 Barrett, D. V.: *A Brief Guide to Secret Religions*. Constable & Robinson, London 2011, s. 41–43
- 24 Tumminia, D.: *When the Archangel Died*. In: Patridge, C. (ed.): *UFO Religions*. Routledge, London 2003, s. 78; Barrett, D. V.: c. d., 2011, s. 116–117
- 25 Miller, E.: *Irvingism: or the Catholic Apostolic Church*. In: *Religious Systems of the World*, 9th edition 1908, s. 598

Dr. David V. Barrett získal titul PhD. v odbore sociológia náboženstva na Londýnskej škole ekonómie a politických vied v roku 2009. Iné znenie svojich téz publikoval ako *The Fragmentation of a Sect* (Oxford University Press, 2013). Napísal i množstvo ďalších kníh o menšinových náboženstvách a ezoterických hnutiach.

◀ 12

Inými slovami, že lepšie môže presadzovať záujmy Tibetaňov v zahraničí, v slobodnej krajine.

Teraz, v najnovšom rozhovore v Nemecku dokonca dalajláma povedal, že si je návratom do rodnej krajiny istý. Inak povedané, že mu to Peking umožní. Čína sa podľa neho nemôže dlhšie izolovať, napäť vrah musí nasledovať globálne trendy smerom k demokratickej spoločnosti. (krátené)

<http://www.rozhlas.cz>, 8. 9. 2014

Čínske úrady zatkli stovky členov zakázanej náboženskej sekty

PEKING – Čínske úrady zatkli takmer tisíc členov zakázanej náboženskej sekty Čchüan-neng-šen. Medzi zatknutými je jej sto vysoko postavených organizátorov a skalných stúpencov, oznamila agentúra Reuters. Členovia skupiny čelia obvineniam z rozširovania sekárskej materiálov, narúšania spoločenského poriadku a podkopávania zákonov, uviedla agentúra Sinchua. Vláda zintenzívnila opatrenia voči tejto sekte po široko medializovanej vražde ženy z júna tohto roku, z ktorej sú podezriví prívrženci Čchüan-neng-šen (Cirkvi všemohúceho Boha).

Čchüan-neng-šen je nové náboženské hnutie vychádzajúce z kresťanstva, ktoré má údajne v Číne niekoľko miliónov členov. Prívrženci tejto cirkvi okrem iného veria, že Ježiš bol vzkriesený v podobe manželky zakladateľa sekty Čao Wej-šana. Pár už v septembri roku 2000 utiekol do USA. Čínske úrady spustili zásah voči cirkvi Čchüan-neng-šen už v roku 2012 po tom, ako jej stúpenci varovali pred blížiacim sa koncom sveta a vyzvali na „rozehodujúci boj“ voči „Červenému drakovovi“, ako nazvali vládnucu komunistickú stranu. Bývalý čínsky prezident Čiang Ce-min v roku 1999 inicioval kampaň proti stúpencom duchovného smeru Falun Gong (Fa-lun-kung) po tom, ako tisíce jej príaznivcov uskutočnili pred vládnou budovou v Pekingu pokojný protest za oficiálne uznanie ich hnutia.

<http://www.aktuality.sk>, 19. 8. 2014

KEDŽ ZLYHAJÚ PROROCTVÁ...

Ked' sa pozrieme spätným zrkadlom na dvetisícočné dejiny kresťanstva, môže nás prekvapíť, ako čas-povedami o blížiacom sa konci sveta a horúčkovitými prípravami na Ježišov druhý príchod na zem. Nejde ale len o pohľad do dávnych dejín. Aj naša súčasnosť ukazuje, že strach, ktorý obdobné očakávania vzbudzujú, predstavuje mocnú motivačnú silu. Tá môže viest' až k vybičovaným formám ľudského konania. Nielen v náboženskej oblasti, ale aj v mimonáboženských a úplne svetských paralelách.

PROKOP REMEŠ

Stačí pripomenúť predpovede Rímskeho klubu, akéhosi „think tanku“ założeného roku 1968, ktorý zhromažďoval intelektuálnu elitu vtedajšieho sveta a ktorý získal celosvetovú pozornosť v roku 1972 svojou správou *Hranice rastu*. Táto správa upozorňovala, že treba zastaviť hospodársky rast, pretože svet stojí pred zničujúcimi hladomormi a vyčerpaním rôpy a všetkých prírodných zdrojov do dvadsiatich rokov. Ked' prešlo 20 rokov a prírodné zdroje sa nevyčerpali, účava sa nedostavila. Objavili sa ďalšie hrozby. Priebežne každú zimu sa vyskytujúce epidémie vtáčích, prasáčich a iných chrípok, potom náznaky obrátenia Golfského prúdu a nástup novej doby ľadovej či nebezpečenstvo pádu asteroidov a zničenie ľudstva podľa vzoru dávnych dinosaurov. S globálnou apokalypsou potom prišla teória o Zemi ako „ohnivej peci“.

Spočiatku v dôsledku ozónových dier nad Antarktidou spôsobených používaním freónov, potom ako dôsledok spaľovania uhlia s nárastom hladiny kysličníka uhličitého v ovzduší či chovu dobytka produkujúceho vo svojich črevách metán. V každom prípade s následným globálnym prehriatím Zeme, rozpúšťaním ľadovcov a zaplavlením kontinentov stúpajúcou hladinou morskej vody.

História ukazuje, že pod vplyvom vybičovaných emócií môžu ľudia robiť veci, ktoré by inak nerobili: opúštať svoje zamestnania a rozdávať majetky, nechávať pustnúť svoje polia a domy, prestávať sa staráť o svoje neduhy, postupujúcu starobu i sociálne zabezpečenie (to skôr v predchádzajúcich obdobiach). Môžu však budovať aj betónové bunkre, vyhadzovať neuveriteľné množstvo peňazí za najrôznejšie životné a záchranné alterna-

tívy, podliehať depresiám a môžu páchat' vraždy i samovraždy (to bohužiaľ občas aj v dnešných časoch).¹

Ak sa objaví otázka, prečo ľudia takto konajú, odpoveď nie je zložitá – robia to pod vplyvom strachu. Aj laikovi je úplne jasné, že vyvolávanie strachu je jeden z najmocnejších spôsobov, ako ovplyvňovať správanie jednotlivcov i celých más. Ale aj z psychologického hľadiska je situácia prehľadná a opakovane empiricky dokázateľná. Ľudia sa vždy správajú tak, aby zmenšili svoju negatívnu emočnú bilanciu a konajú tak, aby nepodliehali depresiám, zlobám, úzkosťiam či zúfalstvu. A keď v nich niekto alebo niečo úzkosť a zúfalstvo vyvoláva, chcú sa negatívnych emócií čo najrýchlejšie zbaviť. Radi prijímajú pomoc, ktorá sa im ponúka, aj keby ich to niekedy malo stať veľké obety. Pomoc prijímajú dokonca aj od tých,

ktorí v nich predtým úzkost' a zúfalstvo vyvolali. Len nech to pomôže a prežívanie strachov a depresií sa podarí zmierniť.

Záhadnejšia je otázka, čo sa stane s ľuďmi a ich psychikou, ak sa očakávané a strach budiace proroctvo nepaplňi. Laici by asi predpokladali, že hnutia vychádzajúce z nesplnených apokalyptických očakávaní sa v takéto situácii rozpadnú. Ich učenie sa rozsype a ľudia s veľkou úlavou prijmú skutočnosť, že očakávané hrôzy sa nesplnili. Tak by to predpokladala logika veci. Skutočnosť však býva prekvapivo odlišná.

BABYLONČANIA, DANIEL A LIETAJÚCE TANIERE

O konaní ľudí v situácii konfrontácie ilúzií a pravdy nás na rozličných miestach poučuje aj Biblia. V starozáklonných *Príavatkoch k Danielovi* sa napríklad opisuje udalosť, keď kňazi Baalovho kultu v Babylone najcynickejším spôsobom podvádzali kráľa, kniežatá i všetkých obyvateľov mesta. V noci tajne pojedali obetné potraviny prinesené do Baalovho chrámu, aby na druhý deň vyhlasovali, že to bol Baal sám, kto obetný dar zjedol. Aby preukázal ich podvod, dal prorok Daniel rozsypať po podlahe chrámu prach z popola, v ktorom sa zachtia odtlačky ľudských šlapají. Keď na druhý deň ráno boli zapečatené dvere chrámu otvorené, obetné daury na Baalovom oltári boli zjedené, okolo oltára sa ale nachádzali stupaje nôh Baalových kňazov; bolo tak pred očami nielen kráľa, ba aj všetkého ľudu nepochybne preukázané, že obyvatelia Babylonu boli podvodnými kňazmi úplne bohupusto a cynicky podvádzaní.

Tým sa ale biblický príbeh nekončí. Asi by sme očakávali, že keď sa všetko prevalilo, v Babylončanoch vzkypel hnev na podvodných kňazov. Od ich kultu odpadli a kňazov potrestali. To by sa dalo očakávať z logiky veci. Lenže príbeh, ako ho opisuje Biblia, sa vyvíja úplne inak: Áno, Babylončanov pochytila zlost'. No nie na kňazov – podvodníkov, ale na Daniela, ktorý klamstvo Baalových kňazov odhalil. To môže byť zarážajúce, aj keď pri hľbšom zamyslení sa ukazuje, že vysvet-

lenie nie je nijako nepochopiteľné: Babylončania sú ľudia, ktorým sa rúca svet, keď sa im rúca istota. Istota je im zjavne viac než pravda, aj keby to bola „istota“ iluzórna. V tektonike príbehu, ako ho vykresluje Biblia, sa Babylončania a Baalovi kňazi zriedkavo dopĺňajú – kňazi „radi“ klamú a Babylončania sú „radi“ klamaní. Babylončania by si to nepriznali, ale fakticky je pre nich predstava, že by zavrhlí baalovský kult a od základu premenili svoje náboženské presvedčenie, taká zúzkostňujúca, že radšej zatvárajú oči pred evidentnými skutočnosťami. Než prijať pravdu, radšej zabiť Daniela, ktorý im tú pravdu zjavuje.²

Teraz urobme strih a prenesme sa cez priečasť dvetisícpäťsto rokov. Krátko po 2. svetovej vojne bola opísaná zaujímavá paralela biblického príbehu v reálnom toku dejín. V Chicagu v Spojených štátach amerických vystúpila vtedy teozofka a dianetická „clearka“ Dorothy Martinová (1900 – 1992), ktorá začala hlásať, že ju kontaktovali mimozemšťania a oznámili jej blížiaci sa koniec sveta.³ Mimozemská bytosť, ktorá ju varovala prostredníctvom automatického písania, bola bytosť menom Sananda.⁴ Martinová dokonca určila koniec sveta na 21. decembra 1954, keď malo dôjsť ku kataklizmatickej záplave, ktorá mala zničiť celé Spojené štaty. Zachránení mali byť iba najbližší Martinovej oddaní. Vodkyňa predpovedala pristátie lietajúceho taniera z planéty Clarion, ktorý ju a jej nasledovníkov mal odtransportovať do vzdialených oblastí vesmíru a tým ich zachrániť pred záhubou.

Dorothy Martinová svoje proroctvo netajila a reakcie na seba nenechali dlho čakať. Miestne médiá sa Martinovej a jej žiakom viac-menej vysmeivali, avšak tím sociológov z University of Minnesota sa rozhodol celú udalosť zmapovať a podrobiť socio-logickému skúmaniu. Pod falošnou zámliekou vyslal niekoľko absolventov, aby sa pripojili k okruhu osôb okolo líderky. Ich úlohou bolo predovšetkým zistíť, čo sa bude diať a ako sa bude celé hnutie vyvíjať, až dôjde k očakávanému nesplneniu jej proroctva.

Výsledkom skúmania bol podrobny psychologický obraz udalostí. Keď sa

blížil predpovedaný dátum, horúčkovočné očakávania, samozrejme, kulminovali. Martinovej žiaci postupne opúšťali svoje zamestnania, predávali domy, intenzívne sa modlili a priamo v deň predpovedanej katastrofy sa zhromaždili na záhrade vily, kde Martinová v tom čase žila. S úzkostou sledovali oblohu, či očakávaný lietajúci tanier z planéty Clarion stihne včas pristáť, aby ich zachránil pred blížiacou sa katastrofou. Ako čas plynul a úzkosť narastala, začali odhadzovať každý kúsok kovu (vrátane zipsov a sponiek od podprseniek), aby lietajúci tanier mohol bezpečne pristáť, pretože sa rozšírila správa, že prítomnosť akéhokoľvek kovu by jeho pristátie mohla ohrozit.⁵ Nič sa ale nestalo. Lietajúce taniere sa neobjavili, koniec sveta neprišiel a členovia sekty museli čeliť totálnemu zrúteniu svojho doktrinálneho systému. Niektorí išli späť, iní plakali a ďalší civelí do prázdnia. Ale len čo uplynula noc, Dorothy Martinová predstúpila pred zhromaždených novinárov a televízne kamery a bez hanby oznamila: Jej proroctvo bolo pravdivé! Svet bol zachránený v dôsledku intenzívnych modlitieb jej nasledovníkov. Pretože „malá skupina, ktorá po celú noc bdelá, rozšírila toľko svetla, že Boh ušetril svet pred zničením“.⁶

Reakcia Dorothy Martinovej bola prekvapujúca, ale nie šokujúca. Šokujúce bolo, ako zrútenie svojej viery a následné „vysvetlenie“, ktoré dostali,

prijiali jej žiaci a nasledovníci. Niektorí odpadli od svojho doterajšieho pre-svedčenia a Martinovej sa vysmiali. Ale to boli najmä tí z jej okolia, ktorých viera nebola príliš silná ani pred nesplneným proroctvom. Väčšina členov sekty však nebola vo svojej vieri v Martinovú nijako otriasená. Ba naopak – veľká časť z nich svoju vieri posilnila! Vedúci výskumného sociologického tímu Leon Festinger⁷ bol najmä prekvapený, ako po nesplnení proroctva dramatickým vzostupom vzrástla verejná činnosť členov sekty a ich misijné pôsobenie. Ukázala sa úplná paralela k dávnemu biblickému príbehu o Babylončanoch a Baalových knázoch: Než by Martinovej žiaci zmenili svoj postoj k ich Vodkyni a ku svojmu falošnému a „nezmyselnému“ správaniu, radšej pri-spôsobili svoje zmyšľanie o veci. Niektorí sa stali dokonca ešte zapále-nejšími členmi, ako boli doposiaľ.

Táto udalosť nedala Festingero-vi spať. Na jej podklade a na základe pozorovania celého výskumného tímu napísal neskôr štúdiu s názvom *Ked' zlyhá proroctvo*.⁸ Tu sa pokúsil sformulovať ucelenejšiu psychologic-kú teóriu, ktorá by viera Martinovej žiakov hlbšie vysvetlila a pokúsila sa objasniť aj zjavne nezmyselné správanie členov daného kultu v situácii, ked' sa ich viera v Učiteľku a jej po-solstvo totálne zrútila.

ÚLOHA NEVEDOMIA

Na prvý pohľad bolo zrejmé, že konanie členov tohto wisconsinského kultu potvrdilo klasický predpoklad modernej psychológie – totiž tézu, že v motiváciách nášho života a nášho rozhodovania zohráva mimoriadnu úlohu nevedomie. Teda tie vrstvy nášho duševna, ktoré nemáme úplne pod kontrolou a ktoré si do dôsledkov ani poriadne neuvedomujeme. Väčšina ľudí si myslí, že v ich správaní zohráva rozhodujúcu úlohu racionalita a pragmatické zvažovanie sku-točnosti. Už od Freudových čias ale psychológovia zhromažďujú ďalšie a ďalšie doklady o tom, že naša ra-cionalita a naše vedomie býva zväčša len „služobníkom“ omnoho hlbších (menej vedomých, prípadne nevedo-mých) motivačných síl, ktorých sku-

točnú úlohu sa rozum snaží iba za-maskovať. Rozum môže pôsobiť ako veľký iluzionista. Vytvára najrôznejšie racionalizácie a zdôvodňovania, ktoré umožňujú človeku sa rozhodovať podľa nevedomých síl, ale súčasne žiť v krásnej lži o svojej rozumovosti a pragmatickejnosti svojho konania.⁹

Krásny príklad konfliktu medzi reálnymi, hoci nevedomými motiváciami nášho konania a jeho vedomými ra-cionalizáciami uvádza indický je-zuita Anthony de Mello vo svojej knižke *Spojenie s Bohom*: „Povedzme, že zhypnotizujem tohto tu Já-na, a ked' bude v hypnotickom tranze, poviem mu: »Zajtra o desiatej dopolednia si pôjdeš do knižnice požičať túto knížku a dás ju Henrichovi.« Potom Jána z tranzu zase vyvediem. Nebude si pamätať, čo som mu povedal, ked' bol v tranze. Deň nato, krátko po desiatej hodine, stretnem Jána, ako ide od knižnice smerom k Henrichovej izbe. Zastavím ho a opýtam sa, kam ide. »Za Henrichom. Dať mu túto knížku,« odpovie. »A prečo?« opýtam sa. »Pretože je v nej kapitola o modlitbe, ktorá by sa Henrichovi určite páčila,« povie na to Ján. »Určite mu tú knížku nesieš práve preto?« pýtam sa nedôverčivo. »Pravdaže,« tvrdí Ján, »aký iný dôvod by som mal mať?« Teraz znie zase jeho tón trochu nedôverčivo!

My samozrejme vieme, že vedomým motívom, prečo Ján dáva knihu Henrichovi, je kapitola o modlitbe. To je motív, ktorého si je Ján vedomý. Ale my tiež vieme, že existuje ešte hlbší motív, ktorý ženie Jána k Henrichovým dverám s knihou v ruke – nevedomý motív, motív, o ktorom vôbec nič nevie. To nás, samozrejme, môže trochu vystrašiť. Ján si myslí, že koná úplne slobodne, a pri-tom v skutočnosti nijako zvlášť slo-bodne nekoná. Ako si môžeme byť istí, že koná slobodne v ostatných prípadoch? V kolkých z nich je v skutočnosti ovládaný motívmi a okolnostami, ktorých si jednoducho nie je vedomý? To je problém, pre ktorý sa teológovia a psychológovia púš-tajú do šarvátok.¹⁰

Príklad, ktorý uvádza Anthony de Mello, môže byť prekvapujúci. Môže vyvolávať úzkosť. Predstava, že as-

poň v niektorých situáciach nie sme pánni nad sebou samími a svojimi motiváciemi, je pre väčšinu ľudí nepríjemná, aj keď v prípade členov wisconsinského kultu bola úloha ne-vedomých síl v ich motiváciách aj ich konaní od začiatku zrejmá. Leon Festinger sa ale neobmedzil iba na všeobecný poukaz na úlohu nevedomia v motivačnom horizonte človeka. Pokúsil sa opísat aj konkrétny mechanizmus racionalizácií, teda druhotných mätúcich zdôvodňovaní, ktoré vtedy ovládli myslenie Martinovej žiakov. Výsledkom bolo sformulova-nie teórie tzv. kognitívnej rovnováhy. Jej podstatou bola predstava, že ľudská psychika sa usiluje nevedome u každého človeka o vnútornú neroz-pornosť. Teda o situáciu, ked' myслenie človeka, jeho prežívanie a jeho správanie sú vo vzájomnej zhode, vo vzájomnej konsonancii. Nesúlad, čiže kognitívna disonancia medzi týmito troma zložkami vedie naopak k stavu nerovnováhy, ktorá pre človeka pred-stavuje výrazný stresujúci faktor.¹¹

KOGNITÍVNA DISONANCIA

Ako hovorí Wikipédia, kognitívna di-sonancia je stav myслie, ktorý vzniká nesúladom medzi dvoma kognícia-mi. Napríklad medzi znalosťami, vie-rou, postojmi a správaním na jednej strane a skutočným stavom vecí na druhej strane. V prípade Martinovej žiakov samozrejme Festingera zaují-malo, ako ľudia všeobecne riešia si-tuácie, ked' v ich postojoch existuje nejaký rozpor. Teda disonancia medzi rôznymi psychickými vrstvami. Či človek uprednostňuje skôr jednu psy-chickú vrstvu, ako vrstvu inú. Či dáva prednosť určitým spôsobom rieše-nia rozporov pred inými spôsobmi. Všimol si, že rozhodujúci faktor vo väčšine prípadov predstavuje ľudské správanie. Zistil a následne aj experimen-tálne dokázal, že ak jeden z protikladných názorov vyžaduje preme-nu správania, ľudia radšej zmenia svoj postoj či potlačia svoje emócie, než by sa začali správať inak.

Správanie predstavuje prioritnú motivačnú vrstvu. Ked' niekomu chutí mäso a je zvyknutý ho jest', ale má zároveň pochybnosti o tom, či je pojedanie mäsa etické, v prevažnej väčši-

ne prípadov nezmení svoje správanie, ale potlačí svoje pochybnosti a opraví etický postoj. „Je to nevyhnutné pre zdravie,” povie si napríklad. Alebo: „Je to prirodzené, pretože človek je všežravec.“ A keď niekto hlása Alahovu dobrotu a súčasne v jeho mene vraždí, v prevažnej väčšine prípadov neprestane vraždiť, ale svoje konanie si vysvetlí ako výkon spravodlivosti alebo bohumilý skutok v boji dobra proti zlu.¹²

V prípade wisconsinského kultu lietajúcich tanierov bolo zrejmé, že keď zlyhalo proroctvo a autorita Vodkyne bola podlomená, členovia sekty zvládli na racionálnej úrovni vzniknutú kognitívnu disonanciu pridaním ďalšieho presvedčenia: mesto bolo zachránené vďaka ich modlitbám a ich duchovnej premene. V psychologickej rovine členovia sekty prispôsobili svoje myšlenie a cítenie svojmu správaniu. Martinovej žiaci doteraz prejavovali svojej Vodkyni oddanosť a poslušnosť, svoje správanie podriaďovali jej odporúčaniam a príkazom. Toto závislé správanie pre nich predstavovalo najsilnejší motivačný zdroj. Keď sa potom zoči-voči faktom zrútila

cie: „Ak zmeníme ľudské správanie, zmení sa aj myšlenie a cítenie tak, aby disonancia (nesúlad) bola čo najmenšia. „Takže ešte raz, a môžeme sa opäť vrátiť k Biblia: Keď už sa Babylončania chodili klaňať svojmu Baalovi a nosili mu obetné dary, radšej chceli zabiť Daniela, ktorý preukázal, že všetko je podvod, než by sa radovali z toho, že už nie sú cynický podvádzaní. A ešte si svoj postoj racionalizovali: „Kráľ sa stal židom, Baala dal zničiť, draka zabiť, kňazov povraždiť... Vydaj nám Daniela! Ak nám ho nevydáš, zabijeme teba s celou tvojou rodinou!“¹³

ŠTYRI DRUHY RACIONALIZÁCIÍ

Taliankeho religionistu Massima Intravignego zaujíma nielen štruktúra racionalizácií, ako sa vyrovnať so situáciemi, keď apokalyptické očakávania rôznych náboženských skupín zlyhajú, ale zaujímal ho aj obsah týchto racionalizácií. Na základe štúdia historických udalostí vydodil, že existujú v podstate štyri možnosti, ktoré v takom prípade môžu nastat.¹⁴ Paralelne ale môžeme nájsť taktiež v súčasných

Rozhlasové agitácie H. Campinga zakrivilo ohlasovateľov konca sveta.

predstava o jej dokonalosti a ich postoj k Vodkyni sa dostal do kontradikcie, bolo pre nich jednoduchšie prijať následné „vysvetlenie“, že sa Vodkyňa vlastne nemýnila, než priznať svoje rozčarovanie, zmeniť svoje správanie a zo sekty odísť.

Na základe štúdia wisconsinského kultu sformuloval potom Festinger základnú poučku kognitívnej disonan-

apokalyptických prúdoch náboženského, ako i nenáboženského, profánneho charakteru.

Prvou možnosťou je, že sa pripraví, že prorokovaná udalosť nebola správne odhadnutá. A vydodí sa z toho ponaučenie, že takéto veci nie je možné spoľahlivo predpovedať. To je najmenej častý prípad. Je asi nemysliteľné si predstaviť, že by Jehovovi

svedkovia verejne vyhlásili, že predpovedať Ježišov návrat na zem na základe biblických výpočtov nie je možné, že Biblia o dátume Ježišovho príchodu nič konkrétnie netvrdí. Rovnako nemysliteľná je však aj predstava, že by niečo podobné vyhlásili vášnív klimatickí aktivisti, keď ide o otázku predpovedí vývoja klímy a odhadu vplyvu človeka na neho. Pripustiť omyl vo svojich apokalyptických predpovediach dokáže iba človek, ktorý v týchto predpovediach neboli osobne príliš zaangažovaný, a vlastne už od začiatku sa k nim staval viac-menej skepticky.

Druhou možnosťou, ako reagovať na apokalyptické sklamania, je oznámiť, že z hľadiska opisu budúcich udalostí bola predpoved správna, chybný bol iba časový odhad, kedy dané udalosti nastanú. Stanovuje sa nový odhad a čaká sa, či takto opravená predpoved povedie k správnej katastrofe. I tu platí obdobná skúsenosť pri náboženských aj nenáboženských predpovediach. Tvorou v tvár faktom dnešní Jehovovi svedkovia, samozrejme, pripustia, že koniec sveta predpovedaný na rok 1975 neprišiel, ale to neznamená, že Božie kráľovstvo na zemi nenastane v najbližšom období, možno už zajtra či pozajtra. Čo platí paralelne aj v oblasti nenáboženskej: Vyčerpanie prírodných zdrojov do dvadsiatich rokov, ako ho predpovedal Rímsky klub v roku 1972, nenastalo, to ale neznamená, že k nemu nedôjde o päť desiatok rokov neskôr. Práve tak, ako je potrebné pripustiť, že globálne oteplovanie Zeme sa nám napriek zvyšovaniu koncentrácie skleníkových plynov trochu zastavilo. Ale to predsa vôbec neznamená, že s miernym oneskorením sa na Zemi aj tak neupečieme alebo neutopíme (to zase vďaka roztopeným ľadovcom).

Tretiou možnosťou, ako reagovať na nesplnené proroctvo, je vyhlásiť, že predikcia bola správna, ale chybný bol jej výklad. Najčastejšie tak, že nešlo o udalosť materiálneho sveta, ale o udalosť sveta neviditeľného: Kristus vstúpil na najsvätejšie miesto v nebeskej svätyni a začal vyšetrovací súd nad ľuďmi. Tak to hovoria dnešní adventisti o roku 1844, keď pôvodne čakali ustanovenie Božieho

REPORT

Bývalá kráľovná náboženskej sekty odkrýva jej temné tajomstvá: Scientológia je ničivá ako cunami!

Tom Cruise, John Travolta či Kirstie Alleyová. Scientológia si podmanila množstvo známych osobností. Viera však skrýva množstvo hrôzostrašných tajomstiev. V denníku Daily

Mail ich odkryla exmanželka prezidenta spoločenstva Karen de la Carrriere (na snímke). Členkou cirkvi bola 35 rokov. V roku 1978 sa vydala za Hebera Jentzscha, ktorý sa neskôr stal prezidentom cirkvi. V roku 1982 sa stala svedkyňou veľkej kampane na nábor nových členov. Tí, čo sa nachytali, platili 773 € za hodinu „vzdelávacieho“ kurzu.

Pod obrovským tlakom sa však ľudia menili na psychopatov a Karen ako supervízorku projektu sa vyhŕázali samovraždami. Preto svojich šéfov spochybnila a čakal ju trest. „Poslali ma na rehabilitačný program, niečo ako gulag. Šest mesiacov som musela 12 hodín denne behať okolo tyče. Teraz to nazývajú Bežecký program. Členovia zaplatia 2 500 dolárov a päť hodín behajú po bežeckej dráhe v rámci duchovnej očisty,“ hovorí. „Táto cirkev nepozná ľudskosť. Bola som otrok, ktorý nemá vlastný majetok. Nedovolili mi mať druhé dieťa. Je ako ničivé cunami. Zanecháva za sebou zdevastovaných ľudí,“ dodala. Keď v roku 2010 vystúpila, jej utrpenie sa neskončilo. Podľa jej slov bola odtrhnutá od syna († 28), a keď v roku 2012 zomrel, dozvedela sa to len z facebooku.

<http://www.cas.sk>, 12. 9. 2014

kráľovstva na zemi. O Božom kráľovstve v roku 1914 hovoria zasa dnešní Jehovovi svedkovia, že skutočne bolo ustanovené – len nie na zemi, ale v nebi. A koniec koncov v oblasti apokalyptických strašení nenáboženských takisto globálne otepľovanie vraj postupuje. Áno. Že sa v skutočnosti podnebie neotepluje, je dané tým, že sa teplo kumuluje hlboko na dne oceána. Takže predpovede' je vlastne správna.

Napokon štvrtá možnosť, ako sa vyrovnať s nesplnenými apokalypsam, sú podľa Introvigneho tvrdenia hlásajúce, že proroctvo bolo vypočítané správne a správne interpretovalo Boží zámer s ľudstvom a dejinami, ale Boh sám svoje predsačzatie zmenil. Najčastejšie kvôli pozitívnym modlitbám svojich verných, prípadne sa rozhodol zatiaľ ľudstvo ušetriť, aby dal šancu na obrátenie hriešnikom. Tak to bolo v prípade UFO kultu okolo Dorothy Martinovej, tak je to v dnešnej ateizovanej podobe, keď sa „obrátenie hriešnikov“ prejavuje predajom emisných kvót, zákazom freónov, žiaroviek a vysávačov, zatváraním jadrových elektrární či primiešavaním repky do benzínu.¹⁵

MOŽNO TEDA PREDPOVEDAŤ

Keď v roku 1925 očakávali Jehovovi svedkovia vzkriesenie starozákoných prorokov, nechali pre nich vybudovať v Kalifornii honosnú vilu Beth Sarim, Dom kniežat, i s automobilom pre kráľa Dávida. Keď sa nič nestalo, bol vraj nútenej druhý prezident Jehovových svedkov sudca Rutherford uznat: „Urobil som zo seba somára.“ Avšak ani najťažšie sklamanie neotriaslo nikdy prorockými skupinami do takej miery, aby to znamenalo koniec nádejí v apokalyptické zavŕšenie dejín. Otázka hlboko vnorená v ľudských myslach neznie „či“ sa to stane, ale „kedy“ sa to stane. A tak neudivuje, že po počiatočných rozčarovaniach sa pravidelne objavujú vždy noví prívrženci, nové špekulácie a nové dátumy a – ak pridám na záver svoju vlastnú osobnú predikciu budúcich udalostí – bude to tak až do konca sveta. ■

Preklad: ALŽBETA MRÁKOVÁ
Foto: archív

Poznámky:

¹ V roku 2010 na konferencii v mexickom Cancúne slúbili západné krajinu venovať chudobným krajinám tretieho sveta na ich „boj s klímom“ 100 miliárd dolárov ročne.

² Dan 14, 3–30

³ Ľudia vyhlasujúci o sebe, že majú kontakt s mimozemšťanmi, sami seba často označujú termínom *kontaktér* (angl. chanellers).

⁴ V následnej Festingerovej štúdii *When Prophecy Fails* bola kvôli utajeniu totožnosti označená ako Marion Keechová a jej kult bol presunutý do Michiganu. Porov. napríklad Slaterová, L.: *Pandora skriňka*. Argo, Praha 2008, s. 123nn

⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/When_Prophesy_Fails

⁶ Slaterová, L.: c. d., s. 125

⁷ http://cs.wikipedia.org/wiki/Leon_Festinger

⁸ Festinger, L., Riecken, H., Schachter, S.: *When Prophecy Fails: A Social and Psychological Study of a Modern Group that Predicted the Destruction of the World*. University of Minnesota Press 1956

⁹ Porov. Ríčan, P.: *Psychologie náboženství a spirituality*. Portál, Praha 2007, s. 185nn

¹⁰ de Mello, A.: *Spojení s Bohem*. Exerciční přednášky. Cesta, Brno 1999, s. 118

¹¹ Hayesová, N.: *Základy sociální psychologie*. Portál, Praha 1998, s. 102–104

¹² Podrobnejšie pozri – http://cs.wikipedia.org/wiki/Kognitivn%C3%AD_AD_disonance

¹³ U�azuje sa, že určujúcim meradlom pravdy je pre ľloveka skôr celkový myšlienkový diskurz, ktorý mu vysvetluje svet, než konkrétna korešpondencia s realitou v jednotlivostiach. Jej význam pre celok možno psychologicky ľahko prehodnotiť. „Pre príslušníka hnutia proroctvo nie je predpoved, ktorá by sa mohla preukázať jednoznačne ako falošná. Je súčasťou výkladu sveta, a ak sa táto súčasť ukáže ako nepresná, jednotlivec sa oprie o ostatné časti obrazu a kamienok v mozaike, ktorý sa ukázal ako nevhodný, v podstate ľahko vymení za ten, ktorý celkovému obrazu lepšie zodpovedá.“ – Vojtíšek, Z.: *Nová náboženská hnutia a kolektívni násilí*. L. Marek, Brno 2009, s. 345

¹⁴ Introvigne, M.: *Les Témoins de Jéhovah*. Fides, Paris, Cerf, Montréal 1990

¹⁵ Známe sú aj tri spôsoby prekonávania miléniových sklamání, ktoré rozložuje J. F. Zygmunt: 1. priznanie chyby v datovaní; 2. prisúdenie viny za nesplnené proroctvo internému alebo externému činiteľovi (oba tieto spôsoby môže sprevádzať stanovenie nového, spravidla už nie takého špecifického času miléniových udalostí); 3. uistenie, že miléniové proroctvo bolo naplnené, hoci „inak“ alebo len „čiastočne“. – Vojtíšek, Z.: c. d., s. 344

REINKARNÁCIA – NEKONEČNÝ KOLOBEH ŠANCÍ? (I)

Viera v posmrtné prevteľovanie duší v 21. storočí takmer zludovela u mnohých priažnivcov alternatívnych duchovných smerov. Myšlienky reinkarnácie sa tiež chopili umelci, ezoterický, zábavný i filmový priemysel, aby tak vytvorili nespočetné variácie o paralelných svetoch, putovaní duší a komunikácií so zo-snulými. Ezoterický priemysel ponúka pre zmenu hádanie a veštenie budúcich a minulých životov. Avšak mnohí priažnivci new age duchovných škôl sú pevne presvedčení o svojich minulých existenciách a budúcich životných učebných lekciách a v tejto viere nachádzajú pre seba životný zmysel a nádej. Cieľom tohto článku nie je zhromažďovať jednoznačné argumenty v prospech existencie minulých a budúcich životov či vyvracať ich existenciu tým, ktorí v ňu veria, ale sa zamyslieť nad príčinami súčasnej popularity viery v prevteľovanie. Čím je táto viera lákavá aj v našich časoch? Čo prináša človeku modernej doby? A čím sa moderná forma viery v reinkarnáciu odlišuje od pôvodného učenia východných náboženstiev?

KRISTINA BŘEZINOVÁ

POSTOJE KU KRESŤANSTVU, MÁGII A VÝCHODNÝM NÁBOŽENSTVÁM

Ak sa pozrieme na české výskumy viery v reinkarnáciu, ktoré sa uskutočnili v rámci medzinárodného porovnania The International Social Survey Programme (ISSP) v roku 2008, 4% opýtaných v Českej republike uviedlo, že rozhodne v proces prevteľovania duší veria a 12% uviedlo, že v reinkarnáciu pravdepodobne veria. Celkovo teda 16% populácie javilo tendenciu veriť existencii tohto javu. Je potrebné konštatovať, že v niekto-

rých zo skúmaných krajin (Portugalsko, USA, Írsko), kde badať výrazný záujem o východné náboženstvá (vrátane viery vo fenomény ako nirvána či reinkarnácia), existuje zároveň silná základňa kresťanských veriacich. V Českej republike, ale aj na Slovensku je všeobecne viera vo východné náboženstvá v porovnaní s vyššie uvedenými krajinami menšia. Dá sa teda usudzovať, že viera v reinkarnáciu je s najväčšou pravdepodobnosťou v Čechách a na Slovensku fenomén týkajúci sa špecifickej skupiny ľudí, ktorí sú oboznámení v omnoho väčšej miere než s východnými nábo-

ženstvami s novými duchovnými smermi, ako sú new age, novopohanstvo, špiritizmus či neošamanizmus.

Ak vo všeobecnosti vezmeme do úvahy to, v čo Česi veria, väčšina populácie v Boha neverí (72%); objavuje sa ale viera v jednotlivé náboženské fenomény, ktoré by sme mohli začleniť najskôr do oblasti mágie a okultizmu. Opýtaní súhlasili, že veria (výrok: súhlasím rozhodne alebo súhlasím pravdepodobne) v liečivé schopnosti veštcov (49%), v liečivú moc amuletov (47%), v sile liečiteľov (46%) a vo výpovední sile horoskopu a hviezd (40%).¹ Viera

v reinkarnáciu na rozdiel od uvedených javov teda nie je masovým spoľočenským javom – týka sa zhruba každého šiesteho človeka.

V rámci uvedeného medzinárodného prieskumu bola viera v mágiu najsilnejšia v postkomunistických krajinách bývalého sovietskeho bloku (Lotyšsko, Rusko, Slovensko, Česká republika), ale prekvapivo silná bola tiež v Írsku. Naopak, západné krajinys s demokratickou tradíciou, ako sú Fínsko, Nórsko, Holandsko, Dánsko a Nemecko, vykazovali len nízku mieru viery v magické a okultné fenomény. Celkovo možno teda konštatovať, že v postkomunistických krajinách sa uplatnila najmä viera v okultné, magické fenomény európskej tradície, ako sú veštci, kartári, astrológovia, zá-

zračné amulety a paradoxne aj viera v niektoré aspekty kresťanského náboženstva, ako je posmrtný život, nebo a peklo.²

Oveľa viac českých občanov je, skôr než vieri v reinkarnáciu, ochotných pripustiť existenciu posmrtného života (27%). V Českej republike sa napríklad stále väčšinovo oslavuje Pamiatka zosnulých, takzvané Dušičky, hoci už len málokto má vedomú znalosť toho, že tento sviatok je v Rímskokatolíckej cirkvi dňom liturgického roka, keď sa Cirkve modlí za zosnulých. Relikty kresťanského náboženstva možno teda v Čechách nájsť pomerne hojne, avšak oficiálne sa ku kresťanskému náboženstvu hlási v Českej republike najmenej opýtaných respondentov

z úhrnu 24 svetových krajín. Česko sa javí oficiálne ako v kresťanskom náboženstve najmenej ukotvená krajina. Slovensko sa oproti tomu pohybuje na popredných priečkach v počte kresťanských veriacich v danom výskume, a to za USA, Cyprom, Írskom, Chorvátskom a Portugalskom.

Ak prijmeme tvrdenie, že náboženstvo je antropologickou konštantou,³ a že je potrebné len a len skúmať formu religiozity, ktorú daná spoločnosť získava a žije ňou, potom je Česká republika krajinou, v ktorej sa pestujú formy alternatívnej religiozity, zatiaľ čo Slovensko je krajina, v ktorej sa zachovávajú formy tradičnej religiozity. Česká republika sa javí ako silno ateistická, ale súčasne aj silno „pohanská“ – so záujmom obyvateľov o mágiu a okultizmus. To ju odlišuje od západných krajín typu Dánska a Švédska, kde súce tiež existuje silná miera ateizmu, avšak bez zájmu o magické fenomény či východné náboženstvá.

REINKARNÁCIA, „KULTÚRA ŠŤASTIA“ A ZÁBAVNÝ PRIEMYSEL

Akým spôsobom sa na vieri v reinkarnáciu nazerá v moderných duchovných smeroch 20. a 21. storočia? V rámci učenia new age možno ešte nájsť prúdy vychádzajúce z pôvodných východných náboženstiev, kde karma určujúca kolobej prevteľovania duší je prejavom spravodlivého božieho poriadku. Táto myšlienka ale už nie je prítomná napríklad v novopohanstve, hnutí Wicca či v neošamanizme.⁴ V novopohanstve reinkarnácia jednoducho zahŕňa návrat na zem v budúcom živote. A ako pravidlo samo osebe má tento návrat máločo do činenia so zákonom karmy a nie je tu ani naznačený žiadny špecifický duchovný cieľ. V tomto učení sa dajú len zriedkavo nájsť výroky typu, že „človek je na zemi, aby sa učil svoje vlastné lekcie“, alebo „musíme sa vykúpiť zo svojej karmy“. Pochopiteľne, existujú výnimky z tohto pravidla. V hnutí Wicca tak, ako sa praktizuje napríklad v Holandsku, je myšlienka reinkarnácie výrazne ovplyvnená Hnutím ľudského potenciálu a učením Carla Junga. V tomto zmysle nesie napríklad toto

Kolobej životov podľa Véd končí, ak sa oprostíme od materiálnych túžob.

učenie viaceré podobnosti s učením new age a možno tu ešte vyzorovať aj vplyvy pôvodných starých náboženstiev.⁵ Ohľadom učenia o reinkarnácii určite došlo počas 19. storočia až dodnes ku konkurennej, poklesnutej forme tejto viery a vyprázdeniu pôvodného zmyslu.

Hoci mnohí ľudia by vieru v reinkarnáciu nepripustili, stala sa táto náboženská predstava obľúbeným útočiskom literátov, prípadne bulvárnej zábavy (možno nájsť veľa webových stránok, kde po vložení osobných údajov „vypadne“ obsah minulého života záujemcu), a najmä je obľúbeným artiklom filmového priemyslu. Na tému návratu duší, špiritizmu a komunikácie s duchmi v záhrobí bolo nakrútených množstvo divákmi obľúbených filmových diel, ako napríklad filmy *Osvietenie* (1980), *Duch* (1990), *Ako prichádzajú sny* (1998) alebo najnovšie snímka *Atlas mŕakov* (2012) a ďalšie – pričom záujem o tieto témy neustáva. Filmový priesmysel, a podobne aj práca amerického psychiatra Iana Stevenson (1918 – 2007), ktorý sa usiloval preukázať empirickými dôkazmi jav reinkarnácie a vydal v 20. storočí na túto tému početné publikácie, prispeli k populárne viere v stiahovanie duší významnou mierou napríklad v USA. Spisovateľ Robert Fulghum (nar. 1937) svoj postoj k reinkarnácii opisuje takto: „Aj ja si vo svojich päťdesiatich piatich (rokoch) začínam uvedomovať, že niektoré veci už nikdy nebudem mať, niečo už nebudem robiť, niečim sa už nikdy nestanem. A tak mi nezostáva iná nádej než reinkarnácia. Na reinkarnáciu stavím všetko. Vo svojom budúcom živote si budem schopný zapamätať nádhernú poéziu a dokážem ju kvalitne a precítene prednášať. Budem vedieť stepovať a hrať majstrovskej na akordeón. Budem schopný vyliezať na Mount Everest, a možno sa mi dokonca podarí aspoň čiastočne potlačiť ten protivný sklon k pateckému mentorovaniu.“⁶

Viera v budúce a minulé životy sa tak v mnohých ohľadoch stáva artiklom, ktorý umožňuje udržanie a rozšírenie existujúceho duševného bohatstva a duševných zážitkov. Reinkarnácia sa vníma ako možné upevnenie hodnotového postoja hedoniz-

mu. Ide o predstavu, že človek dostane svoju šancu žiť svoj život znova, a tentoraz to už urobí oveľa lepšie. Zároveň nechýba istá zábavná, odľahčujúce zložka. Nie je isté, či uvedený umelec vo svojom výroku o reinkarnácii len žartuje, sníva, alebo či azda svoj výrok myslí vážne. Tak ako východné náuky v západnom svete postupom modernej doby „zvetrávajú“, aj z reinkarnácie napokon ostala len tá lákavá myšlienka ďalších životov – prípadne ďalších zážitkov.

Viera v reinkarnáciu nepochybne tiež človeku súčasnosti prináša isté psychické bonusy, ako je vnútorný pokoj, pocit zmierenia, pocit ďalších budúcich možností. Anonymný diskutér na internetovom čete, ktorý sa týkal duchovných otázok, napríklad uvádza: „Určite si raz zažiješ, aké je uspokojujúce a pokoj prinášajúce vedomie, že sa budeme rodíť znova a znova.“ Viera v prevtelevanie duše podporuje pocit nekonenej kontinuity vlastného Ja. Ak budeme veriť tomu, že sa pohybujeme v dimenziach mnohých životov, stáva sa súčasný život, a to najmä v myslení moderného človeka 21. storočia, relatívny, podobne ako virtuálna existencia v určitej hre. Zosilňujúce vedomie neohraničenosť je nakoniec v dnešných časoch zrejmé aj inak: už dnes sa niektorí ľudia správajú, ako keby bolo možné sa obrazne prevtelovať už počas tohto života. Zakladajú rodiny v neskorom veku, vytiesňujú existenciu smrti zo zorného poľa vlastného života, začínajú úplne nové a mnohokrát náročné životné štarty vo veku, ktorý bol predtým určený spomalením životného tempa.

Súčasnú kultúru napokon súdobé filozofie charakterizujú ako „kultúru šťastia“, v ktorej sa kladie dôraz na kultúru športu, hygieny, estetiky a dietetiky.⁷ Dôraz tiež spočíva na zachovaní výbornej kondície, zdravia, blahobytu, osobnej pohody, teda na udržaní faktorov, ktoré robia život dlhším, estetickejším a príjemnejším. Aktuálnymi výskumami sa napríklad zistilo, že ľudia v Českej republike, ktorí športujú, súčasne konzumujú aj alkohol.⁸ To sa dá interpretovať ako možný hedonistický postoj – alkohol ako odmena za vynaloženú ná-

mahu. Podobným spôsobom možno však uvažovať i v oblasti duchovnej. Môže byť „šanca na ďalší život“ logickou odmenou za námahu súčasného života?

Pritom pôvodná idea reinkarnácie (doslovny preklad znovavtelevanie) je označením starovekého náboženského konceptu, ktorý tvrdí, že sa duša človeka po fyzickej smrti jeho tela znovuzrodí v novom fyzickom tele. Reinkarnáciu uznávali i historické osobnosti, ako bol Pytagoras, Platón a Sokrates. Bola súčasťou vieri keltských druidov, kmeňov na Sibíri, v západnej Afrike, Severnej Amerike či Austrálii.

Reinkarnácia, v poňatí východných náboženstiev, kde bola najväčšmi rozpracovaná, je nakoniec ale len vedľajším a vonkajším prejavom iného, oveľa dôležitejšieho konceptu – zákona karmy –, teda zákona príčiny a následku. Zákon karmy hovorí, že myšlienky a činy v jednom živote ovplyvnia podmienky ďalšieho života. Podľa hinduistického pohľadu je každá osoba nesmrteľné Ja (átman), ktoré sa po smrti tela prevtelí do novonarodenej bytosť. Do akej podoby sa človek prevtelí, závisí od jeho minulých činov (karma). Cyklus pokračuje až do definitívneho vyslobodenia (móksa). Išlo teda o predstavu spravodlivosti ako svetového poriadku, ktorý sa nevyhýba nikomu, dotknúc sa každého – prenesene povedané sa tým oznamuje: každému budú jeho skutky, myšlienky, zámery a postoje jedného dňa „spočítané“, každý zožne to, čo sám zasial. Ide o ideu, s ktorou sa možno stretnúť aj v iných veľkých svetových náboženstvách. Model karmickej spravodlivosti vo východnom náboženstve mohol byť pravdepodobne ľahko pochopiteľný a zrozumiteľný každému veriacemu – skrzes formu konkrétnych, hmatateľných činov, ktoré jedného dňa získajú rovnako zreteľný ohlas.

Obraz tohto svetového poriadku bol tiež aj fixný, čo sa týka rozlišovania vývoja každého človeka: V rámci viery v reinkarnáciu boli a sú takisto postulované myšlienky o rozdieloch v duchovnom vývoji ľudí v priebehu reinkarnácie. Umelec a mystik vychádzajúci z východných tradícií František Drtikol (1883 – 1961) uvádza:

„Dobrý človek a človek duchovne vy-spelejší nemôžu sa ihneď zrodiť, pre-tože nenachádzajú na to vždy po-trebné lono. Musia čakať, až nieko dospeje do tej výšky, akú oni potrebujú.“⁹ Z tohto pohľadu sa zdá byť ľudská bytosť v každom prí-pade uzavretá v nezmeniteľných zá-konoch, ktoré nemožno žiadnym aktom ani spôsobom prekročiť. Kasty a ne-

František Drtikol

prekročiteľné hranice v tomto poňa-tí existujú i v neviditeľnom duchov-nom svete. Treba ale tiež dodať, že niektoré hinduistické smery dôveru-jú v božiu milosť, ktorá môže karmic-ké dedičstvo vymazať a človeka spa-siť. Veria teda v možnosť vykúpenia, v ktorom sa neúprosný a stále po ve-ky rovnako pôsobiaci zákon spravod-livosti môže zrušiť.

V niektorých hinduistických nábo-ženských tradíciiach sa opisuje možnosť reinkarnácie ľudskej duše do zvierat a rastlín, či naopak, zvieracích duší do ľudských tel, prípadne ľud-ských duší do nadzemských a pe-kelných sfér. Tieto verzie patria skôr k ľudovej úrovni náuk a nezriedka sú výsledkom zmiešania rôznych filozo-fických a náboženských konceptov.

Zdá sa, že viera v prevteľovanie ľudskej duše do zvierat a rastlín by mohla súvisieť s magickým myslením. Magické myslenie pracuje s obrazo-tvornosťou, pripája k sebe veci na zá-klade vizuálnej a priestorovej podob-nosti, pričleňuje k sebe udalosti na zá-klade zmyslových vnemov, a vzhľa-dom na jeho dlhú vývojovú líniu (ide o vývojovo staršie myslenie, než myslenie vyžadujúce logický úsudok) zo-stáva druhom myslenia, ku ktorému má človek tendenciu inklinovať

– a to najmä v stresových situáciách, pri ohrození, nejasnosti a v nebezpe-čenstve. Stromy a zvieratá sa môžu so zosnulou osobou spájať, a to vďaka priestorovej či vizuálnej blízkosti ale-bo inej zhode, ktorá sa ponúka. Aký-koľvek neobvyklý priestorový, resp. vizuálny úkaz po smrti dotyčného človeka sa potom mohol pripísati pô-sobeniu jeho vlastnej duše.

Kresťanstvo je, spoločne so židov-stvom a islamom, jedným zo sveto-vých náboženstiev, ktorému je kon-cept reinkarnácie cudzí, pretože predkladá vieru o človeku ako o psy-chickej a fyzickej jednote, keď človek po skončení dňa svojho jediného ži-vota čaká na vzkriesenie tela. Viera v reinkarnáciu sa však v čase vzniku kresťanstva vyskytovala v niektorých gnostických školách. Cirkev sa ale už od začiatku proti viere v posmrtné stahovanie duší vymedzovala, čo mož-no skonštatovať napríklad u sv. Ireneja z Lyonu, Tertuliana či Origena.

Raný kresťanský mysliteľ Orige-nes (2. – 3. stor.) vyjadril tento názor: „Niektorí museli od ‚lekárov‘ strpieť aj nezmyselné učenie o stahovaní duší, ktoré znižuje rozumné bytosťi jednak na úroveň nerozumných (zvierat), jednak dokonca na úroveň necitlivých bytosťí (rastlín). Keď týmto osobám teraz prinesieme uzdravenie, ako by sme tým tiež nemohli napraviť duše tých, ktorí sa obrátia na kresťanskú vieri? Vedť táto viera nepredpisuje hrievníkom ako trest tupost' alebo ne-rozum, ale ukazuje, že Bohom prisú-dené utrpenie a trest sú už samy ose-be určitou liečebnou metódou, ktorej účinkom má byť ich náprava.“¹⁰

INDIVIDUÁLNE PREVTEĽOVANIE AKO ZMYSEL ĽUDSKÉJ EXISTENCIE?

Ak by samo individuálne prevteľova-nie malo byť cieľom a zmyslom ľud-ského života, ako nekonečný proces učenia vedomia jednotlivca, potom je nevyhnutné sa pýtať, prečo sa teda v rámci prírodných dejov nerozmno-žujeme ako ľudia vo fyzickom tele zo seba samých, teda delením, podob-ne ako primitívne organizmy, pričom pôvodné vedomie, spolu so starým organizmom, by pri tomto procese umieralo a nové sa rodilo. To sa ale pochopiteľne nedeje – nežijeme svoj

život tak, aby sme sa ako samostat-ná fyzická existencia stále, jeden od-delený život za druhým, zo seba sa-mého prevteľovali a žili svoj izolovaný životný kód. Zložité organizmy v prí-rodne, človeka nevynímajúc, sa naopak vyznačujú zložitou formou spoluprá-ce, komunikácie a zdieľania – a u človeka aj formou tvorby mnohotvárne-ho spoločenského systému. Človek navyše dáva život úplne novým by-tostiam, ktoré sú sice jeho pokračo-vaním, ale zároveň sú svojbytnými bytosťami s vlastným vedomím.

Človek sa tiež vytrvalo nepochyb-ne zapisuje do ľudskej histórie tým, že sa vtláča jednak do svojich potomkov, jednak samotným svojim ži-votom vytvára trvalý odtlačok, ktorý ovplyvní druhých ľudí aj prostredie okolo neho. Moderná idea reinkar-nácie pripisuje naopak stále význam-nú dôležitosť individuálnej bytosťi a jej vedomiu. Význam jej skúseností a spomienok je taký podstatný a je-dinečný, že by sa toto pradivo malo za každú cenu zachovať a ďalej pre-niesť v rovnakej individuálnej entite.

Môžeme sa ale ďalej pýtať: Pre-čo by mal človek počas svojich jed-notlivých vtelení striedať rodiny, kra-jiny, kultúry a rasy, ak by sa mohol v rámci svojho pozemského života priamo prevteľovať a zachovávať si tak jediné stále vedomie? Aký zmy-sel by dávalo rodiť sa znova a zno-va do odlišných tel, pričom by bolo nevyhnutné sa tažko rozpamätať (prípadne si vôbec nespomenúť) na svoje minulé vtelenie? Jedinú isto-tu by potom tvoril karmický kolobeh spravodlivosti, skrže ktorý by za všet-ky nesprávne činy bola odplata a ten-ktorý človek by bol za ne potresta-ný – avšak bez toho, aby vôbec tušil, za čo je vlastne trestaný.

Treba podotknúť, že až moderná doba 19. a 20. storočia priniesla my-šlienku prevteľovania sa do rôznych, úplne odlišných kultúr po celom sve-te: napríklad reinkarnácia z predkolum-bovskej Ameriky do Európy 20. storočia, o ktorej píše vo svojich knihách antropozof Rudolf Steiner (1861 – 1925), ale i Helena Petrovna Blavatská (1831 – 1891), autorka teozofie, ktorá tento koncept východných nábožen-stiev skombinovala s konceptom evo-lúcie. Mystička sa prikláňala k názo-

ru, že duša sa v jednotlivých životoch zdokonaľuje a stúpa stále k vyšším stavom bytia, pričom tu na rozdiel od hinduizmu a budhizmu nie sú možné žiadne návraty na nižšie stupne existencie.

V 20. storočí sa objavili v rámci rozvoja odborov psychológie, psychoanalýzy a mytológie tiež predstavy, sny a imaginácie pacientov podobajúce sa mytológii úplne vzdialených a dávnych národov a kultúr. Napríklad americký psychiater českého pôvodu Stanislav Grof (nar. 1931), zakladateľ smeru transpersonálnej psychológie, opisuje prípad jedného svojho pacienta, ktorý vykreslil svoj snový obraz divého zvieratá a labyrintu. Príatel Grofa, mytológ Joseph Campbell (1904 – 1987), mal potom snový obraz tohto moderného muža 20. storočia identifikovať ako úplne totožný s primitívnymi kultovými predstavami starobyčajných kmeňov Indonézie. Campbellova teória sa opiera o učenie C. G. Junga (1875 – 1961), ktoré postuluje pojem kolektívneho nevedomia ľudstva. Skrze toto nevedomie je možné v rámci celého ľudstva zdieľať kolektívne symboly a obrazy.¹¹ Je potrebné dodať, že rozmach týchto opisovaných symbolických obrazov zo vzdialených kultúr v snoch a víziách ľudí sa časovo kryje s nástupom individuálneho cestovania, inváziou východného náboženstva na Západ, vrátane reálnej (fyzickej) výmeny myšlienok a informácií so vzdialenými kultúrnymi systémami.

JEDNOTA DUŠE A TELA, ALEBO ICH ROZDVOJENIE?

Je niekedy tăžké úplne postrehnúť skutočnosť, do akej miery v nových duchovných smeroch zľudovela predstava o dualite duše a tela, teda predstava, že duša môže telo kedykoľvek opustiť, vziať sa od neho, stretávať sa na iných miestach s inými nehmotnými bytosťami – predstava, že telá môžeme meniť, že telo nemá s dušou viac-menej žiadnu podstatnejšiu súvislosť; a môžeme teda neskôr dosiať telo nové tak, ako si navliekame rukavicu na ruku. Drtikol napríklad poskytuje čitateľom takýto návod na zaspávanie: „Predtým, než zaspíme, vytiahnem vedomie hore a rozká-

žem: panák, spi!“ Podobne sa vyjadruje o odpútanosti od stravovania: „Panák to zjedol, nič viac. Tu je telo a zmysly, nič viac...“¹²

Odpútanie od sveta zmyslov a pôžitkov malo vyúsiť aj do odpútania sa od tela. Na základe tejto myšlienky vznikali neskoršie nadväzné duchovné prúdy, ako sú breathariánstvo či výživa zo slinca, ktoré hmotné telo považujú za obmedzujúcu záťaž. Nejde však len o vec moderných čias. V dejinách filozofie vždy existovali školy, ktoré sa stavali do opozície proti jednote duše a tela: „Askéza vyučovaná na školách filozofie v období Atén spočívala vo vzdáľovaní sa postupne od styku s telom, ovládaním zmyslov, predstavivosti a väsní tak, aby unikli cyklu rodenia alebo postupných znovuzrodení a nakoniec vstúpili do toho, čo Plotin nazýva Vlastou.“ (...) Tieto školy zastávali tézu: „Sebarealizácia je dieľo subjektu, ktorý sa sám uskutočňuje, a nie plod dobrovoľného daru milosti.“¹³ Neskôršia Descartesova náuka o dvoch podstatách opisovala telo ako stroj, a to bez toho, aby sa brala do úvahy sama duša.

Novodobí hľadači veriaci v reinkarnáciu však alternatívne postupy kombinujú: hoci na jednej strane telo vnímajú ako „snímateľnú rukavici“, na druhej strane sa nebránia vyskúšať alternatívne duchovné a liečiteľské praktiky, ktoré naopak zvýšia odolnosť tela, zvýšia ich osobný komfort a kondíciu. Georges Cottier zastáva názor, že: „V našej súčasnosti sa vytratil zmysel pre celistvosť osoby, celistvosť duše a tela. V rámci teórie reinkarnácie sa telo považuje budť za väzenie, alebo v lepšom prípade za nástroj. V praxi sa preto zdá mnohým súčasníkom, že s telom sa môže legitímne zaobchádzať ako s jedným z objektov. Na ovládanie tela potom majú slúžiť napríklad techniky meditácie, sebakontroly. Dôležitou úlohou náuk, ktoré hovoria o jednote tela a duše, a medzi ktoré patria aj kresťanskej náuky, je preto ukázať, ako duša môže byť súčasne formou tela, i sama existovať.“¹⁴

Georges Cottier tiež tvrdí: „Milovaní, teraz sme Božími deťmi a ešte sa neukázalo, čím budeme. Vieme, že keď sa (Boh) zjaví, budeme mu po-

Cirkvi vytiahli do boja proti homosexuálnym sobášom

SALT LAKE CITY – Mormónska cirkev a ďalšie štyri americké náboženské organizácie spoločne vyzvali Najvyšší súd, aby raz a navždy vyriešil otázku, či jednotlivé štáty v USA môžu povoliť sobáše osôb rovnakého pohlavia, informuje server USA Today. Okrem mormónov sa na súd obrátili i Konferencia katolíckych biskupov Spojených štátov, Národná asociácia evanjelikov, Etická a náboženská komisia južnej baptistickej konvencie a Synoda luteránskej cirkvi Missouri. Zhodne tvrdia, že manželstvo sa môže uzatvárať striktne len medzi mužom a ženou. Na súdy sa v danej otázke už v minulosti obrácalo množstvo organizácií aj štátnych úradov stojacich na oboch stranách polarizujúceho sporu. Cirkvi teraz žiadajú Najvyšší súd, aby na základe tradície a náboženskej slobody potvrdil právo jednotlivých štátov zakázať sobáše gayov a lesbičiek. (krátené)

<http://eurozpravy.cz>, 7. 9. 2014

V Ríme vyrastie najväčší chrám mormónov v Európe

RÍM – Najväčší európsky chrám Cirkvi Ježiša Krista Svätých neskorších dní (mormóni) vyrastie na severnej talianskej metropole Rím. Informáciu prinieslo internetové vydanie denníka La Repubblica. V okolí snehobielej budovy budú umiestnené aj ďalšie stavby, ako knižnica, nákupné stredisko a ubytovacie zariadenie. Kostol cirkvi, ktorá vznikla v roku 1830 v USA, slávnostne otvorí na budúci rok, keď uplynie polstoročie prítomnosti mormónov na talianskom území.

Spomínaná cirkev je od roku 2006 registrovaná tiež na Slovensku, kde má údajne stovky členov. Kardinál Elio Sgreccia však označil za „nebezpečnú“ vzdialenosť okolo 18 kilometrov, ktorá oddelí chrám mormónov od Baziliky sv. Petra v centre katolicizmu. V Ríme stojí od roku 1995 aj najväčšia európska mešita, ktorú navštěvuje takmer 40-tisíc moslimov.

<http://www.teraz.sk>, 12. 9. 2014

REPORT

Ústavný súd odmietol stážnosť vo veci razie v pražských modlitebniach
BRNO – Ústavný súd (ÚS) odmietol stážnosť Ústredia muslimských obcí v ČR vo veci nedávnej policajnej razie v pražských modlitebniach. Stážnosť označil za predčasnú, muslimovia totiž nevyčerpali ostatné prostriedky na ochranu svojich práv. Ústredie považovalo policajný zásah za neprimeraný a úcelový. Neúspešne sa stážovali vedeniu polície a u ministra vnútra.

Podľa ÚS sa ústredie malo obrátiť na dozorujúceho prokurátora a potom prípadne na nadradené štátne zastupiteľstvo, oznámila to dnes hovorkyňa súdu Miroslava Sedláčková. „ÚS sa teda vecne nezaoberal ústavnosťou vykonaného zásahu, pretože na to v tejto situácii nie je oprávnený, a stážnosť odmietol z procesných dôvodov ako neprípustnú,“ uviedla Sedláčková. Muslimom nič nebráni v tom, aby stážnosť podali znova – po vyčerpaní všetkých prostriedkov na ochranu svojich práv.

Razia sa odohrala koncom apríla pred piatkovou modlitbou. Jej výsledkom bolo obvinenie jedného človeka z podpory a propagácie hnutia smerujúceho k potlačeniu práv a slobôd človeka. Polícia previnenie videla v českom vydaní a následnej distribúcii teologickej knihy Bilala Philipsa *Základy tauhídu – Islamský koncept Boha*. Ústredie muslimských obcí ju vydalo v roku 2012. Podľa dostupných informácií je obvineným Vladimír Sáňka z Islamského centra v Prahe. „Prekladalo sa to pred rokmi. Netušili sme, že by z toho mohli byť nejaké problémy, ale doba sa možno zmenila,“ povedal Sáňka nedávno denníku Mladá fronta Dnes.

Policajná akcia vyvolala rozhorčenie nielen v muslimskej komunite, ale aj medzi príslušníkmi iných náboženských skupín v Česku. Ozvali sa tiež napríklad indonézski diplomati. Podľa ministerstva vnútra ale policajti z Útvaru pre odhalovanie organizovaného zločinu zákon neprekročili.

<http://www.denik.cz>, 28. 8. 2014

dobní, lebo ho uvidíme takého, aký je (1 Jn 3, 2). Takže činy vykonané v čase majú váhu večnosti. Telo ako integrujúca časť osobnosti má účasť na tomto určení.¹⁵ Cottier teda hovorí niečo iné: ľudský život je jedinečný, neopakovateľný a všetky naše činy sú významné. Ľudská bytosť svoju duchovnou a telesnou existenciou vlastne stále stojí – či si to uvedomuje alebo nie – „pred Božou tvárou, či pred tvárou večnosti“.

Táto téza ako keby bola protipóлом vnútorných zážitkov dnešného človeka – ateistu či priaznivca alternatívnych duchovných prúdov –, ktorý sa vydáva hľadať zmysel svojej existencie. Hlavné smernice, ktoré mu dávajú zmysel, sú: kontrola vlastného života, resp. vlastného tela, vzdialenie sa od neho, či naopak ovládanie tela v zmysle zlepšenia zdravia, zvýšenie osobnej pohody a blahobytu. Ďalšou z týchto smerníc je aj časté odmietanie náboženských dogiem, ktoré zo svojho hľadiska chápe ako obmedzovanie nadobudnutej individuálnej svojbytnosti i vlastného úsudku.

ZÁVER

Istý anonymný diskutér na webových stránkach venovaných diskusii o duchovných témach uvádza: „Bez reinkarnácie by nemal život na zemi vôbec žiadny zmysel.“ Ďalší diskutujúci spresňuje: „S tým zmyslom života na zemi to cítim tak, že duša sa inkarnuje na zemi, aby sa niečo naučila. Všetko, čo zažívame na zemi, nás má učiť. Aj zachovanie druhu sú skúsenosti, ktoré nás niečo učia. Ďalšími reinkarnáciami sa duša učí ďalšie veci a stavia na tom, čo sa naučila (resp. nenaučila) v inkarnáciách predchádzajúcich. Ak by reinkarnácia neexistovala, tak nevidím zmysel, prečo by sa duša mala niečo učiť. Nikdy by to, čo sa naučila, nemohla použiť.“

Zdá sa teda, že pre určitých vyznávačov new age je koncept reinkarnácie oveľa zrozumiteľnejší než predstava posmrtného života. Tá je v ich poňatí zrejme príliš statická. Posmrtný život je pre týchto vyznávačov new age niečim, čo v podstate ukončuje proces vývoja duše. Koncept posmrtného prevteľovania naopak ponúka ďalší vývoj jednotlivca, na ktorého

konci, v modernom poňatí, sa má stať dokonalou bytosťou alebo dospieť k záverečnému naplneniu. Čo ale má byť konkrétnie týmto naplnením, diskutujúci už neprezradil. Pripomeňme len, že v učení východných náboženstiev je cieľom konečné odviazanie a vyslobodenie jedinca z karmického kolesa hriechu a následného trestu. Až Blavatská, v rámci učenia teozofie, prišla s evolučným konceptom vývoja jednotlivca smerom k osvetenej, majstrovskej bytosti, ktorá smeruje k dokonalosti.

Ak sa vrátime k vyššie uvedenému výroku druhého diskutéra, ten akoby dával za pravdu Cottierovi, ktorý poznámenal: „(...) úspech reinkarnačných náuk má hodnotu indikátora. Svedčí o tom, že homo religiosus hľadá nahradu za svoje sklamania v sekularizovanej civilizácii. Uchyľovanie sa k idei reinkarnácie patrí k celku prejavov tejto divokej náboženskosti, ktorá vzniká ako reakcia proti sekularizácii. Svojím spôsobom ukazuje, že sekularizácia je násilie páchané na ľudskej prirodzenosti.“¹⁶

Sekularizačný proces a oddelovanie morálky a náboženstva sa datuje už od 17. storočia a má svoj vrchol v období osvietenstva. Morálne princípy sa postupne oddelovali od náboženstva, a teda význam posmrtného života, posmrtnej spravodlivosti začal postupne upadáť. V období osvietenstva sa začal presadzovať názor, že dodržiavanie autentickej a účinnej morálky nespočíva ani v zjavených vierach, ani v trestoch na onom svete. Kant zavádzza obraz Boha ako „postulátu zdravého rozumu“ – morálka je len autonómna sféra človeka založená na úcte k „univerzálnemu zákonu“. Na rozpoznanie ľudských povinností stačí záujem, cit alebo rozum, netreba žiadne nadprirodzené zjavenia. V 19. storočí je potom dokonca zavedená vo vzdelávaní tretej republiky vo Francúzsku morálna a etická výchova čisto laickej povahy.

Sekularizovaná morálka, zbavená všetkých náboženských dogiem, sa neskôr stala súčasťou vznikajúcich demokratických spoločností a ich princípov. Morálna kultúra tak bola povýšená na jeden zo základných princípov demokratického univerzalistického individualizmu. Etika tak bola

postupne nadradená náboženstvu. „Pravá hodnota, aj náboženská, sa už nezhmotňuje v pôstoch, pokániach a modlitbách, ale v poslušnosti voči zákonom mravného rozumu.“¹⁷ Filozof Gilles Lipovetsky opisuje vznik „povinnosti bez náboženstva“, a to už od 17. storočia, kedy sa vzývali a pestovali osobné cnosti aj prekonávanie seba samého, to všetko založené len na rozumovom úsudku.¹⁸ Naša moderná doba si žiada aj rešpektovanie etiky – ale už bez sebapoškodzovania, prekonávania a zapierania seba samého, bez zaťažujúcich záväzkov – nastáva kultúra subjektívneho šťastia a zvýrazňovanie všetkého, čo súvisí s vlastným prežívaním a subjektivitou.

Je zjavné, že diskutujúci, ktorí sa dovolával možnosti niečo nové sa ešte naučiť, vychádza z takého subjektívneho poňatia. Sám sebe je meradlom všetkých vecí – jeho rozvoj a zdokonaľovanie je zrejme oným zmyslom. Tým ale nijako nepopiera sekulárne tézy zohrávajúce dôležitú úlohu v súčasnej spoločnosti: záujem o wellbeing, zdravie, osobný rozvoj, maximalizácia možného, vízia trvalého rastu a pozitívneho vývoja. Zdá sa teda, že sa ustavične pohybujeme na osi, ktorá začala svoj život už v 17. storočí: od „povinnosti a rozumu bez náboženstva“ na jednej strane, k „náboženstvu a uctievaniu subjektívneho šťastia“ na druhej strane. Ani jedna z týchto rovín však neponúka trvalú odpoveď na otázky, ktoré sa vynárajú u človeka hľadajúceho svoj životný zmysel.

V súčasnosti sa na knižnom trhu objavujú a sú stále populárne duchovné príručky typu „prajte si a bude vám dané“, „zamerajte svoje myšlienky správnym smerom a dostenete všetko, o čo požiadate“. Ohľadom viery v reinkarnáciu sa objavujú tézy ako „svoj budúci život môžete ovplyvniť“, „želajte si, či sa chcete znova stretnúť s vaším súčasným partnerom v budúcom živote“ a pod. Ide nepochybne o magické uvažovanie, ktoré sa v histórii náboženského myslenia objavuje od prvopočiatkov – terajší rozdiel ale spočíva v tom, že sú tie-to vízie a predstavy mnohokrát formulované na prvý pohľad racionálnym spôsobom, často obohatené aj o niektoré informácie zo sveta vedy.

Môžu tak pôsobiť naoko úplne konsistentne a logicky, nepochybne však nakoniec zamestnávajú najmä tie najzákladnejšie ľudské inštinkty, ako sú zbavenie sa stresu, získanie bezpečia, dostatku a pod. Zdá sa teda, že hoci nás rozum, vzývaný filozofom Kantom, doteraz neopustil, etické princípy a princípy sebaprekonávania sa trochu rozplývajú a nahrádzajú sa nástupom magických praktík v službách hľadania totálnej vnútornej sebarealizácie a šťastia. To sa, pochopiteľne, najviac týka postkomunistických štátov zasiahnutých predchádzajúcim totalitným režimom. Ale tohto lákavého fenoménu nakoniec nie sú ušetrené ani iné európske štáty, ako napríklad Írsko či Švajčiarsko. ■

Preklad: ALŽBETA MRÁKOVÁ

Foto: archív

Poznámky:

- 1 Hamplová, D.: *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*. Karolinum, Praha 2013, s. 58–77
- 2 Tamže
- 3 Luckmann, T.: *The Invisible Religion: The Problem of Religion in Modern Society*. Collier – Macmillan, London 1967
- 4 Vojtíšek, Z.: *Novopohanství a jeho přítomnost v české společnosti*. Úvod – <http://www.htf.cuni.cz/HTF-154-version1-NovopohanstviProTeologickouRevui.pdf>
- 5 Kranenborg, R.: *New Age and Neopaganism: Two Different Traditions?* In: Center for Studies on New Religions. A paper presented at The 2001 Conference in London – http://albertin.tripod.com/fey-mundo/na_neop.PDF
- 6 Fulghum, R.: *Od začátku do konce: Naše životní rituály*. Argo, Praha 1995
- 7 Lipovetsky, G.: *Soumrak povinnosti. Bezbolestná etika nových demokratických časů*. Prostor, Praha 2009, s. 64
- 8 Hamplová, D. a kol.: *Zdraví a rodina*. Slon, Praha 2014
- 9 Funk, K.: *Mystik a učitel František Drtikol*. Fontána, Olomouc 2001, s. 188–190
- 10 Origenes: *Contra Celsum*, III/75. In: Schönborn, Ch.: *Cestou proměnění*. CDK, Brno 1998, s. 71–72
- 11 Grof, S.: *Když se nemožné stane*. Práh, Praha 2012, s. 321–326
- 12 Funk, K.: c. d., s. 104
- 13 Cottier, G.: *Úvahy o reinkarnaci*. Teologické listy 3/2001 – <http://www.pastorece.cz/Tematicke-texty/Uvahy-o-reinkarnaci-Georges-Cottier.html>
- 14 Tamže
- 15 Tamže
- 16 Tamže
- 17 Lipovetsky, G.: c. d., s. 34–39
- 18 Tamže

V Izraeli odsúdili vodcu polygamnej sekty za sexuálne zločiny

TEL AVIV – Vodcu polygamnej sekty Goela Racona izraelský súd uznal vinným zo znásilnení, incestov a ďalších sexuálne motivovaných trestných činov. Zbavil ho ale obvinenia z otroctva, čo v súdnej sieni vyvolalo hlasné prejavy pobúrenia. V súčasnosti 64-ročný muž si ako mesiš vydržiaval hárem najmenej 21 „manželiek“, ktoré mu v stave takmer absolútnej poslunosti priviedli na svet desiatky detí.

Priprad vyšiel najavo roku 2010. Podrobnosti prípadu šokovali Izraelčanov. Niektoré zo žien mali na teple vytetovanú podobu vodcu sekty s dlhými bielymi vlasmi a bradou spolu s jeho menom. Deti, ktoré mu priviedli na svet, boli pomenované po ňom – v rozličných variáciách jeho krstného mena Goel, čo je po hebrejsky „spasiteľ“. Jedna z obyvateliek háremu, Yehudi Hermanová, vyjadriala v televíznom vysielaní radosť z jeho odsúdenia. Zdôraznila, že niektoré ženy a dokonca aj malé dievčatká poznamenal na celý život a vyjadriala sklamanie, že neboli obvinení z otrokárstva, hoci sa to podľa nej dalo čakať, kedže sa to tiažko dokazuje. „Toto nebolo normálne otroctvo, kde niekomu odoberú pas, zamknú ho a vezmú mu fyzické veci... Toto bolo duševné, mentálne otroctvo,“ zdôraznila. Uvedla, že mala 17 rokov, keď sa stretla s Raconom, ktorý bol od nej o 30 rokov starší. Žila s ním 12 rokov a porodila mu päť detí, uviedla televízia. Zatial nie je známe, kedy súd vyniesie rozhodnutie o treste. <http://www.aktuality.sk>, 8. 9. 2014

OPRAVA

V minulom čísle sme v príspevku *Kórejská polícia ide tvrdou po náboženskom kulte, kvôli trajektu Sewol nedopatrením uverejnili fotografiu českého umelca prof. Milana Knížáka namiesto fotografie kórejského miliardára Ju Pjong-una, ktorého sa táto správa týkala. Pánovi profesorovi sa za túto neúmyselnú zámenu ospravedlňujeme. (red.)*

CÚVAJÚCA REFORMA V KATOLÍCKEJ CIRKVI

(2)

Dvadsiate storočie prinieslo v Európe výrazný odliv z kresťanstva, nevynímajúc pritom ani Katolícku cirkev. Niektoré skupiny katolíkov vidia jednu z príčin tohto nelichotivého javu aj v Druhom vatikánskom koncile, ktorý priniesol mnoho nových prvkov pre chápanie Kristovho učenia, Cirkvi a jej sebaopochopenie a otvorenie sa dialógu so svetom, inými náboženstvami a kresťanskými konfesiami. Východiskom pre tieto skupiny je návrat k pôvodnej, predkoncilovskej tradícii. V prvej časti sme predstavili tie z nich, ktoré sa usilujú byť nejakým spôsobom v kontakte s Vatikánom. Udržujú tridentský rítus a spirituálnitu, no viac-menej uznali závery Druhého vatikánskeho koncila. Sú tu však aj zoskupenia tradicionalisticky orientovaných katolíkov, ktoré, hoci sa sami nadálej hlásia ku Katolíckej cirkvi, striktne odmietajú pokonciliové zmeny a nesúhlasia ani s iniciatívou pápežov smerom k medzináboženskému a ekumenickému dialógu. A práve niektoré z nich si priblížime v nasledovnej, záverečnej časti našej informatívnej štúdie.

RÓBERT SARKA

TRADICIONALISTI MIMO KATOLÍCKEJ CIRKVI - SEDESVAKANTISTI

Názov sedesvakantizmus (z lat. *sede vacante* – neobsadený stolec) vyjadzuje stav, že Petrov stolec je prázdny. Sedesvakantisti totiž vychádzajú z učenia o neomylnosti Cirkvi tvrdia, že ak pápež hlása nejaký omyl, mylnú liturgiu či učenie, potom nemôže byť platným pápežom a stal sa verejným heretikom a nekatolíkom. Podľa ich presvedčenia všetci pápeži po Piovi XII. napriek tomu, že boli oficiálne zvolení, nie sú právoplatní a praví nástupcovia sv. Petra.¹ Služba Petrovho nástupcu, tak ako ju chápe Katolícka cirkev – v zmysle znamenia jednoty a záruky autentickosti Kristovho

učenia – nie je podľa nich zrušená, neplatná sú iba jej konkrétni reprezentanti. Medzi najznámejšie sedesvakantistické skupiny patrí Kňazské bratstvo sv. Pia V. a Kongregácia Márie Nepoškvrnenej kráľovnej.

Termín *sedesvakantizmus* po prvý raz použili americký biskup Francis Konrad Schuckardt (1937 – 2006) a mexický jezuita Joaquín Sáenz y Arriaga (1899 – 1976). Existujú rôzne variácie sedesvakantizmu. Prvou skupinou sú *opinionisti*, ktorí tvrdia, že otázka pravovernosti a platnosti pápežov je teologickou otázkou, ktorá nemá vplyv na príslušnosť ku Katolíckej cirkvi. Nejaká časť opinionistov tak preto môže zostať v Katolíckej cirkvi. Na rozdiel od nich arcibiskup Lefébvre ponechal otázku bludu u pápeža

otvorenú. Pri bohoslužbách opinionisti používajú misál z roku 1920.

Ďalšou sedesvakantistickou skupinou sú tzv. *totalisti*, ktorí sú na rozdiel od opinionistov vo svojich postojoch oveľa radikálnejší, pretože striktne a nekompromisne popierajú pravovernosť moderných pápežov a ich pápežskú jurisdickosť. Podľa nich od roku 1958 v Katolíckej cirkvi nie je právoplatne zvolený pápež a celá cirkevná hierarchia pozostáva z heretických uzurpátorov, ktorí sa spreneverili svojim úradom a ich skutky a konanie nasvedčujú, že konajú v zmysle zjavnej herézy. Už viac teda nepatria do pravej Kristovej cirkvi a môžeme ich preto bez obáv ignorovať. Totalisti takto hovoria o akejsi autoexkomunikácii pokonciových prelátov a pápeži

prestali byť pápežmi, alebo dokonca nimi ani nikdy neboli.

Variáciou tohto názoru je *sedesprivacionizmus*, ktorého prívrženci sa nazývajú aj *materiál-formalisti*. Tí tvrdia, že pápeži boli platne zvolení a aj keď nemajú pápežskú jurisdikciu, potenciálne sa môžu stat' pápežmi (papa materialiter, non formaliter – pápež materiálne, nie však formálne). Podľa tejto teórie bol pápež zvolený platne v konkláve (materiálne), ale stane sa ním aj formálne, avšak iba vtedy, ak sa zriekne bludov modernizmu. Sedesprivacionizmus bol propagovaný dominikánskym teológom Michelom-Louisom Guérardom des Lauriers (1898 – 1988), ktorý bol okrem iného i spovedníkom Pia XII. Od roku 1970 sa stal profesorom v novozaloženom seminári Kňazského bratstva sv. Pia X. v Ecône. Keď však začal učiť svoje sedesvaktistické náhľady, v roku 1977 ho arcibiskup Lefébvre z katedry odvolal. Pre sedesprivacionizmus sa používa aj názov *Cassiciacká téza*, podľa tradicionalistického časopisu Cahiers du Cassiciac, kde des Lauriers túto tézu po prvýkrát publikoval.

Zo sedesvaktizmu sa oddelili tzv. *konklávisti*, ktorí sa rozhodli uprzdnený pápežský stolec obsadiť voľbou nového pápeža. Vo svete ich bolo zvolených už niekoľko.

PROTIPÁPEŽI

Skôr kurióznou skupinou sú veriaci zhromaždení okolo protipápežov, tzv. *mystikalisti*. Tí sa taktiež pokúsili ukončiť sedes vacante, avšak neprebehla u nich žiadna voľba „pápeža“ podľa vzoru konklávistov, ale „pápež“ sa stal „pápežom“ akýmsi mystickým spôsobom (odtiaľ je odvodený i názov pre túto podskupinu). Obvykle sa takýto uchádzač o službu Petrovho nástupcu sám vyhlásil za pápeža na základe údajného súkromného zjavenia a priameho vyvolenia samým Kristom.

Medzi najznámejšie prípady v uplynulom storočí patrí aj Michel Collin (1905 – 1974), ktorý sa vyhlásil za Klementa XV. Tento bývalý katolícky kňaz a misionár tvrdil, že ho za pápeža korunoval sám Boh. Založil Obnovenú Kristovu cirkev a dokonca aj „kardinálsky“ zbor, ktorý mal po-

čas jeho života 19 členov, avšak jeden z nich sa neskôr postaral o rozštiepenie novozaloženej cirkvi. Vlastnú cirkev s názvom Magnificat založil aj Kanaďan Jean Gaston Tremblay (1928 – 2011), ktorý sa vyhlásil za pápeža Gregora XVII. a povolil kňazskú vysviacku žien.

Ďalším prípadom novovzniknutej cirkvi je Palmariánska katolícka cirkev (Iglesia Católica Palmariana) v Španielsku. Založil ju Clemente Domínguez y Gómez (1946 – 2005), ktorý pri automobilovej havárii prišiel o zrak. V roku 1978 sa dal biskupom Thucom vysvätiť za biskupa a následne sa vyhlásil za pápeža Gregora XVII., ktorého nasledovalo niekoľko tisíc veriacich. V komunite však došlo k veľkému rozkolu po tom, čo sa prevalili viaceré morálne škandály. Po Gómezovej smrti za jeho nástupcu zvolili advokáta Manuela Alonsa Corrala (1934 – 2011), ktorý sa pápežského úradu ujal ako Peter II. Po jeho smrti ho ako Gregor XVIII. nahradil Španiel Sergio María Juhoafričan Victor von Pentz (nar. 1953), bývalý lefébvriský seminarista, sa dal zase zvoliť za pápeža Lína II., a to dokonca v Assisi. Jeho nasledovníci zašli tak daleko, že sa ho pokúsili 29. júna 1994 (neúspešne) posadiť v tiare na pápežský trón v Lateránskej baziлиike v Ríme.

Známy je aj prípad Williama Kamma (nar. 1950). V Austrálii sa vyhlásil za priameho dediča pápeža Jána Pavla II., ktorý podľa neho v skutočnosti nezomrel a osobne príde, aby ho označil za pápeža Petra Rímskeho II. Ten by mal byť podľa tzv. Malachiášovho proroctva posledným pápežom pred koncom sveta. Kamm bol nedovolené a neplatne vysvätený za biskupa. Zrušil celibát. Neskôr ho odсудili za zneužívanie dvoch z jeho 84 „mystických“ manželiek, ktoré nedovršili vek 15 rokov. Kamm založil Rád sv. Charbela. Pod jeho vplyvom sa po celom svete zakladali domy sv. Charbela, kde sa mali jeho stúpenci uchrániť pred apokalyptickou celosvetovou katastrofou.²

Dňa 24. októbra 1998 sa nad vrchmi v Montane, ležiacimi na hraniciach medzi USA a Kanadou, nad komínom horskej chaty objavil biely dym. Podľa zhromaždených bol zvolený a krátko

nato aj predstavený protipápež Pius XIII. Stal sa ním bývalý americký kapucín Lucian Pulvermacher (1918 – 2009), člen tzv. Pravej katolíckej cirkvi (True Catholic Church). Keď 30. novembra 2009 zomrel, internetové stránky komunity ohlásili novú voľbu. Tá sa mala konáť niekedy v rozmedzí rokov 2012 až 2015. A aj sa skutočne udiala, keď v Kanade, kde sa presunulo dočasné sídlo tejto komunity, 12. januára 2012 zvolili za pápeža otca Mathurina.

V talianskom Gavignane sa zase za pápeža vyhlásil Gino Frediani (1913 – 1984), ktorý predtým pôsobil ako farár a o sebe tvrdil, že nař Boh ukázal priamo z neba. Zvolil si meno Emmanuel I. a založil Novú univerzálnu cirkev Najsvätejšieho Srdca Ježišovho (Chiesa Novella Universale del Sacro Cuore di Gesù). Po jeho smrti prevzal jeho úrad iný kňaz.

Ďalším, kto si v súčasnosti nárokuje na úrad sv. Petra, je bývalý americký lefébvriský seminarista David Allen Bawden (nar. 1959), ktorý žije v malom spoločenstve s matkou a dvoma diakonmi v Kansase. Vyhlásil sa za pápeža Michala, hoci nebol nikdy vysvätený za kňaza.³ V prípade týchto protipápežov ide o extrémne skupiny, ktorým tradicionalistické kruhy katolíkov vyčítajú, že sa dali zvoliť neplatným spôsobom.⁴

UKRAJINSKÁ PRAVOVERNÁ GRÉCKOKATOLÍCKA CIRKEV

Ukrajinská pravoverná gréckokatolícka cirkev (UPGKC) je schizmatická samozvaná cirkev, v ktorej pozadí stojí bývalý rímskokatolícky a neskôr i gréckokatolícky kňaz Eliáš Antonín Dohnal (nar. 1946), ktorý po mnohých konfliktoch s duchovnými autoritami v Čechách a na Slovensku prišiel na Ukrajinu ako misionár. UPGKC sa sformovala zo skupiny baziliánskych rehoľníkov a oficiálne bola založená v ukrajinskom Lvove 11. augusta 2009. O sebe vyhlasuje, že kánonický prevzala všetky ukrajinské gréckokatolícke diecézy.

Exkomunikovaný kňaz Dohnal prešiel zaujímavým vývojom: od katolíckej charizmatickej obnovy k východnému kresťanstvu. Vo svojej syntéze kombinuje ortodoxiu s letničiarstvom.

Na rozdiel od iných sedesvákovskistov, pre ktorých je príznačný antiekumenizmus, je Dohnal otvorený tiež pre protestantizmus. Dokonca ako vzor evanjelizácie často vo svojich prejavoch spomína kazateľa Reinharda Bonnkeho.

Dohnal konflikt s Katolíckou cirkvou začal, keď odmietol niektoré dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu, ako bola napríklad deklarácia *Nostra Aetate*. Proti tradičnému kánonickému právu Východnej a Západnej cirkvi sa bez povolenia príslušných autorít nechal vysvätiť na biskupa a vyhlásiť za patriarchu. Všetkým biskupom Katolíckej cirkvi rozoslal dotazník, v ktorom sa majú zrieť historicko-kritickej teológie (nič také však neexistuje). Kto jeho dotazník odmietol, bol z cirkvi exkomunikovaný. Nakoniec Dohnal exkomunikoval každého, koho sa len dalo: pápeža, všetkých katolíckych biskupov, ďalej pravoslávnych patriarchov atď.

Na vysvetlenie treba objasniť, v čom spočíva tzv. historicko-kritickej metóda (nie teológia) skúmania Biblie. Boh sa zjavil človeku tým, že vstúpil do dejín slovom a skutkom. Tieto skúsenosti sa najprv ústne odozvávali a potom zaznamenali v určitej historickej dobe. Historicko-kritická metóda (die historisch-kritische Methode) sa usiluje presne zistit zmysel a obsah jednotlivých biblických textov vychádzajúc zo zásad a pravidiel, ktoré sa používajú pri skúmaní starovekých spisov. Pomocou tejto metódy sa Biblia študuje ako historický dokument, ako zbierka svedectiev viery. Metódou sa bádatel pokúša preniknúť do mentality svätôpisca zíjúceho v určitom kultúrno-historickom a náboženskom prostredí.

Historicko-kritickej metóde využíva aj ďalšie pomocné vedecké disciplíny, ako je napríklad archeológia, geografia, filológia, literárna kritika a iné.⁵ Katolícki bádatelia ju prijali za jednu z legítimných metód poznávania Svätého písma.⁶ Je to kritická metóda, pretože sa snaží pomocou vedeckých kritérií byť čo najobjektívnejšia pri poznávaní pravdy zjavenej Bohom. Modernému človeku chce sprístupniť zmysel biblických textov. Takéto bádanie nie je apriorne zlé, práve naopak. Západný človek mnohým biblickým

statiam už nerozumie, alebo ich môže vyklaňať nesprávne. Historicko-kritickej metóda mu pomáha pochopiť historický kontext, v ktorom text vznikol, svojráznosť myšlenia a vyjadrovania svätôpisov, literárneho žánru a pod. Pokus o zrozumiteľnosť pre súčasnúka je jej silnou stránkou.

Naproti tomu má táto metóda aj svoje hranice. Obmedzuje sa na hľadanie zmyslu biblického textu v historických súvislostiach, ktoré dali podnet pre jeho vznik; ostatnými možnosťami významu, ktoré sa objavili v priebehu dejín Cirkvi, sa nezaoberá.⁷ Inými slovami hrozí nebezpečenstvo vidieť biblický text a jeho význam len z pohľadu svätôpisca. Akoby tento text bol len textom ľudského literáta a neobsahoval inšpiráciu skutočného autora, ktorým je Boh. Toto nebezpečenstvo naozaj pri absolútizácii a jednostrannom používaní metódy bez ohľadu na iné metódy hrozí. Ak by Biblia bola len zbierkou kníh napísaných starovekými historikmi, potom by sa mohlo stať, že nebude Božím slovom, ale pamiatkou na históriu Hebrejov.

V tomto je kritika UPGKC pred spomínaným prehnánym a jednostranným používaním tejto metódy pri čítaní Biblie namieste. Dohnal ale použil neoborný termín, ktorý nikdy nevysvetlil a len ním zmatol laikov, ktorí nechápu, o aký problém vlastne ide. Okrem toho jeho radikálnym odmietavým prístupom k metóde popiera ráz Božieho zjavenia, ktoré prebehlo a prebieha v dejinách, a tak sa ho treba pokúsiť pochopiť práve v nich. Nadčasové pravdy zaodeté výrazmi, myšlienkovými pochodom a predstavami ľudí tej-ktorej doby majú byť dešifrované, aby boli zrozumiteľné a stali sa Božím slovom pre súčasníka. Treba však dodat, že historicko-kritická metóda prestáva mať význam, ak ostáva len v teoretickej rovine a nepomôže prehliobiť spiritualitu veriacich.

Dohnal otvorené vystúpil proti beatifikácii Jána Pavla II., ktorého vo svojich svojpomocne vyrobených videoprezentáciách podfarbených hororovou hudbou pokladá za apostatu. Nikdy však nepodal svedectvo z úst či spisov samého pápeža, že by sa bol tento verejne zriekol viery. Preto Do-

hnal niekoľkokrát upravil svoju videoprodukciu, aby tak za každú cenu dokázal heretizmus Jána Pavla II. Cituje v nich niekoľko pápežových vyjadrení o Gándhímu počas jeho návštevy v Indii, ktorého Dohnal pokladá za predstaviteľa new age. Gándhí ale nebol synkretik, celý život sa hlásil k hinduizmu.

Skupina okolo Dohnala tiež Jánovi Pavlovi II. vyčíta, že vpustil do Katolíckej cirkvi tzv. ducha Assisi. Je to nárážka na modlitbové stretnutia predstaviteľov rozličných náboženstiev v Assisi konaných 26. 10. 1986, 24. 10. 2002 a 27. 10. 2011, kde Ján Pavol II. a jeho nástupca Benedikt XVI. demonštrovali relativizmus a rovnosť náboženstiev. Dôvodom týchto neregularných stretnutí však bola vždy mimoriadna situácia vo svete. V roku 1986 to bolo rozdelenie sveta na dva tábory, v roku 2002 zase išlo o reakciu na rastúci terorizmus vo svete po útoku na newyorské Dvojčky. Pri treťom stretnutí, v roku 2011, pápež Benedikt XVI. pripomeral 25. výročie prvého stretnutia, pričom v príhovore spomenul, že tri roky po prvom stretnutí padol Berlínsky mür, v čom videl plod prvého stretnutia v Assisi.⁸

Neexistuje dôkaz, že by pápeži Ján Pavol II. alebo Benedikt XVI. odpadli od kresťanskej viery. Obaja počas stretnutí v Assisi dávali najavo, že nejde o synkretizmus ani o rovnosť medzi všetkými náboženstvami. Popri úsilí o svetový mier bolo Assisi tiež prorockým gestom o tajomnom pôsobení Ducha Svätého aj mimo kresťanstvo. To nie je nebiblická náuka (porov. Nm 22–24; Iz 44, 28; Mt 2, 1–12 a ī.). Na druhej strane ale treba objektívne dodať, že UPGKC oprávnenne kritizovala niektoré excesy počas prvého stretnutia v Assisi, keď sa povolili pohanské rituály v kresťanských chrámoch. Čiastočne sa tento kompromis dá ospravedlniť tým, že v Assisi, pomerne malom mestečku, nie sú mimo sakrálnych objektov takmer žiadne od kresťanstva „neutrálné“ miesta, ktoré by sa mohli poskytnúť príslušníkom nekresťanských náboženstiev. Ďalšie dve stretnutia boli v tomto ohľade už striežlivejšie.

Bývalý horlivý kňaz Dohnal sa však správa ako typický guru: obrnil sa nespochybne autoritou, používa

striktnej fundamentalizmu vo výkla- de Písma a vystupuje proti všetkým, ktorí nezdieľajú jeho názory a ná- pady. Typickým preň je neustály boj proti okultizmu. Svoje vízie mohol naplno uplatňovať počas svojej návštevy na Ukrajine. Avšak jeho pobyt tam skončil po bitke s policajtom, keď sa údajne bránil násilnému zásahu. Dohnala z krajiny vyhostili a momentálne pôsobí vo Zvolene. Je možné, že vývoj Eliáša Dohnala sa skončí nako- niec tým, že sa sám vyhlási za pápeža. Kto iný by ho vlastne spomedzi všetkých exkomunikovaných kardiná- lov mohol zvoliť?

Spoločnosť sv. Bazila Veľkého (Societas Sancti Basilii Magni – SSBM), tzv. legionári XP⁹ je skupina baziliá- nov závislých od spomínaného samo- zvaného patriarchu Dohnala. Skupina je známa tým, že rozposielala po farách svoje „pastierske“ listy vyšperkovane často infantilnými kresbami. Podobne ako ich inšpirátor neponúka ani táto spoločnosť žiadne konštruktívne riešenie. Nie je otvorená pre dialóg, nekompromisne betónujúc svoj jediný správny pohľad na Kristovo učenie: bud' prijmete naše názory, alebo ste exkomunikovaní a prepadnete peku. Spoločnosť podnecuje jednoduchých veriacich k odpadnutiu od Katolíckej cirkvi a založeniu sektárskych skupín. Obe spomínané skupiny sa od ostatných tradicionalistov odlišujú aj tým, že nepoužívajú ani tridentský, ani nový latinský rítus. Dohnal a exbaziliáni nie sú aj z uvedených príčin typickou cíuvajúcou reformou, majú však jej niektoré charakteristické prvky, akými sú sede vacante, kritika moder- ných trendov v teológii a pod.

TRADIČNÍ KATOLÍCI

Ďalšou tradicionalistickou skupinou sú Tradiční katolíci, kde patrí napríklad i biskup Oliver Oravec.¹⁰ Na počiatku tohto hnutia bola konsekrácia niektorých kňazov na biskupov vietnamským biskupom Ngo Dinh Thucom (1897 – 1984), aby bola zachovaná biskupská postupnosť. Časť z týchto biskupov utvorila tzv. Katolícku alianciu. Tradiční katolíci odmietajú platnosť Druhého vatikánskeho koncilu pre jeho zmenu v ekumenickej orientácii. Cirkevné vedenie podľa

nich stratilo Božiu autoritu nad veriacimi. Zastávajú pozície sedesvaktizmu, teda uznávajú službu Petra, ale nie jeho súčasných reprezentantov. Odvolávajú sa pritom na starý kato- lícky Kódex cirkevného práva z roku 1917, ktorý v paragrafoch 100 a 102 pripúšťa až 99-ročné obdobie bez pápeža, pričom pápežský úrad stále trvá. V kánone 102 sa píše, že ak by Cirkev nemala pápeža viac než 99 rokov, až vtedy by vznikli pochybnosti o samotnom úrade.¹¹ Opäť podľa kánonického práva z roku 1917 (§ 188 a 2155), ak katolík šíri bludy proti vere a mení podstatu sviatostí, automaticky sa vylučuje z Katolíckej cirkvi. To sa malo podľa tohto hnutia vzia- hovať aj na pápeža Jána Pavla II.¹²

Tradičný katolík, nedávno zosnulý biskup Oliver Oravec (1941 – 2014), svojpomocne vydal niekoľko kníh, akými sú napríklad *Absolútny Kristus*¹³ a *Exaktné dôkazy Boha: Obrana vie- ry*.¹⁴ Ako metódu používa svojský vý- klad Písma miestami sa blížiaci nu- merologickým špekuláciám. V prvej knihe je akási kombinácia apologetiky o skutočnej existencii Krista a aktualizácia jednotlivých udalostí Je- žišovho života v súčasnom svete. V druhej už zaznievajú aj apokalyp- tické tóny. Je zaujímavé, že Oravec napáda vysviacky arcibiskupa Leféb- vra. Ten bol podľa neho vysvätený za kňaza a konsekrávaný za biskupa vysokoposteným slobodomurá- skym kardinálom Lienartom, ktorý sa členstvom v tejto tajnej spoločnosti vlastne sám automaticky vylúčil z Ka- tolíckej cirkvi. To bol aj jeden z dôvodov, pre ktorý biskup Oravec vo svojom spise vyjadril viaceré pochybnosti o Kňazskom bratstve sv. Pia X.¹⁵

Prísny a radikálny tradicionalizmus v liturgii sa prejavuje u skupín, ktoré neprijali liturgické reformy, ktoré po Druhom vatikánskom koncile pápež riadne schválil a nariadil. Patria me- dzi ne: zmena postavenia kňaza, ktorý slúži sv. omšu obrátený tvárou k ľu- du, oproti predchádzajúcemu stavu, keď mu bol otočený chrbotom; zme- na gest a slov pri liturgii a nahrađe- nie latinčiny živými jazykmi. Tradicio- nalisti spravidla zachovávajú aj zvyky záväzné v období pred Druhým va- tikánskym koncilom, akými sú naprí- klad piatkové zdržanie sa jedla z mä-

sa teplokrvných zvierat, pôst pred svätým prijímaním od polnoci, nose- nie ženskej pokrývky hlavy v kostole, praktizovanie častej spovede, ktorá sa rozšírila na počiatku 20. storočia v súvislosti s častým svätým prijíma- ním zavedeným Piom X., či modlit- ba ruženca. V súvislosti s liturgickým slávením podľa staršieho spôsobu sa tradicionalisti riadia liturgickým kalendárom, ktorý sa používal pred re- formou v roku 1969. Zachovávajú tak aj predpôstne obdobie a veľa sviat- kov svätých slávia v iný deň, ako je to v súčasnej Katolíckej cirkvi.¹⁶

Radikálni tradicionalisti chcú ná- vrat tridentského obradu omše. Tra- diční katolíci im však vyčítajú, že to robia v rámci modernistickej Cirkvi a že v liturgickej modlitbe Cirkvi – kánone spomínajú mená neplatných pápežov. A takisto to, že musia uznáť všetky sviatosti a dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu a rešpektujú nový obrad a sú nútení vyhlásiť, že neudržujú kontakt s lefébvrístami a pod.¹⁷ Akoby zámerne prehlia- dali dialóg, ktorý sa Rím usiluje viesť s lefébvrístami. Spomínané skupiny sa stále cítia byť členmi Katolíckej cirkvi napriek tomu, že nedodržujú jedno- tu s pápežom, čím sa podľa súčas- ného Kódexu kánonického práva sami z nej vylučujú.

Ako hodnotiť tieto hnutia? Možno v nich vypozerovať kritickú reakciu na prílišné otváranie sa svetu, ktoré sa v niektorých katolíckych kruhoch pre- javilo v podobe relativizmu, sekulariza- zácie a liberalizmu. Patrí sem aj chyb- ný výklad pokoncilovej teológie, ktorý v prehnanej mieri takmer zotrel in- terkonfesionálne rozdiely medzi roz- ličnými kresťanskými vyznaniami. Ten- to trend viedol v niektorých kruhoch k strate orientácie ohľadom katolíckej identity. Oprávnená je zo strany tra- ditionalistických kruhov aj kritika voči nedôstojnému sláveniu liturgie (strata zmyslu pre slávenie; spochybňovanie obetného charakteru, zavádzanie ne- liturgických prvkov do liturgie, naprí- klad slúženie liturgie v klaunskom ob- lečení; alebo vystúpenie polonahých baletiek v kostole a pod.), ku ktorému často dochádzalo po Druhom vatikánskom koncile a ktorý kritizujú tieto skupiny dodnes. Cenné sú tiež apogetické príspevky tradicionalis-

tov, ktorími sa vyjadrujú proti často bulvárom nafúknutým škandálom.¹⁸ V poriadku je aj kritika pápeža, pokiaľ ide o rozhodnutia, ktoré nemajú záväzný charakter pre vieri (ex cathedra). V tomto zmysle by spomínané skupiny tradicionalistov mohli mať prorocké poslanie, ak zachovajú patričnú úctu k úradu jednoty, ktorú reprezentuje pápež ako nástupca sv. Petra. K takejto kritike a k decentralizácii pápezskej služby nepriamo vyzýva aj súčasný pápež.¹⁹

Jednou z reakcií na tradicionalizmus bolo obnovenie slávenia tridentskej liturgie. Benedikt XVI. vydal 7. júla 2007 motu proprio *Summorum Pontificum*, ktorým promulgoval tridentskú liturgiu s účinnosťou od 14. septembra 2007 ako mimoriadnu formu rímskeho rítu. Podľa slov emeritného pápeža Benedikta XVI. neexistuje žiadne nariadenie, ktoré by zakazovalo slúžiť bohoslužbu v pôvodnej tridentskej liturgii. V Katolíckej cirkvi existuje legitímna rôzlosť obradov, ktoré sa nechápu ako protichodné, ale navzájom sa doplňujúce.

Dňa 31. októbra 2012 sa v Ríme konala tzv. tridentská omša celebrovávaná kardinálom Walterom Brandmüllerom v rímskom kostole Santissima Trinità dei Pellegrini, ktorá otvorila celosvetovú púť *Summorum Pontificum*. Táto d'akovná púť priviedla do Ríma rôzne tradicionalistické skupiny, vrátane nasledovníkov arcibiskupa Lefébvara. Svätú omšu v Bazilike sv. Petra pre nich slúžil kardinál Antonio Cañizares Llovera, prefekt Kongregácie pre Boží kult a disciplínu sviatostí. Benediktovo motu proprio umožňuje slúžiť liturgiu v starom obrade, chrbtom k ľudu a v latinčine.²⁰ Rímsky náboženský obrad nemá od roku 2007 jednu, ale dve formy. Podľa tohto nariadenia kandidáti kňazstva by sa mali učíť obe formy obradu.²¹

Tradicionalizmus má však i temné stránky. Pokiaľ ide o protipápežov, stalo by za to urobiť psychologické vyšetrenie o duševnom stave osôb, ktoré sa cítia vzdoropápežmi. Omylom tradicionalistov je často neflexibilná hermeneutika, ktorá sa odvoláva na staršie encykliky bez zohľadňovania situácie, v ktorej boli napísané. V týchto textoch nejde o záväzné učenie pápežov, ale o učenie, ktoré

možno interpretovať. Prečo by sa nemali interpretovať v novom svetle a svete aj encykliky z čias minulých?

Treba sa taktiež spýtať, či existuje v tradicionalizme priestor pre nejaký ďalší vývoj? Budú ich tézy vyjadrené jazykom minulých storočí zrozumiteľné súčasníkovi? Aký je priestor pre chudobných? Nejde o príliš triumfalistický prístup Cirkvi k svetu? Tradicionalistickí kresťania ponúkajú len račí prístup, nemajú vízu.

Súčasný pápež František je, zdá sa, nie príliš ústretový skupinám, ktoré sa uzatvárajú do geta. Nepriamo kritizuje monolitické myslenie týchto skupín, keď piše: „Rozličné smery filozofického, teologickeho a pastoračného uvažovania, ktoré sa s úctou a láskou nechávajú Duchom vkladať do jednej harmónie, pomáhajú Cirkvi rástť, pretože jej umožňujú lepšie vyjadrovať mimoriadne bohatý poklad Slova. Ľudom snívajúcim o monolitickej učeniu, ktoré vsetci bez najmenších rozdielov musia zastávať, sa to môže zdať ako rozptyľujúca nedokonalosť. Ale skutočnosť je taká, že táto rôznorodosť pomáha lepšie vyjadrovať a rozvíjať rozličné aspekty nevyčerpateľného bohatstva evanjelia (§ 40).“²² Na inom mieste zase Svätý Otec problematizuje ich postoj k súčasnemu globalizovanému svetu, aby sa kresťania bazírujúci na tradicionalizme nestali „folklórnym múzeom eremitov naviazaných na jedno miesto, odsúdených na opakovanie stále tých istých vecí, neschopných nechať sa osloviť niečím, čo je iné, a oceniť krásu, ktorú Boh šíri i za hranicami ich územia“²³.

Pokiaľ bude chcieť Katolícka cirkev obnoviť plnú jednotu v pluralite s týmito skupinami, bude musieť zobrať vázne ich kritické pripomienky, konfrontovať teológiu s Tradíciou, neupadnúť do prílišného otvorenia sa svetu, ktorý nie je priateľsky naklonený posolstvu evanjelia. Tradicionalistické skupiny by zasa mali byť otvorennejšie pre flexibilnejší postoj zohľadňujúci zmeny v evanjelizácii a pre pochopenie mentality súčasného človeka. ■

Foto: archív

Poznámky:

¹ Vere, P.: *Sedesvakanismus na vzestupe?* Vendée, hlas integrálního katolicizmu

(2005) – http://www.vendee.cz/texty/se-de_vzestup.html

² Maximiadis, A.: *William Kamm the Fragmented Pebble. Father's Home Page* (2010) – <http://www.fathershomepage.com/index.php/articles/91-william-kamm-the-fragmented-pebble>

³ Kováčik, J.: *Protipápeži súčasnosti*. Katolícke noviny, 5. 9. 2012 – <http://www.katolickenoviny.sk/36-2012-protipapezi-sucasnosti>

⁴ Oravec, O.: *Pravda o cirkvi* (1998), s. 88–89 – <http://www.vzdelavaci-institut.info/?q=node/536>

⁵ Heriban, J.: *Príručný lexikón biblických vied*. Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, Rím 1992, s. 465–467

⁶ Pápežská biblická komisia: *Interpretácia Biblie v Cirkvi*. Katolícke biblické dielo na Slovensku, Spišské Podhradie 1993, s. 36–43

⁷ Tamže, s. 42

⁸ http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2011/october/documents/hf_ben-xvi_spe_20111027_assisi_it.html

⁹ Societas Sancti Basili Magni: *Stanovisko Legionárov XP* (2010) – <http://legio1xp.wordpress.com/2010/01/21/stanovisko-k-spolocnosti-societas-sancti-basilii-magni>

¹⁰ Oravec, O.: *Pravda o cirkvi*, c. d., s. 89–95

¹¹ Tamže, s. 97

¹² Tamže, s. 98

¹³ Oravec, J. V. M.: *Absolútny Kristus*, Nitra 1972 – 1992

¹⁴ Oravec, J. V. M.: *Exaktné dôkazy Boha: Obrana vieri*. Nitra 1972 – 1992

¹⁵ Čo robíť za súčasnej krízy? – <http://home.gts.sk/olinko/21.html>

¹⁶ *Tridentská mše* – http://cs.wikipedia.org/wiki/Tridentsk%C3%A1_m%C5%88

¹⁷ Oravec, O.: *Pravda o cirkvi*, c. d., s. 87–88

¹⁸ Pozri napríklad článok o škandále masového hrobu detí v cirkevnom objekte – Semín, M.: *Páchnoucí septik proticirkvení žurnalistiky*. Institut svätého Josefa (2014) – <http://www.stjoseph.cz/pachnouci-septik-proticirkveni-zurnalistiky>

¹⁹ „Nemyslím si ani, že od pápežského učenia by sa mali očakávať definitívne alebo vyčerpávajúce vyjadrenia týkajúce sa všetkých otázok Cirkvi (...) som si vedomý potreby smerovania k zdravej „decentralizácii“.“ In: Apoštolská exhortácia pápeža Františka *Evangelii gaudium* o ohlasovaní evanjelia v súčasnom svete. SSV, Trnava 2014, s. 15–16

²⁰ *Tradicionalisti sú na d'akovnej púti pri hroboch apoštolov*. TK KBS, 31. 10. 2012 – <http://www.tkkbs.sk>

²¹ *Ticho okolo tridentskej sv. omše na Slovensku*. Krédo (2012) – http://www.kredo.sk/bforum/topic.asp?TOPIC_ID=369

²² Apoštolská exhortácia pápeža Františka *Evangelii gaudium* o ohlasovaní evanjelia v súčasnom svete, c. d., s. 32

²³ Tamže, s. 164

NÁBOŽENSTVÁ PRED PRÍCHODOM SVETLA (3)

Dôležitou kolískou ľudskej civilizácie je i staroveký Egypt. Bol jednou z dávnych civilizácií, ktoré vznikli v oblasti východného Stredomoria. Jadro tejto kultúry sa nachádzalo v severovýchodnej Afrike, na strednom a dolnom toku rieky Níl. Jedinečnosť egyptskej civilizácie dnes vidíme v náboženských a literárnych textoch, v sochárstve, reliéfnom umení aj architektúre. V tejto časti seriálu o predkresťanských náboženstvách si predstavíme základné vlastnosti egyptského náboženstva, ako aj význam a postavenie faraóna, kňazov a egyptské mýty o stvorení sveta.

JOZEF TRSTENSKÝ

EGYPTSKÉ NÁBOŽENSTVO

Náboženstvo a každodenný život sa v starovekom Egypte veľmi prelínali. Astronómia, medicína, geografia, polnohospodárstvo, umenie, občianske právo – každý aspekt egyptskej kultúry bol zároveň prejavom viery a náboženstva. Egyptská civilizácia si vytvorila charakteristický štýl. Už sama zemepisná poloha predurčovala Egyptu odlišný vývoj, než mali sumersko-akkadské kultúry. Na rozdiel od Mezopotámie, ktorá bola zraniteľná zo všetkých strán, bol Egypt, konkrétnie údolie Nílu, relatívne izolovaný a chránený púšťou, ako aj Červeným a Stredozemným morom. Svoju zem starí Egypťania nazývali „Čierna zem“, nepochybne podľa farby čerstvo zoranej pôdy nílskeho údolia. Verili, že ju na počiatku sveta stvorili bohovia a jej chrabticou, darcom života, urobili Níl.¹

Princíp *maat*, alebo božský poriadok, bol dôležitým princípom egypt-

ského náboženstva i celej jeho kultúry. Maat bol predovšetkým kozmickým poriadkom. Vznikol v okamihu stvorenia sveta a zaručoval striedanie troch ročných období: obdobia záplav (zrodenie), sejby a rastu obilia (život) a žatvy (smrt). Maat znamenal aj spoľočenský a štátny poriadok. Zahrnoval pojmy ako zákonnosť, pravda, spravodlivosť, pokoj, harmónia a dobro. Ich garantom bol faraón, ktorého povinnosťou bolo ochrániť hranice ríše a tiež starostlivosť o spoločnosť v spravodlivých súdoch, menovanie zodpovedných ľudí do úradov, upevnenie prosperity, budovanie miest kultu a obety pre bohov, aby si tak získal ich náklonnosť. Egypťania verili v tento princíp, ktorý bol v neustálom kozmickom zápase s *ifset* – chaosom predstavujúcim rozvrat štátu, nízke záplavy, sucho a hladomor.

Maat bol taktiež spojený s morálnym poriadkom, ktorý mal silný spoľočenský charakter. V kresťanskej kultúre má klúčovú úlohu zachovávanie Desatora. Avšak v starovekom Egypte

namiesto desiatich Božích prikázaní existovalo jedno univerzálne: „hovor a čin maat“ či „rob podľa maat“. Existencia maat nebola rovnosť spoločenská alebo ekonomická, ale rovnováha a harmonické spolužitie všetkých spoločenských vrstiev v rámci hierarchickej štruktúry. Maat znamenalo, že bohatí a urodzení mali využívať svoje postavenie nie na ochudobňovanie a utláčanie slabých, ale na ich podporu: „Dával som chlieb hladným a odev nahým, bol som mužom pre vdovy a otcom pre siroty.“ Všetko to Egypťania nazývali jedným slovom – maat, ktorého personifikáciou bola bohyňa Maat. Život podľa maat bol záväzkom pre Egypťana a podmienkou jeho účasti vo večnom živote.²

NÁBOŽENSKÝ KONZERVATIVIZMUS

Nemennosť posvätných foriem, opakovanie skutkov a hrdinských činov, ktoré sa stali na úsvite dejín, sú logickým dôsledkom teológie, ktorá považovala kozmický poriadok za bo-

žie dielo a v každej zmene videla nebezpečenstvo návratu k chaosu, a teda víťazstvo démonických súl. Táto tendencia, označovaná ako „nehybnosť“, sa usilovala zachovať prvé stvorenie neporušené, lebo bolo dokonalé vo všetkých aspektoch – kozmologickom, náboženskom, sociálnom a etickom. Všetko, čo existuje – prírodné javy aj náboženské a kultúrne skutočnosti (plány chrámu, kalendár, písma, rituály, kráľovské insígnie) – má svoju hodnotu vďaka tomu, že to bolo stvorené na počiatku. Bol to zlatý vek absolútnej dokonalosti, pred tým, ako sa objavila zúrivosť, krik, boj alebo zmätok. Choroby ani smrť neexistovali v tejto zlatej dobe označovanej ako „Reov, Usirov alebo Horov vek“. Táto doba sa ustačne nanovo uskutočňovala, pretože predstavovala súhrn vzorov, ktoré sa museli napodobňovať. Cieľom rituálov bolo teda obnovenie pôvodnej dokonalosti. Podmienky náboženského konzervativizmu formovali súbor hodnôt a ich hierarchiu: konzervativizmus oceňoval poriadok sveta, trvalosť, večnosť, vernosť i lojalnosť. Také koncepcie vplývali na vzťah k vlastným dejinám a charakteristickú ahistorickosť starovekých Egyptanov.³

BOŽSKÝ FARAÓN

Boh stvoriteľ bol zároveň prvým kráľom, ktorý odovzdal túto funkciu svojmu synovi a následníkovi, prvemu faraónovi. Kráľ bol podľa Egyptanov súčasne živým vtelením boha (Hora), synom veľkého boha stotožneného so zmyslom sveta (Re, Ptah alebo Amon), prvým prostredníkom medzi ľudským svetom a božským a jediným splnomocneným zástupcom a správcom maat.⁴ Medzi faraónom a skutočnými bohmi bol zachovaný ale istý rozdiel: faraón bol nazývaný ako „dobrý boh“, kym bohovia ako „veľký boh“. Kozmogónia sa v skutočnosti znova odohrávala každé ráno, keď slnečný boh zahnal hada Apopa. Faraónova politická činnosť opakovala Reov čin, tiež zaháňal Apopa, ak sa objavili nepriatelia, boli stotožnení s Apopom a faraónovo víťazstvo opakovalo Reov triumf. Tento sklon vykladať život a dejiny v pojoch predobrazov a kategórií je pre egyptskú kultúru typický.⁵

Úlohou faraóna bolo vykonávať kult, ktorým často poveril kňazov rôznych chrámov. Zaujímavé boli intro-nizačné rituály, akými boli rituál zjednotenia Horného a Dolného Egypta a „beh okolo múra“⁶, ktorý symbolizoval nielen magické, ale i právne cho-penie sa vlády nad Egyptom. Slávnosť uvedenia faraóna na trón sa opakovala každých tridsať rokov pri sviatku sed a mala obnovovať panovníkovu božskú energiu. Veľký sviatok boha Mina, jeden z najpopulárnejších v Egypte, bol spojený s kráľovským kultom. Pôvodne to bol sviatok dožiniek, na procesii sa zúčastnili kráľ, kráľovná a biely býk. Kráľ usekol snop obilia a podal ho býkovi. Slávnosti za-loženia a vysvätenia chrámu riadil fa-raón. Vykonával symbolické úkony, napríklad do základovej jamy budúceho chrámu dával základový vklad – tehlu alebo zlato, pri otváraní chrámu posväcoval stavbu zdvihnutou ru-kou a pod. Rituál otvárania úst patril k najdôležitejším sviatkom. Každoden-ný kult boha sa obracal k soche boha ukrytej vo svätyni. Faraón alebo kňaz po rituálnom očistení pristúpil ku svätyni, rozlomil hlinenú pečať a otvoril dvere. Padol pred sochou a vyhlásil, že prenikol na nebesia a pohliadol na boha. Socha bola potom očistená nátronom, aby boli otvorené ústa bo-ha. Nakoniec dvere zatvoril, zapečatil a pospiatky sa vzdialil.⁷

SLUŽOBNÍCI BOHOV

Hlavnou úlohou staroegyptských kňazov bolo staráť sa o potreby boha. Strážili vstup do chrámu, mali prístup ku svätostánku, pripravovali obetiny a vykonávali obrady. Kňazi nemali pastorálne povinnosti, v zásade to boli hodnostári zo zámožnej a privilegovanej triedy, ktorí vykonávali rituály. Predstava povolenosti či osobnej duchovnosti nebola pre nich podmienkou. Kariéra kňaza ponúkala bohatstvo, moc a prestíž. Kňazmi boli v zásade muži. Avšak i úloha žien z dôležitých rodov mala svoje naplnenie zvlášť v kulte Neity a Hathory. Povinnosťou týchto žien bola starostlivosť o hudbu, tanec a spev. Postavene kňazov sa spravidla dedilo z otca na syna, s podmienkou získania for-málneho schválenia kolégia kňazov.

V Starej a Strednej ríši kňazi pôsobili ako laici, to znamená, že popri vykonávaní chrámových povinností niekoľko mesiacov v roku si plnili aj svoje úlohy v štátnej štruktúre.

Zamestnanie kňazov bolo často spojené aj s ich výberom služby bo-hu. Kňazi bohyne choroby a epidémi Sachmety boli lekári, právniči boli kňazmi bohyne pravdy Matt alebo pisári slúžili bohu písma Thovtovi. V Novej ríši zvlášť vo veľkých chrá-moch vznikla trvalá trieda kňazov. Kňazi boha Amona postupne nado-budli nebývalú moc. Herodotos opisuje podrobne požiadavku čistoty pre kňazov. Kňaz sa musel kúpať v stu-denej vode dvakrát za deň a dvakrát za noc v chrámovom posvätnom ja-zierku, čistil si ústa nátronom a každý deň si holil hlavu a celé telo. Počas služby v chráme musel zachovávať sexuálnu zdržanlivosť, čo malo zaručiť rituálnu čistotu.

Kňazov v starovekom Egypte možno zaderiť do rôznych kategórií: vyšší kňazi (starali sa o kultovú sochu boha počas denných rituálov), kňazi pisári (pôsobili v Domoch života ako špecialisti pre rôzne vedecké odbo-ry), nižší kňazi (pomáhalo pri proce-siach a rituáloch, mali titul *vab* – čis-tý), kňazi predčítáči (počas rituálu prednášali z rituálnej knihy formuly) a zádušní kňazi (vykonávali obrady spojené s pohrebným kultom). Zá-dušným kňazom bol často kňaz zvaný *sem*, ktorým bol kráľovský dedič. Jeho úlohou bolo zaručiť, aby bývalý faraón mal dodržaný správny pohreb-ný postup. Zaujímavé je jeho zobrazenie na hrobkách s účesom známym ako „kučery mladosti“ a kožou pan-terou prehodenou cez plece.⁸

Pred počiatkom času existovalo len pravodstvo Nun, ostatné vzniklo až skrue stvoriteľa, ktorý sa vynoril z Nunových vód. V úlohe tohto prvotného boha mohli vystupovať v rôznych kultoch odlišní bohovia (napr. Atum, Re, Ptah, Amon). Stvoriteľ dal život nielen ľuďom, ale tiež všetkým bohom, ktorých splodil, stvoril alebo z neho povstali priamo (napr. z po-tu alebo kvapiek krvi). Náboženské a literárne texty opisujú bohov ako bytosti s ľudskými vlastnosťami: myslia, hovoria, jedia, majú city, rozpútavajú bitky a plavia sa na člnoch, opíja-

jú sa, majú zmysel pre humor, sú terčom narážok a vtipov, starnú i umierajú. Podľa niektorých zmienok počíta boh Thovt dĺžku života bohom podobne ako ľudom, len ich dĺžka je neporovnatelne väčšia. Keď bohovia vznikli, bolo ich zrodenie opísané ako niečo úplne mimoriadne alebo zázračné. Bohovia slávili narodeniny a oslavy narodenín niektorých bohov sa konali v piatich dňoch pridaných k egyptskému kalendáru tak, aby súčet dvanásťich mesiacov po tridsať dní dal dohromady rok s 365 dňami.

Podľa starovekých Egyptanov celé bytie a svet spočívali v osobe božskej bytosťi, ktorá cez svoje nekonanečné prejavy vykonané zo svojej vlastnej existencie bola počiatkom všetkej rôznosti. Na rozdiel od obyvateľov Kanaánu, Sýrie či Mezopotámie, ktorí chápali svoj život ako neustály boj s rôznymi nebezpečenstvami a nepredvídateľnými živlami prírody, Egyptania boli presvedčení, že všetko bytie má účasť na panteistickom bytí a svet prírody sa im javil ako dokonalá a harmonická jednota. To malo za následok vyobrazenie bohov v zvieracej či ľudsko-zvieracej podobe (zoomorfizmus) s kultom zvierat (zoolatria), ktorý bol úplne odlišný od náboženského chápania Židov, Grékov, Rimanov či prvých kresťanov.⁹

Ak vlastne možno hovoriť o egyptskom panteóne, skladal sa skôr z božských úloh alebo vlastností (boh slnka, bohyňa matka, boh plodnosti), k nim sa v jednotlivých kultových strediskách priraďovali rôzne božstvá alebo mená. Božstvá boli charakterizované troma hlavnými rysmi – menom, podobou a atribútom. To nám dnes umožňuje orientáciu v splete náboženských textov a množstve zobrazení. Niekoľko bohov sa mohlo deliť o spoločné meno, podobu, tituly alebo atribúty. Dve božstvá sa však nemohli zhodovať vo všetkých týchto kategóriách. Jednotlivé zvieratá, predmety, rastliny a atribúty, ktoré sa objavujú v podobach bohov a bohýň, je nutné čítať ako symboly približujúce dané božstvo človeku. Býk napríklad zastupuje silu, kráľovskú moc a plodnosť, sokol nebeské výšiny, slnko oblohu a silu. Egyptania mohli božstvo zachytíť v podobe predmetu (napr. Usir ako stlp džed),

rastliny (Nefertem – lotos), nebeského telesa (slnečný kotúč Aton), zvieratá (napr. Amon ako baran), alebo človeka (Atum). Často sa stretávame s prepojením týchto prístupov, a tak sa v náboženských scénach objavujú bohovia s hlavou zvieratá (Anup v podobe človeka s hlavou šakala), alebo so zvieratom namiesto hlavy (Cheprer ako muž so skarabeom namiesto hlavy). Bolo možné i spojenie ľudského tela s predmetom či rastlinou (muž s perom alebo lotosom namiesto hlavy). Niekedy bolo zvieratá, rastlina alebo predmet umiestnené nad hlavu božstva ako jeho atribút.

SPOLOČENSTVO BOHOV

Egyptské náboženstvo sa nikdy nevyznačovalo štruktúrovaným panteónom, v ktorom by každý boh mal pridelenú presne vymedzenú pozíciu a funkciu. Na systemizáciu, utriedenie postáv božského sveta sa dnes využíva niekoľko postupov. Prvý spôsob spočíva v začleňovaní bohov a bohýň do rodových alebo inak spriaznených zoskupení. Základné typy tvoria dvojice (t. j. božský párs, napr. Šov a Tefnut), trojice (božská rodina, napr. Ptah, Sachmet a Nefertem), štvorce (synovia Hora), sedmoro (sedem Hathor), osmoro (2 x 4 bohov z Chemenu), a devätoro (3 x 3, devätoro bohov z Iunu). Druhú možnosť, uplatňovanú skôr egyptológmi ako Egyptanmi, predstavuje tzv. miestny systém usporiadania. Ten predpokladá, že každé božstvo malo nejaký svoj „kultový domov“. Tak boli božstvá priradené rozličným krajom, mestám a svätyniam. Ďalšou metódou, ako rozdeliť bohov do určitých skupín, môže byť rozdelenie na veľkých a malých, štátnych i ľudových. Svet bohov odrážal pozemské usporiadanie, a tak sa stretávame s bohom kráľom (napr. Amonom) či vezírom či pisárom (Thovt).¹⁰

Medzi najviditeľnejšie črty egyptského náboženstva patrí synkretizmus. Bohovia z rôznych centier nadobúdali podobné znaky, ktoré sa považovali za lokálne prejavy týchto božských bytosťí. Tieto znaky sa v kombinácii transformovali a spôsobovali, že bohovia v egyptských mýtoch mali komplikované rodinné vzťahy: napríklad Horus bol súčasne otcom, bratom aj

synom Osirisa. Božstvo často používalo rôzne mená na vyjadrenie rozmanitých stránok svojej osobnosti či zdôraznenie svojich zvláštnych schopností. Jeho prítomnosť na zemi bola zviditeľňovaná prostredníctvom kultových sôch alebo zvierat, ktoré ho reprezentovali. Boh nikdy nebol hotovou entitou, vždy prechádzal procesom vytvárania, prebiehajúcich zmien a pokračovania, aby pripojil ďalší aspekt ku svojej povahе a skúsenostiam.¹¹

Z významných bohov treba spomenúť Vadžet a Nechbet, bohyne, ktoré ochraňovali Dolný aj Horný Egypt ešte pred zjednotením, boha plodnosti Min, šakalieho boha Anupa, ktorý v neskorších dobách ochraňoval mŕtvych, a boha mesiaca s hlavou ibisa Thovta, ktorý bol v historických dobách patrónom písma a vied. Niekoľko sa stalo, že niektorý z miestnych bohov presiahol lokálny význam a získal národné uznanie (Amon, Moncu, Neit, Sutech). Miestny boh nebol jediným bohom, ktorý bol v určitej oblasti uctievany. Niektorí z nich dokonca hráli dôležitú úlohu i na úrovni štátneho náboženstva.

MÝTY O STVORENÍ SVETA

Každá z početných mytológií o stvorení vesmíru zahrnuje tých bohov a bohyne, ktorí majú vzťah ku geografickej oblasti, v ktorej vznikli: napríklad v Heliopolise, Memfise, Hermopolise či Tébach.¹² Mesto Heliopolis (Iun – mesto slnka) bolo oddávna strediskom slnečného kultu. Pretože slnečný kult mal v egyptskom náboženstve ústredný význam, stalo toto mesto nábožensky v popredí, aj keď nikdy nebolo hlavným mestom ríše. Podľa heliopolského mýtu bol stvoriteľom Re-Atum, ktorý sa vynoril z prvotného oceánu (Nun) a vnesol svetlo do temnoty nebytia. Vzal na seba podobu volavky, známej ako vták bennu, sadol si na skalu a vydal výkrik, ktorý prelomil mlčanie nebytia.¹³

Od 4. dynastie sa faraón označoval ako „syn Rea“. Neskôr bol stotožňovaný s ďalšími bohmi: Amonom-Re a Chnumom-Re. Označením ranného slnka, ktoré vychádzalo na východnej pústi, bol boh Harachte. Ďalším názvom slnka bol Cheprer. Toto meno sa spájalo s chrobákom skarabeom.

Egyptania verili, že niektoré zvieratá a tiež tieto chrobáky vznikali v bahne samoplodením. To im pripomínaťo vznik bohov z prachaosu. Chrobák, ktorý si gúľa svoju guľku, im pripomínal cestu slnka po nebi. Atum sa stal označením večerného slnka. Slnečné božstvo o sebe hovorilo: „Som Cheprer ráno, Re v zenite a Atum z večera.“ Trvalú hrozbu pre slnečného boha predstavoval Apop v podobe hada. Každé ráno mu Re odsekol hlavu, ale na konci každej noci bol Apop opäť pripravený napadnúť bárku boha. V chráme v Heliopolise sa nachádzal posvätný kameň zvaný *benben*, ktorý mal tvar piliera zavŕšeného pyramídou (kameňom v tvare pyramídy), ktorý bol zrejme pokrytý zlatom a odrážal slnečné svetlo na úsvite.¹⁴

Heliopská teológia uvádzala božské devátoro bohov (Atum, Šov a Tefnut, Geb a Nut, Usir a Eset, Sutech a Nebther). Atum, prvý z bohov, sa vynoril z prachaosu a samojediny splodil prvý božský páru – Šova a Tefnut. Šov bol bohom vzduchu a duchu života. Bol uctievany v podobe leva a jeho sestra Tefnut v podobe levice, ale častejšie sa uvádzala v ľudskej podobe s perom na hlave. Bohynia Tefnut najskôr predstavovala vlhkosť, neskôr bola zosobnením poriadku. Šov a Tefnut splodili ďalšiu dvojicu, boha zeme Geba a bohyňu nebies Nut.¹⁵ Geb bol zobrazovaný ako človek, najčastejšie s dolnoegyptskou korunou na hlave. V mytológii mala Nut deti – hviezdy. Človek po smrti chcel žiť ako hvieza na nebi. Aby ho Nut porodila ako hviezu, maľoval sa obraz Nut, ktorá je naklonená v oblúku nad Gebom do rakvy.

Geb a Nut boli rodičmi dvojice ďalších božských dvojíc, a to Usiris a Eset, a tiež Sutecha a Nebthera. Ich príbehy tvorili jadro egyptskej mytológie. Usiris bol najvýznamnejší vegetačný boh Egypta. Zobrazovaný bol ako človek. Striedanie období rastu a období vegetačného pokoja sa vysvetlovalo tým, že boh vegetácie bud' odišiel, alebo bol zabity či uväznený v podsvetí. Usirisov mýtu rozprával o tom, že ho zabil jeho brat Sutech a rozsekal ho na kusy. Usirisova družka Eset všetky časti pozbieraťa, oživila a splodila s ním boha Hora.

Usiris sa stal kráľom podsvetia. Mŕtvý faraón, ktorý musel kraľovať aj v podsvetí, bol s ním stotožnený, preto bolo potrebné jeho telo uchovať. Z Usirisovho kultu sa postupne vyvinuli usirisovské mystériá, ktorých základom bolo pochovávanie Usiriša a jeho návrat do života. Jeho manželka bola najznámejšia egyptská bohyňa Eset. Jej znakom bol trón zobrazovaný na jej hlave. Často sa stotožňuje s gréckou Afrodítou či mezopotámskou Ištar. Bola pripodobňovaná ďalšej materskej bohyne Hathor s podobou kravy. Patrila medzi božstvá, ktorých kult prežil až do kresťanských čias. V Ríme sa slávili Esetine mystériá totožné s mystériami Usiriša. Zasväteniu do mystérií predchádzali očistčovacie obrady podobné krstu a pôstu. Eset sa ako „bohorodička“ zobrazovala s dieťaťom v náručí, podobne ako Panna Mária s Ježišom, dokonca v tmavomodrom pláští posiatom hviezdami. Pritom Eset stála na polmesiaci ako žena v knihe *Zjavenie Jána* (Zj 12, 1). Jej kult v Rímskej ríši ukončil až zákon cisára Theodosia I. proti pohanským kultom.

Sutech bol zobrazovaný ako kopytník, pôvodne ako osol, neskôr ako bájne zviera. Vždy stelesňoval kráľovskú moc. Pravdepodobne šlo pôvodne o boha nomádov, neskôr sa stal symbolom púšte a zla. Oddávna mal miesto v kráľovskej ideológii. Je zaujímavé, že stará podoba Sutecha ako divokého osla bola stelesnením púšte tiež v Starom zákone (Gn 16, 12).¹⁶ Pretvorenie Sutechovej podoby v neskoršom období azda súvisí s tým, že podoba divého osla sa postupne stala menej známa a skrotený osol sa stal symbolom bezmocnosti. Sutechova manželka a sestra Nebhet vystupovala len v Usirisovom mýte. Ako manželka mu bola priradená asi len pre symetriu s Usirisom a Eset. Niekedy sa označovala ako matka šakalieho boha Anupa. Hora zobrazovali ako sokola. Predstavovali si ho ako obrovského vtáka, ktorého krídla tvoria nebo. Slnko a mesiac sa pokladali za jeho oči. Bol prvým štátnym bohom a každého vládnuceho faraóna považovali za boha Hora.

Osmoro egyptských bohov pochádzalo z mesta Hermopolis. Jeho mýty

predstavovali niekoľko vzájomne si neodporujúcich verzií stvorení, ktoré sa usílovali predovšetkým vyzdvihnuť dôležitosť tohto mesta. Podľa nich vznikol kozmos tak, že sa na počiatku vynoril z prachaosu prapahorok zvaný niekedy „ostrov plameňov“. Na ňom pôsobilo osem bohov zoradených do štyroch dvojíc a tým i štyroch generácií: Nun a Nauner (pravodstvo), Huh a Hauhet (večnosť), Kek a Kauket (temnota) a Amon a Amanau net (vzduch). Týmto bohom s hadími hlavami a ich ženám s hlavami žiab sa pripisovalo stvorenie sveta. Následne vládli svedci, pokým nezomreli, potom ďalej žili v podsvetí a zaistovali, aby Níl plynul a slnko vychádzalo, takže život mohol na zemi nadálej rozkvitáť.

Podľa inej verzie tohto mýtu vznikol život z kozmického vajca, ktorý uložila na ostrov stvorenia hus, alebo ibis predstavujúci Thovta. Iné rozprávanie hovorí, že Osmoro stvorilo lotos, ktorý povstal z posvätného jazera v chráme v Hermopolise a keď sa rozrazil, odhalil Rea v podobe dieťaťa alebo chrobáka skarabea, ktorý pokračoval v stvorení sveta a ľudí. Najznámejší z bohov Osmora bol nepochybne Amon (Amon-Re), ktorý mal kult v Tébach v 12. dynastii. V 18. dynastii začal byť uctievany ako „kráľ bohov“ a najvyššie božstvo egyptskej ríše. Jeho hlavné kultové centrum bolo v Karnaku.¹⁷

V teológii hlavného mesta Egypta v Starej ríši, v Memfise, sa objavuje najúplnejší opis vysvetlenia stvorenia, ktoré sa začalo božskou predstavou. Tá sa stala skutočnosťou, keď bola vyjadrená slovom. Bohom stvoriteľom bol boh Ptah. Spôsob, ktorým Ptah tvoril, je ojedinely. Netvoril ani plodením, ani bojom, ale slovom. Podľa zachovaných písomných prameňov stvoril Ptah svet pomocou svojej myšlienky (srdcom) a výroku (jazykom). Je to zatiaľ jediná dosiaľ známa staro-orientálna obdoba k správe o stvorení, ako ju poznáme z knihy *Genesíz* (Gn 1). Aj John Wilson pripomína, že práve na počiatku egyptských dejín nachádzame učenie, ktoré sa môže prirovnáť ku kresťanskej teológii Lогосу. Je však nutné pripomenúť, že Ptahov výrok bol poňatý najmä ako zaklínadlo a Ptah pôsobil ako majster mágie. Zobrazovaný bol v ľudskej

podobe, stojaci vždy s nohami spolu, ako mávali múmie, s oholenou hlavou bez koruny, v malej kaplinke s balda-chýnom. V ruke obvykle držal palicu či žezlo. Bol patrónom remesiel a remeselníkov.¹⁸

Boh Aton zaujímal v starovekom Egypte zvláštne miesto, pretože sa spája s javom zvaným *amarnská revolúcia*. Je to vyhlásenie Atona, predstavujúceho slnečný kotúč, za jediného najvyššieho boha. Pravdepodobne to bolo prostriedkom pre vymenanie sa z nadvlády veľkňazov a tým zba-venie sa ich veľkej moci, čoraz väčšej na úkor faraónov. Revolúcia priniesla viacero noviniek: presun z hlavného mesta Téb do Achetatonu (dnešná el-Amarna), na rozdiel od Amonových svätín Atonove neboli zastrešené, zmena mena kráľa (Amenhotep IV. – Achnaton), vo výtvarnom umení pri-niesla naturalizmus, prvýkrát v oficiál-nych dekrétoch sa používal ľudový jazyk a podobne. Všetky tieto novin-ky pravdepodobne poukazovali na to, že faraón sa chcel čo najväčšmi pri-blížiť „pravde“ maat, a teda všetkému, čo bolo prirodzené. Aton bol znázor-novaný ako slnečný kotúč s lúčmi, na ktorých konci boli ruky. Zaujímavé sú dva zachované chválospevy na Atona, ktoré patria azda k tomu najužlach-tilejšiemu, čo egyptské náboženstvo vytvorilo. Tento hymnus o kráse stvo-renia sa často porovnáva so 104. sta-rozákonným žalmom. Pri uvažova-ní o monoteizme Atona John Wilson argumentuje, že je diskutabilný, pre-tože jedinečnosť boha bola ospevo-vaná aj u bohov predtým (Amon, Re, Atum) a boli tu prinajmenšom dvaja bohovia, ktorých tiež sám Achnaton uctieval ako božstvo. Achnatonov následník Tutanchamon však všetko vrá-til do pôvodného stavu.¹⁹

Od vpádu Hyksósov do Egypta okolo roku 1674 pred Kr. sa viera Egyptanov v ich bohov otriasala v základoch. S Hyksósmi prišli sýrski bohovia (Baal, Tešup). Oslobodenie sprevádzal vzostup nacionalizmu a xenofóbie. Bol to koniec egyptského izolacionizmu, a tým i tradičnej egypt-skej kultúry. V dôsledku medzinárod-nej politiky sa Egypt postupne otvoril kozmopolitnej kultúre. Mnoho cudzích bohov bolo tolerovaných a stotož-nených s domácimi, egyptskí bohovia

SEKTY V OBDOBÍ DRUHÉHO JERUZALEMSKÉHO CHRÁMU (7)

V našom seriáli o židovských a židovsko-kresťanských sektách v období od 2. storočia pred Kr. po 2. storočie po Kr. nám ostáva predstaviť ešte židovsko-kresťanské sekty, ktorých existenciu potvrdzujú v prvom rade ich vlastné písomné pramene, evanjeliá, ktoré dnes zaraďujeme medzi apokryfné kresťanské diela. Vieme o existencii troch takýchto evanjelií: o evanjeliu nazorejcov, hebrejcov a ebionitov. Zmienky o nich, a tým aj o spoločenstvách, v ktorých kruhu vznikli, nachádzame u kresťanských spisovateľov z 2. až 14. storočia, v niektorých prípadoch sa zachovali i samotné citáty. Záujem o tieto spisy bol vyvolaný jednak presved-čením, že môžu obsahovať ďalšie údaje o Ježišovi, ktoré v kánonických evanjeliách chýbajú, jednak bádateľským zmýšľaním o ich starobylosti. K tomu treba pripočítať všeobecne rozšírený názor, že kánonické Ma-túšovo evanjelium bolo pôvodne napísané v hebrejskom či aramejskom jazyku, čo znamená, že vzniklo v komunite židovských kresťanov hovo-riacich po hebrejsky, respektíve aramejsky. V počiatokom období vý-voja kresťanskej cirkvi boli tieto evanjeliá veľmi rozšírené a populárne. Ich existenciu nemohli preto prehliadnuť ani kresťania nežidovského pô-vodu. Početné zmienky nachádzame najmä v Egypte u Klementa, Ori-gena a Didyma Slepého. Hoci sa žiadne z nich nezachovalo, ich obsah a tým i teologické dôrazy možno aspoň čiastočne zrekonštruovať práve na základe zachovaných citácií u kresťanských spisovateľov Eusébia Cé-zarejského, Hieronyma a Epifánia zo Salamíny. Tieto evanjeliá sú vzác-nym svedectvom pohnutého obdobia postupného rozchodu a napokon definitívneho oddelenia kresťanov zo židovstva s kresťanmi nežidovské-ho pôvodu, k čomu došlo predovšetkým v dôsledku politicko-spoločen-ských udalostí spojených s tragédiou židovskej vzbury proti Rimanom (66 – 73) a neskôrnej dominancie kresťanských cirkví, ktoré vznikli ako dôsledok Pavlovej misie v nežidovskom prostredí.

V súvislosti s uvedenými apokryfnými evanjeliami sa treba zmieniť o dvoch židovsko-kresťanských sektách – nazorejcoch a ebionitoch, ktorých existenciu dokladajú spomínané pramene, ako aj viaceré zmienky v dielach cirkevných otcov, vrátane talmudickej literatúry. V tejto časti sa budeme venovať *nazorejcom*. Táto aramejsky hovoriaca židovsko-kresťanská sekta žila v blízkosti Berey v Palestíne. Sám názov tejto sku-piny raných židovských nasledovníkov Ježiša Krista je stále predmetom odbornej diskusie. Poznáme ich ako *nocerim* (z hebr. *nocer* – ten, kto stráži), ale taktiež pod názvom *nazaréni*, ako ich v neskoršom obdo-bí nazývali cirkevní otcovia, pokladajúc ich za heretické židovsko-kres-tianské hnútie v rámci rodiacej sa kresťanskej ortodoxie. Bádatelia stále diskutujú o tom, či toto pomenovanie súvisí s nazirejstvom (dobrovoľ-

začali byť uctievaní na cudzích územiac a Amon-Re sa stal univerzálnym bohom. Bohatá výbava hrobov, premyslená dogmatická architektúra, komplikovaný pohrebný rituál a zvláštne venovanie sa telu zomrelého, o tom bude reč v ďalšej časti, v ktorej si priblížime špecifikum staroegyptských pohrebných pohľadov, kultov, rituálov a zvykov. ■

Foto: archív

Poznámky:

- 1 Davidová, R.: *Náboženství a magie starověkého Egypta*. BB/art s.r.o., Praha 2006, s. 19
 - 2 Pilarczyk, K., Drabina, J.: *Religie starożytnego bliskiego wschodu*. WAM, Krakow 2008, s. 80–81
 - 3 Eliade, M.: *Dějiny náboženského myšlení*. Oikoymenh, Praha 1995, s. 90–91
 - 4 Frankfort, H.: *The Birth of Civilization in the Near East*, s. 100–111; Baumgartel, E. J.: *The Culture of Prehistoric Egypt*, s. 48
 - 5 Eliade, M.: c. d., s. 96
 - 6 Mohli to byť hrady mesta Memfis, prvého hlavného mesta Egypta, alebo i múry hrobky zomrelého predchodu faraóna ako pozostatok pohrebných rituálov – Pilarczyk, K., Drabina, J.: c. d., s. 90.
 - 7 Eliade, M.: c. d., s. 98
 - 8 Teeter, E.: *Religion and Ritual in Ancient Egypt*. Cambridge University Press 2011, s. 16–36
 - 9 Bator, W.: *Religia starożytnego Egiptu*. WAM, Krakow 2004, s. 15
 - 10 Janák, J.: *Brána nebes. Bohové a démoni starého Egypta*. Libri, Praha 2005, s. 15–16
 - 11 Bator, W.: c. d., s. 16
 - 12 Janák, J.: c. d., s. 14
 - 13 Legendu o vtákovi bennu rozpráva i Herodotos. Gréci tento príbeh rozširovali a vtáka bennu nazývali fénix, ktorého pohnil oheň, aby sa znova zrodil z popola – Davidová, R.: c. d., s. 95.
 - 14 Pyramídion alebo kameň na vrchole každej pyramídy sa pokladal za reprezentáciu benbenu, ktorý ochraňoval kráľovskú hrobku v komorách pyramídy – Davidová, R.: c. d., s. 95.
 - 15 V egyptskom náboženstve sa výnimocne poníma v mužskom rode. V ostatných mytológiach, kde nebo a zem tvoria božský párs, je nebo muž a zem je žena.
 - 16 Heler, J.: *Starověká náboženství*. Verbum, Neratovice 2010, s. 35
 - 17 Baines, J., Lesko, L. H., Silverman, D. P.: *Náboženství ve starověkém Egyptě*. Verbum, Neratovice 2009, s. 89–94
 - 18 Davidová, R.: c. d., s. 96–98
 - 19 Eliade, M.: c. d., s. 98
- ný slub dodržiavať na stanovený čas sprísnené predpisy svätości zapísané v knihe *Numeri*; alebo tiež s názvom mesta Nazaret. V rámci judaizmu obdobia druhého Jeruzalemského chrámu boli nazorejci (pribl. do r. 90) pokladaní za súčasť farizejského hnutia. Za heretickú židovskú skupinu boli označení až v rámci formujúceho sa normatívneho rabínskeho judaizmu, približne v období Bar Kochbovho povstania (132 – 135), na ktorom sa nazorejci odmietli zúčastniť, pretože ako vyznáváci Ježišovho mesiáštva odmietli uznať mesiášsky nárok Bar Kochbu. V tejto súvislosti treba poznamenať, že zaradenie kliatby (hebr. *birkat ha-minim*) voči heretikom do každodenných modlitieb v synagógach (tzv. *amidah*, známych i ako *šemone esre* – osemnásť modlitieb) nebolo namierené voči pohanokresťanom, ale proti židovským kresťanom, konkrétnie nazorejcom a im podobným židovským heretikom.
- Život a teológia nazorejcov, ktorých existencia pretrvala pravdepodobne až do 5. storočia, vychádzala z prísneho dodržiavania Tóry. Zmienky a citácie z *Evanjelia nazorejcov*, ktorého obsahom je Ježišov život so správou o jeho krste a smrti a ktoré vzniklo približne medzi rokmi 100 až 150, uvádzajú vo svojich dielach cirkevní otcovia Eusébius, Hieronym a Hegesippus a tento spis pomenúvajú rozličnými názvami. Z jeho fragmentárnych citácií možno len v náznakoch vybadat isté kristologické tendencie tejto sekty. Väčšina zachovaných častí upresňuje iba text kánonického Matúšovho evanjelia, bez osobitného a konkrétnego teologickeho záujmu. Tieto korekcie kladú dôraz hlavne na nevyhnutnosť zosúladit každodenný život veriaceho spoločenstva s Božou vôleou, ktorá je vyjadrená v Tóre a je súčasťou učenia Ježiša Nazaretského. Evanjelium nazorejcov sa tak zaoberá židovským zákonom a ľudským spoločenstvom. Podrobuje kritike súdobých židovských náboženských vodcov a predstaviteľov, vrátane inštitúcií, akou bol napríklad aj sám chrám.
- Z uvedeného vidno, že snahou tejto počtom neveľkej skupiny kresťanov zo židovstva, ktorej príslušníci sa pokladali za Bohom vyvolených, bolo žiť ako skutočné bratsko-sestierske spoločenstvo v chudobe, čo ich príležitosťne nútalo prosiť o almužnu. Viac sa o tejto sekte, najmä z hľadiska teologickeho, môžeme dozvedieť z ďalších súvisiacich správ a informácií, ktoré nachádzame v talmudickej literatúre. V nej sa o nazorejcoch vyskytuje približne tucet zmienok, z ktorých sa dozvedáme, že používali Starú a Novú zmluvu, verili vo vzkriesenie z mŕtvych, dobre poznali a ovládali hebrejčinu, v ktorej študovali písмо Starej zmluvy a prinajmenšom jedno evanjelium (*Evanjelium podľa Matúša*), verili v Hospodina (J-H-W-H) ako jediného Boha, Stvoriteľa všetkého, a jeho Syna Ježiša, ktorý je Mesiaš, dodržiaval Mojžíšov zákon a mali vo vysokej úcte listy apoštola Pavla. Niektoré z týchto informácií potvrzuje aj Hieronym v liste Augustínovi (okolo r. 404), v ktorom píše, že nazorejci verili v Ježiša Krista ako Syna Božieho, ktorý sa narodil z Márie Panny, trpel pod Pontským Pilátom a vstal z mŕtvych. Píše tiež, že ich viera v Ježiša ako mesiaša bola spojená s dodržiavaním Tóry, čo sú dôrazy, ktoré nachádzame práve v Matúšovom evanjeliu (Mt 5, 17–19; 19, 17–19), ako aj to, že ich bolo možné nájsť vo všetkých synagogálnych spoločenstvách v Palestíne. Takisto sa dozvedáme, že neskôr boli za svoju vieru v Ježišovo mesiašstvo daní väčšinovým rabínskym judaizmom do kliatby. V podobnom duchu píše o nich aj ďalší cirkevný otec Epifánius v diele *Panarion* (Lekárnička [proti bludom]). Sám ich ale už označuje za heretikov a dáva ich do kliatby pre ich zotravanie v dodržiavaní Tóry, vrátane soboty a ostatných židovských sviatkov.
- Na záver možno konštatovať, že nazorejci sú bytostnou súčasťou obdobia ranej, rodiacej sa kresťanskej cirkvi. Ich prísný dôraz na dodržiavanie Mojžíšovho zákona v každodennom živote ich ale postupne vyraduje z tvoriacej sa kresťanskej ortodoxie a zároveň viera v Ježišovo mesiašstvo ich vylučuje z ortodoxnej tradície neskoršieho rabínskeho judaizmu. Preto sa z tohto spoločenstva stáva heretická sekta odmietaná na oboch stranach pôvodne spoločnej náboženskej tradície judaizmu obdobia druhého Jeruzalemského chrámu. ■

FRANTIŠEK ÁBEL